

Rīgas Stradiņa universitāte
Juridiskā fakultāte
profesionālā maģistra studiju programma
„Tiesību zinātne”

MAĢISTRA DARBS

**PRETENDENTU IZSLĒGŠANAS TIESISKIE ASPEKTI
PUBLISKAJĀ IEPIRKUMĀ**

Darba autore:
Sinda Kaminska
Studenta apliecības Nr. 22-038633

Darba vadītājs:
Mg.iur. docētājs Juris Radzevičs
RSU Juridiskā fakultāte

Rīga 2023

Anotācija

Pētnieciskais darbs “Pretendentu izslēgšanas tiesiskie aspekti publiskajā iepirkumā” ir izstrādāts, pamatojoties uz Publisko iepirkumu likuma grozījumiem, kas stājās spēkā 2023. gada 1. janvārī un ieviesa būtiskas izmaiņas pretendentu izslēgšanas noteikumos. Temats ir aktuāls tādēļ, ka par šo noteikumu piemērošanu vēl nav izveidojusies vienota prakse, par temata aktualitāti un nepieciešamību izpētīt liecina arī juridiskā problēma – konkurenci nesamērīgi ierobežojošas tiesību normas bez skaidri definēta mērķa. Pētījuma mērķis ir izpētīt izslēgšanas noteikumu tiesiskos aspektus publiskajā iepirkumā, konstatēt, vai ar Publisko iepirkumu likumā 2023. gada 1. janvārī iekļautajiem izslēgšanas noteikumiem netiek apdraudēts publiskā iepirkuma mērķis un vai šie izslēgšanas noteikumi sasniedz to sākotnējo mērķi, kā arī izdarīt secinājumus un ierosināt priekšlikumus tiesiskā regulējuma izmaiņām, kas uzlabotu izslēgšanas noteikumu efektivitāti.

Analizējot Publisko iepirkumu likuma grozījumu anotāciju, ir redzams, ka ne visi izslēgšanas noteikumu grozījumi ir pamatoti un ir noskaidrojams to ieviešanas mērķis, atsevišķi izslēgšanas noteikumi ir pretrunā to mērķim un ierobežo konkurenci pat tādos gadījumos, kas nav tieši saistīti ar pretendenta uzticamību. Ņemot vērā publiskā iepirkuma mērķi, pasūtītājam ir svarīgi, lai iepirkumos piedalītos pēc iespējas plašāks pretendentu loks, taču jaunie izslēgšanas noteikumi vairākos gadījumos samazina konkurenci tādu apstākļu dēļ, kas nav tieši saistīti ar pasūtītāja riskiem un tādējādi ir pretrunā ar izslēgšanas noteikumu sākotnējo mērķi.

Pētījuma rezultātā autore nonāk pie secinājumiem, ka atsevišķi izslēgšanas noteikumi nonāk pretrunā ar publiskā iepirkuma mērķiem, ir pretrunā ar vienlīdzīgas attieksmes principu un nesamērīgi ierobežo konkurenci. Bez tam, izslēgšanas noteikumos nav ievērota konsekvence un atsevišķi izslēgšanas noteikumi nav piemērojami iepirkuma procedūrās, kuras tiek veiktas vispārīgās vienošanās ietvaros, līdz ar ko tiek radīta situācija, kurā rodas šaubas par izslēgšanas noteikumu mērķiem un to piemērošanas nepieciešamību. Darba autore ierosina izmaiņas Publisko iepirkumu likuma normās, kas varētu uzlabot izslēgšanas noteikumu efektivitāti vienlaikus samazinot nesamērīgo konkurences apdraudējumu, kas varētu uzlabot kopējo publisko iepirkumu procedūru efektivitāti.

Maģistra darbs sastāv no 75 lapām.

Pētījuma atslēgas vārdi: publiskais iepirkums; pretendentu izslēgšana; konkurence; valsts pārvalde; samērīgums.

Annotation

The research work "Legal aspects of exclusion of tenderers in public procurement" has been developed based on the amendments to the public procurement law that came into effect on January 1, 2023, introducing significant changes to the exclusion criteria for tenderers. The topic is relevant because there is no unified practice established for the application of these criteria, and the legal issue indicates the topicality and necessity of research — laws that unreasonably restrict competition without a clearly defined purpose. The aim of the study is to explore the legal aspects of exclusion criteria in public procurement, determine whether the exclusion criteria introduced in the public procurement law on January 1, 2023, not threatening the purpose of public procurement, and whether these exclusion criteria achieve their initial purpose. The study also aims to draw conclusions and propose suggestions for legal regulatory changes that would improve the effectiveness of exclusion criteria.

Analyzing the annotation of the amendments to the public procurement law, it is evident that not all changes to exclusion criteria are justified, and the purpose of their implementation is unclear. Some exclusion criteria contradict their purpose and limit competition in cases not directly related to the reliability of the tenderer. Considering the aim of public procurement, it is important for the contracting authority that a wide range of tenderers participate in the procurement. However, the new exclusion criteria, in several cases, reduce competition due to circumstances not directly related to the risks of the contracting authority, thereby contradicting the original purpose of exclusion criteria.

As a result of the research, the author concludes that some exclusion criteria conflict with the objectives of public procurement, violate the principle of equal treatment, and unreasonably restrict competition. Additionally, there is a lack of consistency in exclusion criteria, and some exclusion criteria are not applicable in procurement procedures conducted under general agreements, creating doubts about the objectives of exclusion criteria and the necessity of their application. The author proposes changes to the norms of the public procurement law that could enhance the effectiveness of exclusion criteria while reducing the disproportionate threat to competition, thus improving the overall efficiency of public procurement procedures.

The master's thesis consists of 75 pages.

Keywords of the research: public procurement; exclusion of tenderers; competition; public administration; proportionality.

Saturs

Anotācija.....	2
Annotation	3
Saturs	4
Ievads.....	5
1. PUBLISKĀ IEPIRKUMA TIESISKIE ASPEKTI	8
1.1. Publiskais iepirkums kā publisko tiesību subjekts.....	9
1.2. Publiskā iepirkuma mērķis.....	14
2. PRETENDENTU IZSLĒGŠANA PUBLISKAJĀ IEPIRKUMĀ	20
2.1. Pretendentu izslēgšanas noteikumu ģenēze	22
2.1.1. Pretendentu izslēgšana nenokārtotu nodokļu saistību dēļ	23
2.1.2. Reputācijas apsvērumi pretendentu izslēgšanā.....	40
2.2. Izslēgšanas noteikumu interpretēšana.....	59
Nobeigums.....	64
Izmantoto avotu un bibliogrāfijas saraksts	67

Ievads

2023. gada 1. janvārī spēkā stājās Publisko iepirkumu likuma grozījumi, ar kuriem būtiski tika papildināti pretendentu izslēgšanas nosacījumi, kuru pielietošana praksē joprojām rada daudz jautājumu un vietu interpretācijām. Grozījumi tika veikti, jo likumdevējs secinājis, ka arvien biežāk faktiskajā publiskā iepirkuma procesā netiek sasniegts Publisko iepirkumu likumā noteiktais mērķis.¹ Taču šobrīd publisko iepirkumu veicējiem nākas noraidīt vēl vairāk pretendentu. Par jauno izslēgšanas noteikumu piemērošanu vēl nav izveidojusies tiesu prakse, līdz ar to pasūtītāju vidū joprojām valda zināma neizpratne par to, kā rīkoties, lai neapdraudētu konkurenci, bet saņemtu sev nepieciešamo rezultātu par vēlamajiem līdzekļiem. Vienlaikus šobrīd publiskajā telpā jau izskanējis, ka starp publisko iepirkumu veicējiem un uzraugošajām institūcijām radušās diskusijas par potenciālām normu izmaiņām tieši pretendentu izslēgšanas noteikumu kontekstā, kas apstiprina temata aktualitāti un norāda uz to, ka jaunie izslēgšanas noteikumi jau nepilnu gadu pēc to ieviešanas nav izrādījušies efektīvi un ir radījuši sarežģījumus visām iesaistītajām pusēm.

Grozījumi skāra ne tikai Publisko iepirkumu likumu, bet arī Sabiedrisko pakalpojumu sniedzēju iepirkumu likumu, Publiskās un privātās partnerības likumu un Aizsardzības drošības jomas iepirkumu likumu, taču ņemot vērā iepirkumu statistiku, 97,6% iepirkumu tiek veikti Publisko iepirkumu likuma ietvaros,² tādēļ pētījums vērsts tieši uz Publisko iepirkumu likuma izslēgšanas noteikumu grozījumu analīzi, taču secinājumi pēc analogijas attiecināmi arī uz citu iepriekš minēto likumu normām.

Darba autore uzskata, ka publiskā iepirkuma procedūru tiesiskajam regulējumam ir jābūt tiešam, vienkāršam un efektīvam, lai ar to sasniegtu paredzētos mērķus, taču pārlika koncentrēšanās uz regulējuma detalizāciju var novest pie neefektīviem iepirkumu rezultātiem, kas iespējams dod skaidri saprotamas un tiesību normās pamatotas iepirkumu procedūras, taču nerasniedz iepirkuma ekonomisko efektivitāti un zūd publiskā iepirkuma sākotnējā jēga un mērķis.

Tēma ir aktuāla tādēļ, ka šobrīd nav izveidojusies tiesu prakse par jaunajiem izslēgšanas noteikumiem, taču publisko iepirkumu veicēji ikdienā saskaras ar dažādām problēmsituācijām, kurās nākas interpretēt šīs normas. Darba autore uzskata, ka jaunie izslēgšanas noteikumi samazina konkurenci un apdraud publisko iepirkumu mērķi. Darba autore norāda uz tēmas

¹ Likumprojekta „Grozījumi Publisko iepirkumu likumā” sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija). Pieejams:

<https://titania.saeima.lv/LIVS13/SaeimaLIVS13.nsf/0/5CC1C6D87B5BA749C2258616004DC062?OpenDocument#B> [sk. 28.10.2023.]

² Izsludināto iepirkumu skaits no 01.01. līdz 30.09.2023. <https://www.iub.gov.lv/lv/aktualie-iepirkumu-dati>

juridisko problēmu, kas šajā gadījumā ir konkurenci nesamērīgi ierobežojošas tiesību normas, bez skaidri definēta mērķa. Izslēgšanas noteikumu efektivitāte, pēc autores domām, līdz šim ir bijusi nepietiekami pētīta tēma publisko iepirkumu kontekstā.

Pētnieciskā darba priekšmets ir publiskā iepirkuma tiesiskais regulējums.

Pētnieciskā darba objekts ir pasūtītāja un piegādātāja tiesiskās attiecības publiskajā iepirkumā.

Pētnieciskā darba mērķis: izpētīt izslēgšanas noteikumu tiesiskos aspektus publiskajā iepirkumā, konstatēt, vai ar Publisko iepirkumu likumā 2023. gada 1. janvārī iekļautajiem izslēgšanas noteikumiem netiek apdraudēts publisko iepirkumu mērķis un vai šie izslēgšanas noteikumi sasniedz to sākotnējo mērķi, kā arī izdarīt secinājumus un ierosināt priekšlikumus tiesiskā regulējuma izmaiņām, kas uzlabotu izslēgšanas noteikumu efektivitāti.

Darbā izvirzīti šādi uzdevumi:

- 1) Lai konstatētu, vai pretendentu izslēgšanas noteikumi ir saskaņā ar publisko iepirkumu procedūras mērķi, analizējot dažādus informācijas avotus, secināt, kādi ir publiskā iepirkuma mērķi un tvērums.
- 2) Izpētīt publisko iepirkumu regulējumu, noskaidrot, kādi ir pretendentu izslēgšanas noteikumu tiesiskie aspekti un vai izslēgšanas noteikumi nenonāk pretrunā ar publisko iepirkumu mērķiem.

Darba autore izvirzījusi šādus pētāmos jautājumus:

- 1) Kāds ir ar publisko iepirkuma procedūru sasniedzamais mērķis?
- 2) Kādi ir izslēgšanas noteikumu mērķi un kā tie saskan ar publiskā iepirkuma mērķi?

Darbā tiks izmantotas vairākas pētījuma metodes. Tiks izmantota aprakstošā metode, apskatot pašlaik spēkā esošos izslēgšanas noteikumus, papildus tai – tiks izmantota induktīvā metode, ar kuras palīdzību, izpētīt esošo regulējumu un tā trūkumus, var secināt, kādas problēmas praksē var rasties un attiecīgi kādas izmaiņas nepieciešamas, deduktīvā metode tiks izmantota, lai izpētītu izslēgšanas noteikumu jēgu un mērķi, balstoties uz praksē pastāvošām problēmsituācijām. Dogmatiskā pētniecības metode tiks izmantota, lai iegūtu tiesību normu juridiskā satura pareizu izpratni. Ar šo metodi tiks veicināta pētnieciskajā darbā izvirzītā mērķa sasniegšana – izdarīt zinātniski pamatotus secinājumus, kurus izmantot publisko iepirkumu likuma tiesību normu pilnveidošanai, kas iespējams varētu veicināt publisko iepirkumu efektivitāti. Vēsturiskā metode tiks izmantota, lai noskaidrotu izslēgšanas noteikumu sākotnējo mērķi, izpētīt to attīstību. Salīdzināmo metodi darba autore pielietos, lai noskaidrotu izslēgšanas noteikumu mērķi, salīdzinot viena izslēgšanas noteikuma piemērošanu dažādās situācijās, atkarībā no tiesību normā paredzētā tiesiskā pārkāpuma sekām. Bez iepriekšminētajām metodēm, darbā papildus tiks izmantota loģiski konstruktīvā metode, ar

kurās palīdzību tiks formulēti secinājumi un priekšlikumi. Priekšlikumu veidošanai tiks izmantota arī tiesību modelēšanas sistēma.

Darbā tiks izmantotas arī tiesību normu interpretācijas metodes. Ar gramatiskās metodes palīdzību tiks izprasta publisko iepirkumu regulējošo tiesību normu jēga no valodniecības viedokļa, teleoloģiskā metode tiks izmantota tiesību normu jēgas un būtības izpratnei, skatoties no likumdevēja sasniedzamo mērķu viedokļa, kas noteikts likumprojektu anotācijās. Vēsturiskā interpretācijas metode tiks pielietota publisko iepirkumu regulējošo tiesību normu un izslēgšanas noteikumu jēgas un būtības izprašanai, ņemot vērā to vēsturisko attīstību. Ar sistēmiskās interpretācijas metodi tiks izprasta publisko iepirkumu regulējošo tiesību normu jēga, izpētot Eiropas Savienības publisko iepirkumu regulējošo tiesību aktus un to vietu kopējā tiesību aktu sistēmā.

Pētnieciskā darba izstrāde pamatā balstīta uz Publisko iepirkumu likuma normu analizēšanu, taču papildus tiks izmantoti tādi informācijas avoti kā: Publisko iepirkumu likuma grozījumi un to anotācija, publisko iepirkumu jomas pētnieku Anatolija Kriviņa un Unas Skrastiņas zinātniskie raksti un publikācijas, administratīvo tiesību pētnieku raksti, publikācijas izdevumā "Jurista Vārds", kā arī tiesu prakse un Iepirkumu uzraudzības biroja pieņemtie lēmumi publisko iepirkumu lietās. Ņemot vērā, ka publisko iepirkumu tēma Latvijā ir pētīta maz, autore pētījuma veikšanai analizējusi arī dažādus starptautiskos tiesību avotus, kā piemēram, starptautiskos tiesību aktus, uz kuru pamata izdotas Latvijas tiesību normas publisko iepirkumu jomā, kā arī starptautisko organizāciju rezolūcijas, skaidrojumi un ārzemju autoru izdotā literatūra par publiskajiem iepirkumiem.

Darbs sastāv no ievada, kurā aprakstīts pētījuma mērķis, tēmas aktualitāte, paveicamie uzdevumi, pētījumā uzdotie jautājumi, pētījuma objekts un priekšmets, kā arī izmantotās tiesību normu interpretācijas metodes un pētniecības metodes, un ietverts pētījumā izmantotās literatūras uzskaitījums. Tālāk darbs sastāv no pirmās nodaļas, kurā apskatīti publiskā iepirkuma tiesiskie aspekti, tajā veikta informācijas avotu analīze, lai secinātu, kādēļ publiskais iepirkums skatāms publisko tiesību tvērumā un otrajā apakšnodaļā pētīts, kādi ir publiskā iepirkuma mērķi, lai varētu secināt, vai jaunie izslēgšanas noteikumi nerada publiskā iepirkuma mērķu apdraudējumu. Otrajā nodaļā plašāk pētīti izslēgšanas noteikumi, to tiesiskie aspekti un pētīts to mērķis, lai darba nobeigumā izdarītu secinājumus un sniegtu priekšlikumus pretendentu izslēgšanas noteikumu iespējamai efektivitātes uzlabošanai un esošās problemātikas novēršanai.

1. PUBLISKĀ IEPIRKUMA TIESISKIE ASPEKTI

Veicot publiskos iepirkumus, valsts pilda savus pienākumus pret iedzīvotājiem – sniedz sabiedriskos pakalpojumus un nodrošina atbilstošu vidi – būvē izglītības iestādes, ceļus, apsaimnieko valsts teritoriju, nodrošina medicīnas pakalpojumus, kā arī nodrošina citus sabiedrībai nepieciešamus pakalpojumus.

Kā norāda Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija (OECD), publiskais iepirkums ir stratēģiskas valsts pārvaldības stūrakmens. Ņemot vērā publiskajā iepirkumā tērēto līdzekļu apjomu, labi pārvaldītam publiskajam iepirkumam var būt liela loma publiskā sektora efektivitātes veicināšanā un pilsoņu uzticības veidošanā. Labi izstrādātas publiskā iepirkuma sistēmas veicina arī tādu neatliekamu politikas mērķu sasniegšanu kā vides aizsardzība, inovācija, darba vietu radīšana un mazo un vidējo uzņēmumu attīstība.³ Publiskais iepirkums ir joma, kurā sastopas publiskā un privātā sektora intereses, tādēļ, jo atklātāka uzņēmēju konkurence, jo vairāk iegūst valsts, spējot attīstīt savu ekonomiku un izaugsmi.

Arī Konkurences padome norāda, ka viens no publisko iepirkumu mērķiem ir iegādāties preces, pakalpojumus vai būvdarbus brīvas konkurences apstākļos, kur piegādātāji brīvos tirgus apstākļos konkurē savā starpā un piedāvā izdevīgāko un atbilstošāko risinājumu katrā konkrētā iepirkumā.⁴ Savukārt, konkurence ir svarīgs ekonomikas princips valsts ekonomiskās sistēmas darbībai un uzņēmējdarbības attīstībai.

2023. gadā no 1. janvāra līdz 30. septembrim Latvijā izsludināts 8851 iepirkums un noslēgti iepirkuma līgumi par kopējo summu 4 544 473 973 *euro* apmērā.⁵ Tas liecina par iepirkumu sistēmā apgrozīto līdzekļu ievērojamo apjomu un līdz ar to, arī pretendentu lielo interesi to apgūšanai, kas, savukārt, norāda uz publiskā iepirkuma tiesiskā regulējuma nozīmi.

Publisko iepirkumu regulējums pamatā balstās uz Eiropas Savienības tiesību aktiem, kas Latvijā ieviesti ar Publisko iepirkumu likumu, Sabiedrisko pakalpojumu sniedzēju iepirkumu likumu un Publiskās un privātās partnerības likumu.

Ņemot vērā publisko tiesību pamatprincipus, publisko personu rīcībai ir jābūt skaidrai, caurredzamai, pamatotai tiesību normās, bez atkāpēm no likuma robežām. Publiskajās tiesībās vienmēr ir jārīkojas tiesību normās noteiktajās kompetences robežās un tikai tādā mērā, lai sasniegtu likumā noteikto pilnvarojuma jēgu un mērķi, tātad, ievērojot samērīguma un taisnīguma principu un ievērojot lietderību.

³ Public Procurement Recommendation. Pieejams: <https://www.oecd.org/gov/public-procurement/recommendation/> [sk. 12.11.2023.]

⁴ Signālsaraksts. Jeb kā iepirkuma pasūtītājam atpazīt karteļa iespējamās pazīmes. 2022. Pieejams: <https://www.kp.gov.lv/lv/media/10127/download?attachment> [sk. 23.11.2023.] 10. lpp.

⁵ Aktuālie iepirkumu dati. Rezultātu paziņojumos publicētā līgumsumma no 01.01. līdz 30.09.2023. Pieejams: <https://www.iub.gov.lv/lv/aktualie-iepirkumu-dati> [sk. 04.11.2023.]

Šajā nodaļā tiks pētīti publiskā iepirkuma teorijas tiesiskie aspekti, kam ir būtiska nozīme pētījuma mērķa sasniegšanai un secinājumu izdarīšanai. Šīs nodaļas ietvaros tiks izpētīts publisko iepirkumu mērķis, kas tālākā darbā nepieciešams, lai veiktu izslēgšanas noteikumu ietekmi uz publisko iepirkumu mērķi.

1.1. Publiskais iepirkums kā publisko tiesību subjekts

Administratīvā procesa likuma 2. pants nosaka likuma pamatmērķus, taču no šī panta 2. punkta tvēruma iespējams definēt, kas ir publiski tiesiskās attiecības – tās ir attiecības starp valsti un privātpersonu. Taču publiskai personai ir tiesībspēja ne tikai publiski tiesiskajās attiecībās, bet arī privāttiesiskajās attiecībās. Turpmākai pētījuma norisei ir svarīgi noskaidrot, vai un kāpēc publiskais iepirkums ir jāskata publiski tiesisko vai privāttiesisko attiecību tvērumā, kādi tieši ir kritēriji, kas par to liecina.

Publisko un privāto tiesību dalījums ir koncepts, kuram dažādu valstu tiesību sistēmās nav izveidojusies vienota nozīme, tādēļ šo attiecību nošķiršanai ir veltīti daudz dažādu pētījumu, zinātnisko rakstu un izdevumu, kas apliecina šī jautājuma neviennozīmību un pat problemātiku, ka šī atšķirība nemaz nav tik viegli nosakāma. Publisko un privāto tiesību dalījums ir jēdziens, kas šobrīd tiek lietots, lai apzīmētu dažādas atšķirīgas parādības un par jēdzienu un vēl vairāk – teoriju – nav izveidojusies vienota izpratne. Piemēram, angļu jurisprudences šo atšķirību nemaz neatzīst, 19. gadsimta angļu jurists Ostins (*J.Austin*) teicis, ka šādi atšķirībai nav pietiekoša pamata, bet T.E.Hollands šo atšķirību atzīst, bet norāda, ka angļu jurisprudences to neatzīst.⁶ Bet pazīstamākā teorija, kas publisko un privāto tiesību atšķirības kritēriju meklē saturā, ir vācu jurista Dernburga teorija, kurš uzskata, ka šis kritērijs ir interese, kas saistās ar normas saturu: ja tiesību norma ar savu regulējošo saturu kalpo atsevišķu personu interesēm, viņa pieder privātajām tiesībām, ja vispārības interesēm, tad viņa pieskaitāma publiskajām tiesībām.⁷ Lai gan šis kritērijs arī ne vienmēr dos drošu nošķiršanas rezultātu, pie tā tomēr var pieturēties, lai secinātu, ka publiskais iepirkums pētāms kā publiski tiesisko attiecību izpausmes forma, ko apliecina arī Augstākās tiesas paustā atziņa: “No Publisko iepirkumu likuma mērķa izriet, ka publiskā iepirkuma procedūra ir cieši saistīta ar sabiedrības jeb publisko interešu īstenošanu. Sabiedrības interesēs ir valsts un pašvaldību līdzekļu efektīva izmantošana, kuras panākšanā būtiska nozīme ir gan brīvai piegādātāju konkurencei, gan iepirkuma procedūras atklājumam. Likums arī sevišķi aizsargā noteiktu sabiedrības daļu –

⁶ Dišlers, K. *Ievads administratīvo tiesību zinātnē*. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2002, 61. lpp.

⁷ Turpat, 62. lpp.

piegādātājus –, paredzot, ka pret tiem jāizturas vienlīdzīgi un taisnīgi.”⁸ Savukārt, Kelzens ir izteicis šādu aspektu nošķiršanas teorijā: privāttiesības pārstāv attiecības starp juridiski vienlīdzīgiem jeb līdztiesīgiem subjektiem, bet publiskās tiesības pārstāv attiecības starp subjektiem, kur vienam ir augstāka juridiskā vara vai vērtība, bet otrs subjekts ir tam pakārtots, t.i., tiesiskās attiecības starp privātpersonu un valsti.⁹ No šīs teorijas jau var prezumēt valsts kā tiesību subjekta pārākumu, kas, savukārt, parāda tiesību principu ievērošanas nozīmi un tiesību piemērotāju robežu noteikšanas būtiskumu, lai nenodarītu kaitējumu ar varas pārākumu. Tādēļ jo īpaši svarīgi publiskajās tiesībās izstrādāt pietiekami precīzas tiesību normas, ar kurām sasniegt vajadzīgo mērķi un kuru piemērošanā nerodas būtiskas interpretācijas atšķirības. Runājot par publisko tiesību principiem, jāatceras arī konstitucionālo tiesību zinātnē pastāvošais princips, ka tiesiskā valstī jebkurai valsts rīcībai attiecībā uz cilvēku jānotiek saskaņā ar likumu un tiesībām.¹⁰ Lai gan tas tiešā veidā nav attiecināms uz publisko iepirkumu, plašākā tvērumā tiesiskas valsts princips, jeb administratīvajās tiesībās atvasinātais tiesiskuma princips piemērojams visām valsts pārvaldes iestāžu darbībām, turklāt, ne tikai formāli, bet atbilstoši pilnvarojuma jēgai un mērķim, kas ir būtiski, runājot par publisko iepirkumu.

Latvijā ar publisko un privāto tiesību dalījumu būtu jāsaprot tiesisko attiecību dalījums, jo tam ir būtiska nozīme un to var pārbaudīt ar nošķiršanas kritērijiem. Publisko un privāto tiesību dalījums ir juridiski būtisks tikai tādos gadījumos, kad tiesību akts ierobežo tā piemērošanu tikai publiski tiesiskās vai tikai privāttiesiskās attiecībās un lai noteiktu tiesu piekritību un procesuālo kārtību, kādā tiks izskatīti no tiesiskajām attiecībām radušies strīdi. Latvijas administratīvo tiesību pētnieki ir norādījuši uz šādu nošķiršanas kritēriju: “Lai nošķirtu publiski tiesiskās attiecības no privāttiesiskām attiecībām, jāatbild uz jautājumu: “Vai saskaņā ar tiesību normu šādu lēmumu, līgumu vai rīcību var veikt tikai ar valsts varu apveltīts subjekts?””¹¹ Izmantojot šo kritēriju, publiskā iepirkuma procedūra nebūtu uzskatāma par publiski tiesiskajām attiecībām, faktiski, valsts pārvaldes iestādēm veicot iepirkumus, tās neizlieto valsts varu, tāpēc tās būtu uzskatāmas par tādām pašām tiesiskajām attiecībām, kādas pastāv starp privātpersonām. Tiesības rīkot iepirkuma procedūru ir ne tikai valsts pārvaldes iestādēm, to var rīkot arī privāto tiesību juridiskās personas un pat fiziskās personas, lai izvēlētos visizdevīgāko piedāvājumu, taču tad iepirkums būs privāts, jo tas izlietos savus

⁸ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2010. gada 29. oktobra lēmums lietā Nr. SKA – 862/2010 *Publisko un privāto tiesību robeža publisko iepirkumu jomā*. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs/administrativo-lietu-departaments/hronologiska-seciba?lawfilter=0&year=2010> [sk. 05.11.2023.]

⁹ Kelsen, H. *Pure theory of law*. USA: The Lawbook Exchange, Ltd., 2009, p.280.

¹⁰ Pleps, J., Pastars, E., Plakane, I. *Konstitucionālās tiesības*. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2014. 115. lpp.

¹¹ Briede, J., Danovskis, E., Kovaļevska A. *Administratīvās tiesības. Mācību grāmata*. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2016. 25.lpp.

privātos finanšu līdzekļus. Kā arī jāņem vērā, ka tiesības iegādāties sev nepieciešamos preces vai pakalpojumus nav tikai valstij piederoša tiesība.

Mg.iur. Edvīns Danovskis par publisko un privāto tiesību nošķiršanu rakstījis šādi: “Latvijā tiesu kompetences noteikšanai kā kritērijs tiek izmantota piemērojamā tiesību norma, tiesiskās attiecības (tiesības radošais fakts) u.c. kritēriji. Tomēr tiesību normu klasificēšana publiski tiesiskās un privāttiesiskās ir sarežģīta un ne vienmēr izmantojama, lai apmierinātu prakses vajadzības. Tādēļ gadījumos, kad likums kaut ko attiecina uz privāto vai publisko tiesību jomu, par pamata kritēriju izmantojamas tieši tiesisko attiecību kritērijs.”¹² Gan Publisko iepirkumu likums, gan Sabiedrisko pakalpojumu sniedzēju iepirkumu likums un Publiskās un privātās partnerības likums paredz, ka strīdi, kas saistīti ar iepirkumu procedūras lēmumiem un norisi, ir izskatāmi administratīvajā tiesā.

Šeit jāmin divpakāpju teorija, kad normatīvajos aktos ir īpaši noteikts, ka pirms privāttiesiska līguma slēgšanas publiska persona pieņem administratīvu aktu, šādos gadījumos tas, ka lēmums ir pieņemts publisko tiesību jomā, izriet nevis no publiski tiesisko un privāttiesisko attiecību nošķiršanas kritērijiem, par ko minēts iepriekš, bet no likumdevēja lietderības apsvērumiem, nosakot, ka attiecīgā lēmuma tiesiskums ir pārbaudāms administratīvā procesa kārtībā.¹³ Tātad publisko iepirkumu procedūra līdz iepirkuma līguma noslēgšanai jāskata kā publisko tiesību subjekts. Publisko iepirkumu procedūra sastāv no vairākiem posmiem – iepirkuma plānošanas un izsludināšanas posma, piedāvājumu iesniegšanas un to izvērtēšanas posma un tālāk seko līgumu noslēgšana ar līguma slēgšanas tiesības ieguvušajiem pretendentiem jeb iepirkuma uzvarētājiem, kuru piedāvājumi atbilstu iepirkuma noteikumiem.

Augstākā tiesa, turklāt, uzsvērusi, ka pasūtītāja rīcība publisko tiesību jomā beidzas un privāto tiesību jomā sākas nevis ar pasūtītāja lēmumu par uzvarētāja noteikšanu, bet ar iepirkuma līguma noslēgšanu, jo posms starp pasūtītāja lēmumu par iepirkuma procedūras rezultātiem un iepirkuma līguma noslēgšanu paredzēts iepirkuma procedūras apstrīdēšanai administratīvā procesa kārtībā.¹⁴ Eiropas Savienības regulējums, uz kā balstītas Publisko iepirkumu likuma normas, nenosaka, vai valstij ar iepirkumiem saistītie strīdi ir jāskata kā strīdi publisko tiesību jomā vai privāto tiesību jomā un – vai ar tiem saistītie strīdi būtu izšķirami kā civillietas vai kā administratīvās lietas. Tādējādi tas, kā kvalificēt šīs tiesiskās attiecības un

¹² Danovskis, E. *Publisko un privāto tiesību nošķiršanas veidi un nozīme Latvijā* // Starptautiskās zinātniskās konferences “Valsts un tiesību aktuālās problēmas” zinātnisko rakstu krājums. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds “Saule”, 2011. 27.-32.lpp.

¹³ Briede, J., Danovskis, E., Kovaļevska A. *Administratīvās tiesības. Mācību grāmata*. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2016. 27.lpp.

¹⁴ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2010. gada 29. oktobra lēmums lietā Nr. SKA – 862/2010 *Publisko un privāto tiesību robeža publisko iepirkumu jomā*. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs/administrativo-lietu-departaments/hronologiska-seciba?lawfilter=0&year=2010> [sk. 05.11.2023.]

kādas tiesas kompetencē to nodot, ir katras valsts izvēles jautājums. Tādējādi Latvijā likumdevējs ir uzskatījis par lietderīgu noteikt, ka publiskie iepirkumi līdz brīdim, kad tiek noslēgts līgums, ir aplūkojami kā administratīvais process un to kontrole notiek administratīvajā tiesā. Senāts secinājis, ka publisko iepirkumu process Latvijā ir noteikts kā piederīgs valsts pārvaldes jomai (kā administratīvais process) pamatā tāpēc, lai tādā veidā nodrošinātu caurskatāmu, taisnīgu un konkurenci nekropļojošu publiskām personām tieši vai pastarpināti piederošu līdzekļu vai sabiedrisko pakalpojumu sniedzēju līdzekļu izlietošanu, nevis tādēļ, ka iepirkuma veikšana pati par sevi ir kādas konkrētas publiskas personas valsts pārvaldes funkcijas īstenošana vai tādēļ, ka publisko iepirkumu procedūras vienmēr organizētu publisko tiesību subjekti.¹⁵ Tātad arī privāto tiesību subjekta – piemēram, kapitālsabiedrības – darbība publiskā iepirkuma procedūrā Publisko iepirkumu likuma ietvaros tiek aplūkota publisko tiesību jomā – kā administratīvais process. Tas nodrošina tiesisko aizsardzību un pārredzamību administratīvajās lietās un tā mērķis ir nodrošināt, ka administratīvie akti tiek pieņemti saskaņā ar likumu, tādējādi arī sniegt personām iespēju aizstāvēt savas tiesības un intereses.

“Ja tiesību normas paredz, ka iestāde līgumu var slēgt tikai pēc tam kad par to ir izdots administratīvs akts, tad šādam līgumam ir vairākas būtiskas īpatnības. Pirmkārt, līguma noslēgšanas priekšnoteikums ir tiesisks administratīvs akts. Ja tiesību normas paredz, ka par līguma noslēgšanu izdodams administratīvs akts, tad līguma noslēgšana bez administratīvā akta pārkāpj tiesību virsvadības principu, kas nosaka, ka valsts pārvalde ir pakļauta likumam un tiesībām [...]. Administratīvais akts kā līguma noslēgšanas priekšnoteikums parasti ir iecerēts, lai tiesiskajās attiecībās starp valsti un pašvaldību nodrošinātu vienlīdzības un atklātības principu ievērošanu, kā arī lietderīgu rīcību ar sabiedriskajiem labumiem (valsts mantu). Tādējādi tiesisks darījums, kas noslēgts, apejot administratīvo procesu, var aizskart ne tikai citu personu tiesības un tiesiskās intereses, bet arī pārkāpt tiesiskuma un tiesību virsvadības principu. No šī konstatējuma izriet secinājums, ka administratīvā akta tiesiskums ietekmē arī līguma tiesiskumu.”¹⁶ Tas ir svarīgs princips divpakāpju teorijā, lai panāktu ar publisko iepirkumu sasniedzamo mērķi noslēgt pasūtītājam izdevīgu iepirkuma līgumu, pirmkārt, svarīgs ir iepirkuma procedūras rezultātā izdotā administratīvā akta jeb lēmuma par līguma slēgšanas tiesību piešķiršanu tiesiskums. Svarīgi atzīmēt arī šeit minēto tiesību virsvadības

¹⁵ Latvijas Republikas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2022. gada 4. aprīļa spriedums lietā Nr. SKA-226/2022 *Valsts vai pašvaldības kapitālsabiedrība kā atbildētājs publisko iepirkumu lietā*. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs/administrativo-lietu-departaments/klasifikators-pec-lietu-kategorijam/publiskie-iepirkumi> [sk. 01.11.2023.]

¹⁶ Danovskis, E. *Publisko un privāto tiesību dalījuma nozīme un piemērošanas problēmas Latvijā*. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2015. 203. lpp.

principu, kas pēc savas būtības ierobežo valsts varas orgānu un tiem pieskaitāmo iestāžu rīcību jebkurā gadījumā, kad tiek izlietota valsts vara. “Otrkārt, šāda līguma būtiskās sastāvdaļas parasti tiek noteiktas ar administratīvu aktu, un noslēgtais līgums nevar atšķirties no administratīvajā aktā noteiktajām līguma būtiskajām sastāvdaļām. Piemēram, Publisko iepirkumu likums [...] nosaka, ka grozījumi iepirkuma līgumā ir būtiski (un tādēļ pieļaujami tikai likumā noteiktajos gadījumos), ja noslēgtais līgums atšķiras no iepirkumu procedūras dokumentiem. Protams, ka viens no iepirkuma procedūras dokumentiem ir arī lēmums par uzvarētāja noteikšanu un paziņojumā par līgumu norādītās līguma būtiskās sastāvdaļas. Varētu apgalvot, ka līgumā neizpaužas pušu brīva vienošanās, jo līguma būtiskās sastāvdaļas nosaka administratīvais akts, bet līguma projektu sastāda pircējs. [...] Tomēr konkursā uzvarējušā piegādātāja vai pakalpojumu sniedzēja izvēle slēgt vai neslēgt šādu līgumu netiek ietekmēta, turklāt likums neliedz pasūtītājam ņemt vērā piegādātāja vai pakalpojumu sniedzēja iebildumus par līguma nejaušajām sastāvdaļām.”¹⁷ Uz to norāda arī publiskā iepirkuma princips, ka pasūtītājam ir jāņem vērā arī tie iepirkuma dokumentācijā iekļautie fakultatīvie noteikumi un jāpieturas pie tām prasībām, ko tas iepirkuma dokumentācijā ir izvirzījis, izmantojot rīcības brīvību. Kā arī vērtējot piedāvājumus, pasūtītājam ir jāņem vērā iepirkuma norises laikā pretendentu uzdotie jautājumi un sniegtās atbildes uz tiem, jo tās arī ir uzskatāmas par iepirkuma dokumentāciju. Būtiski atzīmēt, ka divpakāpju teorijā abas pakāpes ir savstarpēji saistītas un tieši atkarīgas viena no otras, neskatoties uz to, ka tie ir dažādi tiesisko attiecību veidi. Pēc līguma noslēgšanas pārējās iepirkuma dokumentācijas nozīme mazinās, taču tā noder līguma normu interpretēšanai.

E. Danovska pētījumā norādīts arī uz divpakāpju teorijas trūkumiem: “Divpakāpju juridiskās konstrukcijas pielietošanas gadījumos administratīvā akta darbība pēc civiltiesiskā līguma noslēgšanas (paliek spēkā vai zaudē spēku) ir atkarīga no tā, vai administratīvs akts rada subjektīvās tiesības uz līguma noslēgšanu. Nav universālu noteikumu, kas vienveidīgi regulētu administratīvā akta prettiesiskumu uz privāttiesisko pakāpi, tādēļ administratīvā akta prettiesiskuma ietekme uz privāttiesisko pakāpi nosakāma katrā nozarē, kurā tiek pielietota divpakāpju juridiskā konstrukcija. Normatīvajos aktos, kas regulē publiskos iepirkumus, Eiropas Savienības struktūrfondu apguvi, privatizāciju, dzīvokļu īri sociālās palīdzības ietvaros, ieteicams atteikties no divpakāpju juridiskās konstrukcijas, nosakot, ka visas tiesiskās attiecības, kas vērstas uz noteikta rezultāta sasniegšanu, ir ar vienotu raksturu (publiski tiesiskas vai privāttiesiskas)”¹⁸

¹⁷ Danovskis, E. *Publisko un privāto tiesību dalījuma nozīme un piemērošanas problēmas Latvijā*. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2015. 204. lpp.

¹⁸ Turpat, 244. lpp.

Tātad publiskajā iepirkumā pasūtītājs rīkojas divās pakāpēs – pirmajā pakāpē tiek pieņemts publiski tiesisks lēmums par līguma slēgšanas tiesību piešķiršanu, bet otrajā pakāpē notiek šī lēmuma īstenošana privāttiesiski – slēgts iepirkuma līgums, kuram piemērojami civiltiesiski noteikumi. Taču jāatzīmē, ka noslēgtais līgums ne vienmēr būs tikai privāttiesisks līgums, tas var būt arī publiski tiesisks līgums, ja tā priekšmets un raksturs to paredz. Publiskās tiesības regulē sabiedrības intereses, proti, attiecības starp iedzīvotājiem un valsti un to sabiedriskās intereses. Neskatoties uz to, ka publiskais iepirkums nav tipisks publisko tiesību subjekts, bet tas par tādu ir noteikts, jāatceras, ka arī publiskajā iepirkumā jāievēro publisko tiesību principi, piemēram, likuma prioritātes un likuma atrunas princips un citi tiesību principi, lai nodrošinātu godīgu un atklātu iepirkuma procedūru.

1.2. Publiskā iepirkuma mērķis

Lai valsts varētu sasniegt savus mērķus un veikt uzdevumus savlaicīgi, ekonomiski izdevīgi un efektīvi, tai ir jābūt piekļuvei dažādām iespējām – precēm, pakalpojumiem, būvdarbiem. Publiskais iepirkums regulē procesu, kurā valsts šīs iespējas iegūst no privātā sektora. Tiesībzinātnieks Anatolijs Kriviņš, pētot korupcijas novēršanu publiskajos iepirkumos, ir rakstījis šādi: “Publiskais iepirkums kā jebkuras tiesiskās attiecības sastāv no trim pamatelementiem, proti, objekta, subjekta un satura. Ņemot vērā šo apsvērumu, gan autors, gan arī ievērojama daļa publisko iepirkumu teorētiķu definē publisko iepirkumu kā preču, pakalpojumu un būvdarbu iegādes procesu no trešajām personām, kuru veic publiskais sektors vai tā pilnvarota persona, izmantojot valsts naudu. [...] Šajā definīcijā subjekta, objekta un satura elementi ir savstarpēji saistīti un vienlīdz svarīgi. Kaut viena elementa neesamība neļaus atzīt iepirkumu par publisku. [...] Publisko sektoru var uzskatīt par publisko iepirkumu subjektu vienīgi tad, ja tas vienlaicīgi atbilst šādiem pamatelementiem:

- 1) Specifiskas politiskās publiskās varas esamība ar attiecīgu pārvaldes un piespiešanas aparātu;
- 2) Publiskās varas teritoriālais organizācijas princips;
- 3) Valsts nauda un nodokļi;
- 4) Publiskās varas monopoltiesības tiesību jaunradei un spēka legālam pielietojumam.

Šie četri elementi savā kopapjomā faktiski sakrīt ar valsts pazīmēm. Minētais apliecina, ka publiskā iepirkuma subjekts obligāti ir vai nu valsts, vai arī valsts elementi (sastāvdaļas.)”¹⁹ Šī

¹⁹ Kriviņš, A. *Korupcijas novēršana un apkarošana publisko iepirkumu jomā*. Rīga: SIA “Izdevniecība Drukātava”, 2015. 41.–42. lpp.

teorija tomēr nonāk pretrunā ar iepriekšējā nodaļā apskatīto jautājumu, ka tiesības veikt publiskā iepirkuma procedūru ir ne tikai valstij, bet arī privāto tiesību subjektiem, taču šajā darbā tiks pētīta tieši valsts pārvaldes veiktie publiskie iepirkumi, tāpat kā tos pētījis A.Kriviņš, un tādēļ no šīs teorijas secināms, ka publiskā iepirkuma rezultātā, ja to veic valsts pārvaldes iestādes, vienmēr tiks tērēta valsts nauda, kam ir būtiska nozīme turpmākajā pētījumā. Publiskajām personām ir noteikti būtiski ierobežojumi un principi, pēc kādiem tērējami publiskie finanšu līdzekļi, piemēram, tas sakrīt gan ar Publisko iepirkumu likuma mērķi, kas nosaka: “Šā likuma mērķis ir nodrošināt:

- 1) iepirkumu atklātumu;
- 2) piegādātāju brīvu konkurenci, kā arī vienlīdzīgu un taisnīgu attieksmi pret tiem;
- 3) pasūtītāja līdzekļu efektīvu izmantošanu, maksimāli samazinot tā risku.”²⁰

Arī Publiskas personas finanšu līdzekļu un mantas izšķērdēšanas novēršanas likuma 3. pantā noteikts pienākums lietderīgi rīkoties ar finanšu līdzekļiem un mantu, kas iegūstama īpašumā vai lietošanā par izdevīgāko cenu.²¹ Sabiedrībai ir svarīgi, ka valsts pārvalde piešķir naudai vislielāko vērtību un tā pret valsts līdzekļiem izturētos kā pret savu naudu, tādējādi sabiedrība vēlas, lai par tās līdzekļiem tiktu panākts vislabākais iespējamais risinājums. Tādējādi var secināt, ka publiskajam iepirkumam ir būtiska nozīme demokrātiskā sabiedrībā un jo sevišķi svarīgi ir panākt vienkāršu un skaidru, bet arī efektīvu publisko iepirkumu procedūru tiesisko regulējumu, jo tiesiskais regulējums, savukārt, ir cieši saistīts ar iepirkumu efektivitāti. Taču autore vēlas uzsvērt, ka publiskā iepirkuma procedūras mērķim nevajadzētu aprobežoties tikai ar taupīgu līdzekļu izlietojumu. Valsts budžets, galvenokārt, ir jāizmanto sabiedrības interešu un vajadzību realizēšanai, un publiskajam iepirkumam ir jāsasniedz daudz plašāki mērķi ar dziļāku nozīmi.

Šo mērķu sasniegšanai Publisko iepirkumu likumā ir paredzētas virkne procedūru, kas jāievēro, veicot publisko iepirkumu. Tas paredz kompetentas iepirkumu komisijas izveidošanu, atbilstošas procedūras izvēli un citus noteikumus, kuri publisko iepirkumu veicējiem strikti jāievēro.

Savukārt, par publisko iepirkumu mehānismu, tiesībzinātnieks A.Kriviņš ir rakstījis šādi: “Ar publiskā iepirkuma mehānismu autors saprot secīgu procesa elementu kopumu, kas ir nepieciešams, lai publiskais sektors vai tā pilnvarotā persona par valsts naudu varētu iegādāties trešo personu preces, pakalpojumus vai būvdarbus. Publiskā iepirkuma mehānisms tiek izmantots kā līdzeklis, lai nodrošinātu publisko tiesību subjektus ar būvdarbu realizāciju,

²⁰ *Publisko iepirkumu likums*: Latvijas Republikas likums. Latvijas Vēstnesis Nr. 254, 29.12.2016. 2. pants.

²¹ *Publiskas personas finanšu līdzekļu un mantas izšķērdēšanas novēršanas likums*: Latvijas Republikas likums. Latvijas Vēstnesis Nr. 114. 02.08.1995. 3. pants.

produkcijas piegādi vai pakalpojumu sniegšanu no privātā sektora puses. Publiskā iepirkuma mehānisms, atšķirībā no privātā iepirkuma mehānisma, ietver īpašus nosacījumus, kas izriet no pienākuma pēc iespējas lietderīgāk tērēt nodokļu maksātāju naudu.”²² No aplūkotās informācijas jau acīmredzami ir iespējams nonākt pie viena no publiskā iepirkuma mērķiem un galvenajiem principiem – tas ir pasūtītāja (valsts) līdzekļu efektīva izmantošana. Taču autore uzskata, ka tas nav vienīgais publiskā iepirkuma mērķis.

Publiskais iepirkums tiek definēts kā darbu, piegāžu vai pakalpojumu iegāde, ko veic valsts vai sabiedriskās organizācijas no tirgus, vienlaikus veidojot un aizsargājot savas organizācijas vērtību sabiedrības acīs. Galvenās atšķirības starp publisko un privāto iepirkumu ir valsts sektora specifisko tiesību normu ievērošana, sagaidāmie standarti attiecībā uz tādām vērtībām kā pārredzamība un integritāte, kā arī pievienojams tāds apstāklis kā politiskie mērķi.²³ Publiskais iepirkums ir daudzšķautnains process, kura efektivitāti var sasniegt tikai tad, ja tiek apvienotas profesionālas zināšanas par iepirkuma priekšmetu un iepirkuma procedūru no dažādiem aspektiem – gan tehniskiem, gan juridiskiem, gan ekonomiskiem.

Eiropas Parlamenta un Padomes regulas 2014/24/ES par publisko iepirkumu un ar ko atceļ Direktīvu 2004/18/EK preambulā skaidrots: “publiskajam iepirkumam ir svarīga nozīme, jo tas ir viens no tirgus instrumentiem, kas izmantojams, lai panāktu gudru, ilgtspējīgu un iekļaujošu izaugsmi, vienlaikus nodrošinot visefektīvāko publiskā sektora līdzekļu izmantošanu. Minētajam nolūkam publiskā iepirkuma noteikumi [...] būtu jāpārskata un jāmodernizē, lai palielinātu publiskā sektora izdevumu efektivitāti, atvieglojot jo īpaši mazo un vidējo uzņēmumu (MVU) piedalīšanos publiskajos iepirkumos, un lai dotu iespēju iepirkumu rīkotājiem labāk izmantot publisko iepirkumu kopēju sabiedrisko mērķu atbalstam.”²⁴ Ņemot vērā iepriekš minēto, jo īpaši svarīgi, ka publiskie iepirkumi attīstās līdz ar sabiedrības vajadzībām. Pasūtītājiem būtu jāpārzina ne tikai konkrētais tirgus segments, kurā tie veic iepirkumus, bet arī kopējā situācija ekonomikā un sabiedrībā, iespējams pat darba tirgū, tādēļ svarīgi, ka tiek popularizēti zaļie publiskie iepirkumi, iepirkumos tiek integrētas sociāli atbildīgas rīcības un u.c. nosacījumi, kas virza publiskos iepirkumus uz attīstību, kas, savukārt, palīdz sasniegt kopējos mērķus.

²² Kriviņš, A. *Korupcijas novēršana un apkarošana publisko iepirkumu jomā*. Rīga: SIA “Izdevniecība Drukātava”, 2015. 43. lpp.

²³ Grandia, J., Kuitert, L., Schotanus, F., volker, L. Introducing Public Procurement. Pieejams: https://www.researchgate.net/publication/371620246_Introducing_Public_Procurement 06.2023. [sk. 10.12.2023.] p. 17.

²⁴ *Par publisko iepirkumu un ar ko atceļ Direktīvu 2004/18/EK*: Eiropas Parlamenta un Padomes direktīva 2014/24/ES. Pieņemta 26.02.2014. Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis 28.03.2014., L 94/65. Preambulas 2. punkts.

Ekonomikas tiesību zinātnieks *Albert Sanchez Gralles* norāda, ka publiskais iepirkums ir ļoti būtisks valsts izdevumu līdzeklis un līdz ar to arī svarīgs makroekonomikas politikas instruments, ar kuru valdība cenšas ietekmēt un veicināt izaugsmi ekonomikas nozarēs. Valdības, piemēram, finanšu krīzes gadījumā palielina valsts izdevumus publiskajos iepirkumos kā īstermiņa makroekonomikas rīku, lai saglabātu vai pat veicinātu pieprasījumu un tādējādi saglabātu darba vietas, tādējādi preventīvi cīnoties ar potenciālo bezdarba līmeni.²⁵ Publiskā iepirkuma veicēji pat nereti kļūst par tirgus veidotājiem noteiktās nozarēs, tirgus vai tā daļa mēdz pielāgoties pasūtītāju vajadzībām, jo sevišķi, tik nelielā tirgū kā Latvijā. Zinātnieks kā publiskā iepirkuma vienu no galvenajiem mērķiem visu valstu publisko iepirkumu sistēmās min valsts pārvaldes darba efektivitāti un valsts budžeta izdevumu efektivitāti.²⁶ Publiskajam iepirkumam var būt arī netieši ieguvumi, piemēram, efektīvs publiskais iepirkums veselības nozarē var veicināt kvalitatīvāku veselības aprūpi, jo tiek iegādāts labāks medicīniskais aprīkojums, kas, savukārt, var palielināt paredzamo mūža ilgumu, laikus atklājot un risinot potenciālās problēmas, ilgtermiņā var tikt samazināts arī to personu skaits, kuriem nepieciešama medicīniskā palīdzība, tas varētu izpausties arī kā mazāki veselības aprūpes izdevumi. Tātad publiskais iepirkums ir būtisks, lai vairotu ekonomiskos ieguvumus gan īstermiņā, gan ilgtermiņā.

Kā norāda OECD, valsts ir galvenais pakalpojumu pircējs tādās nozarēs kā izglītība, veselība, sociālie pakalpojumi, transports un infrastruktūra – tie visi ir galvenie iekšzemes kopprodukta un ekonomiskās izaugsmes pīlāri jebkurā ekonomikā.²⁷ Tas norāda uz to, cik būtiski ir efektīvi publiskie iepirkumi un tā mērķa sasniegšana, tādēļ īpaši svarīgs ir atbilstošs tiesiskais regulējums.

Eiropas Parlaments 2010. gada rezolūcijā “Jaunākās norises saistībā ar publisko iepirkumu” norāda, ka ekonomikas un finanšu tirgu krīzes rezultātā kļuvis skaidrs publiskā iepirkuma nozīmīgums, veiksmīgai publiskā iepirkuma tirgus darbībai ir būtiska nozīme iekšējā tirgū, lai rosinātu pārrobežu konkurenci, sekmētu inovācijas, veicinātu zemas oglekļa emisijas ekonomiku un piedāvātu valsts iestādēm optimālus risinājumus; publiskā iepirkuma tiesību akti kalpo tam, lai nodrošinātu valsts līdzekļu pareizu un efektīvu izlietojumu un ieinteresētajiem uzņēmumiem piedāvātu iespēju godīgas konkurences apstākļos saņemt valsts pasūtījumu.²⁸

²⁵ Graells Sanchez, A. *Public procurement and the EU competition rules*. UK: Hart Publishing Ltd., 2015, p.53.

²⁶ Ibid, p.109.

²⁷ Procurement as a critical function in government. Pieejams: <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/0d83e1f9-en/index.html?itemId=/content/component/0d83e1f9-en> [sk. 26.11.2023.]

²⁸ Eiropas parlaments. Jaunākās norises saistībā ar publisko iepirkumu. Eiropas Parlamenta 2010. gada 18. maija rezolūcija (2009/2175 (INI)). (2011/C 161 E/06). ES Oficiālais Vēstnesis, 31.05.2011., C 161 E/39. 2. lpp. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.CE.2011.161.01.0038.01.LAV&toc=OJ%3AC%3A2011%3A161E%3ATOC> [sk. 04.11.2023.]

Tātad publiskais iepirkums ir vienlīdz nozīmīgs rīks, lai veicinātu nozaru attīstību, tas savā veidā arī strādā kā nozares politikas veidotājs, nosakot kādas jaunas prasības, tehnikas, risinājumus u.c., kas nozares uzņēmumiem jāņem vērā, tādējādi ar publisko iepirkumu iespējams virzīt nozares uz konkrētiem mērķiem, piemēram, klimata jomā vai sociālajā jomā.

Līga Avena savā promocijas darbā nonākusi pie secinājuma, ka valsts līdzekļiem, izmantojot publisko iepirkumu, ir iespējams pat pozitīvi ietekmēt dzīves kvalitāti sabiedrībai kopumā.²⁹ Tas norāda uz publisko iepirkumu nozīmību, tas norāda, cik svarīgs ir sakārtots, skaidrs tiesiskais regulējums un sakārtotas procedūras, kuras ir veicamas vienkārši un pēc iespējas īsākā termiņā. Ir svarīgi novērst dažādus korupcijas riskus, maksimāli novērst valsts līdzekļu aizplūšanu pie negodprātīgiem uzņēmumiem, ir būtiski ievērot brīvu konkurenci, taču tikpat svarīgi ir rast balansu starp pasūtītāja vajadzību un likumdevēja uzliktajiem pienākumiem, kas nereti tā sarežģī iepirkuma procedūru, ka pasūtītājs tā arī neiegūst to, kas tam nepieciešams.

Saskaņā ar OECD pētījumu *“Can an Increase in Public Investment Sustainably Lift Economic Growth”*, efektīvs veids krīzes ietekmes mazināšanai īstermiņā ir valsts investīcijas. Šajā OECD pētījumā tiek veiktas aprēķinu simulācijas, kas liecina, ka vidēji lielajās valstīs investīcijas (½ procentpunkts no iekšzemes kopprodukta), kas īslaicīgi tiek finansētas no deficīta, ekonomikā dod 0.4–0.6 procentpunktu izaugsmi pirmajā gadā.³⁰ 2008. gada finanšu krīzei sekoja fiskālās taupības periods, bet šobrīd tiek uzskatīts, ka lai panāktu ekonomikas atgūšanos no pandēmijas izraisītās krīzes un veicinātu tautsaimniecības straujāku izaugsmi, Eiropas Komisija ekonomikas stimulēšanai ir piedāvājusi papildu finansējumu – Eiropas Savienības Atveseļošanas un noturības mehānisma (ANM, angliki RRF) plāna ietvaros. Tā mērķis ir atbalstīt augstas gatavības investīcijas, kā arī mazināt Covid-19 krīzes sociālo un ekonomisko ietekmi. Šis plāns arī ir Eiropas Komisijas atbildes reakcija uz sociālekonomiskajām grūtībām un globālā enerģijas tirgus traucējumiem, ko izraisījis Krievijas iebrukums Ukrainā.³¹ Lai sistēmu atzītu par funkcionālu, tai jāspēj radīt vēlamos gala rezultātus. Lai sasniegtu mērķi – ekonomikas atkopšanos – ieguldījumiem jābūt pārdomātiem un jāsekmē ekonomikas attīstība ne tikai īstermiņā. Pamatā ir apsvērums, ka ar investīcijām ir iespējams uzlabot ne tikai konkrētās nozares perspektīvas īstermiņā, bet arī visas ekonomikas

²⁹ Avena, L. *Legal Problems of Quality Aspect in Public Procurement Contracts: Summary of the Doctoral Thesis*. Rīga: Rīga Stradiņš University, 2023, p. 74.

³⁰ Can an Increase in Public Investment Sustainably Lift Economic Growth? Pieejams: <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/a25a7723-en.pdf?expires=1700214448&id=id&accname=guest&checksum=C9B062A7F580C141FFEDD2650EF5794F> [sk. 17.11.2023.] 3. lpp.

³¹ Atveseļošanas un noturības mehānisms. Pieejams: https://commission.europa.eu/business-economy-euro/economic-recovery/recovery-and-resilience-facility_lv [sk. 17.11.2023.]

izredzes.³² Tādējādi dalībvalstis saņem papildu finansējumu, kuru savā ekonomikā iepludina tieši caur publiskajiem iepirkumiem. Tas sekmē arī darba tirgus, nozaru attīstību, dod iespēju uzlabot infrastruktūru, lai nākotnē piesaistītu citas investīcijas, veidot uzņēmējdarbībai labvēlīgu vidi un citādi pozitīvi ietekmē valsti. Publisko iepirkumu mērķu sasniegšana pamatā būs atkarīga no iepirkumu veicēju pieredzes un izpratnes, kā arī efektivitātes, caurspīdīguma, konkurences, konfidencialitātes, nediskriminācijas, taisnīguma un citu principu piemērošanas. Publiskais iepirkums nozaru attīstībā ir būtisks tādēļ, ka tas kalpo kā inovāciju katalizators, tas mudina pretendentes izdomāt arvien jaunus, efektīvus risinājumus dažādām situācijām, radīt inovatīvus un ilgtspējīgus produktus un tehnoloģijas.

Nemot vērā šajā nodaļā izpētīto, secināms, ka publiskā iepirkuma vienīgais mērķis nav tikai efektīvs valsts finanšu līdzekļu izlietojums, kā sākotnēji šķiet, bet tas ir arī nozīmīgs ekonomikas instruments, ar kuru veicināt uzņēmējdarbību, nozaru attīstību, situāciju darba tirgū un veicināt kopējo valsts attīstību un izaugsmi, un ieņēmumus nākotnē, kā arī instruments, ar kuru palīdzēt valstij atkopties pēc būtiskiem finanšu satricinājumiem, kā piemēram, nozīmīgām krīzēm un pat iespējams uzlabot iedzīvotāju labklājību.

³² Can an Increase in Public Investment Sustainably Lift Economic Growth? Pieejams: <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/a25a7723-en.pdf?expires=1700214448&id=id&accname=guest&checksum=C9B062A7F580C141FFEDD2650EF5794F> [sk. 17.11.2023.] 24. lpp

2. PRETENDENTU IZSLĒGŠANA PUBLISKAJĀ IEPIRKUMĀ

Publiskā iepirkuma procedūras mērķis ir nodrošināt caurskatāmu un konkurētspējīgu iepirkumu procesu, efektīvu publisko resursu izmantošanu, vienlīdzīgu attieksmi pret visiem pretendentiem un labākā piedāvājuma saņemšanu produktiem un pakalpojumiem. Turklāt, process veicina vietējo ekonomiku un tā funkcijās ietilpst tirgus veidošana, aizsardzība sabiedrības interesēs, uzņēmumu integrācija vides un sociālajai pārvaldībai.³³

Publisko iepirkumu process un to regulējošie tiesību akti kļūst arvien sarežģītāki gan attiecībā uz iepirkumu procedūras organizēšanu un norisi, gan attiecībā uz atbilstoša piedāvājuma sagatavošanu. Līdz ar to būtiskas izmaiņas skar arī pretendentu izslēgšanas noteikumi, kas kļūst arvien komplicētāki. Izslēgšanas noteikumi vienmēr bijuši pakļauti pastiprinātai uzraudzībai no pretendentu puses, jo to interpretēšana un piemērošana pretendentam var liegt dalību iepirkuma procedūrā un iegūt iepirkuma līguma slēgšanas tiesības. Kvalifikācijas procesa mērķis publiskajā iepirkumā ir ļaut pasūtītājam pārliecināties, ka pretendenta rīcībā ir nepieciešamie resursi, prasmes un pieredze, lai veiksmīgi izpildītu iepirkuma līgumu, tādēļ izslēgšanas noteikumi ir būtiski, lai dotu iespēju pasūtītājam izslēgt iepirkumam neatbilstošus pretendentes.

Iepirkumu uzraudzības biroja vadītājs Artis Lapiņš ir norādījis: “Saskaņā ar Eiropas Komisijas sagatavoto Vienotā tirgus novērtējumu Latvijas iepirkumu sistēmas viena no būtiskākajām nepilnībām ir konkurences trūkums.”³⁴ Taču vienlaikus tika papildināti Publisko iepirkumu likuma 42. pantā noteiktie izslēgšanas nosacījumi, papildinot tos ar pasūtītāja pienākumu izvērtēt arī pretendentu reputāciju un izvērtēt iespējamās aizliegto vienošanos riskus, kā arī tika paplašināts personu loks, uz kuriem attiecināmi izslēgšanas nosacījumi. Arī citu valstu tiesībzinātnieki norāda uz to, cik liela nozīme publiskajos iepirkumos ir dalībnieku daudzumam. Spēcīgas konkurences veicināšana publiskajā iepirkumā ir ļoti svarīga, liels skaits konkurentu ir galvenais elements efektīvai valsts izdevumu izlietošanai. Publisko iepirkumu tirgū konkurences pakāpi parasti mēra pēc piedāvājumu skaita, cenas un ietaupījuma līmeņa, atkarībā no izmantotās metodoloģijas tās izmērīšanai.³⁵ Bez tam, darba autore vēlas norādīt uz

³³ Mucha, K. Legal Aspects of the Evaluation of Tenders in Public Procurement Procedures in the Polish Mining Industry. 10.2023. Pieejams: https://www.researchgate.net/publication/375089782_Legal_aspects_of_the_evaluation_of_tenders_in_public_procurement_procedures_in_the_Polish_mining_industry [sk. 11.12.2023.] p. 13.

³⁴ Lapiņš, A. Publisko iepirkumu likuma grozījumi: būtiskākie apsvērumi un sagaidāmā ietekme. // *Jurista Vārds* Nr. 01/02 (1267/1268) 10.01.2023.

³⁵ Tátrai, T., Vörösmarty, G., Juhász, P. Intensifying Competition in Public Procurement. 08.2023. Pieejams: https://www.researchgate.net/publication/373417462_Intensifying_Competition_in_Public_Procurement?tp=eyJjb250ZXh0Ijp7ImZpcnN0UGFnZSI6ImhvbWUiLCJwYWdlIjoic2VhcmNoIiwicG9zaXRpb24iOiJwYWdlSGVhZGVyIn19 [sk. 10.12.2023.] p. 1.

vēl citiem riskiem, kas rodas, ja pretendenti tiek izslēgti no iepirkumu procedūras – tiek ne tikai samazināta konkurence un palielināti pasūtītāja izdevumi, bet arī var tikt zaudētas dažādas inovatīvas idejas, iespējams zaudēti augsti kvalificēti piegādātāji un tādējādi arī kvalitatīvi pakalpojumi vai preces, tas var apdraudēt pretendenta reputāciju un iespēju iegūt citus līgumus, kā arī tas var apgrūtināt pasūtītāja un pretendenta savstarpējo sadarbību arī turpmāk. Apzinoties šos riskus, ir svarīgi ievērot caurspīdību iepirkumos un noteikt skaidrus un saprotamus kvalifikācijas un izslēgšanas noteikumus, lai no tā neciestu ne pasūtītājs, ne pretendenti.

A. Lapiņš par grozījumiem izslēgšanas noteikumos 2023. gada sākumā rakstīja šādi: “Lielā mērā izslēgšanas noteikumu pārskatīšanu aizsāka publiskā diskusija par reputācijas vērtēšanu publiskajos iepirkumos. Jāatzīmē, ka, lai arī Publisko iepirkumu likuma normās nav minēts nekas par reputāciju un tās vērtēšanu, faktiski šajā likumā piegādātāju reputācija jeb piegādātāja rīcība pagātnē tiek izvērtēta divos posmos. Pirmkārt, piemērojot izslēgšanas noteikumus, tiek veikta pārbaude par sliktas reputācijas neesamību. Attiecīgi, ja piegādātājs, piemēram, veicis likumā uzskaitītos noziedzīgos nodarījumus, piegādātāja reputācija ir pamatoti apšaubāma un piegādātājs ir izslēdzams no dalības iepirkumā. Savukārt tikai pārkāpumu neesamība vēl nenožīmē, ka piegādātājs ar augstu ticamību spēs izpildīt līgumu. Attiecīgi, piemērojot kvalifikācijas jeb atlases prasības, tiek gūta pārliecība par labas reputācijas esamību. Lai nodrošinātu atklātību un godīgu konkurenci, minētā reputācija nav pakļaujama pilnībā subjektīvam novērtējumam par to, ko katrs uzskata par labu vai sliktu reputāciju, bet ir noteikti vienoti kritēriji. [...] Ar minētajiem grozījumiem pasūtītāju rīcībā ir nodoti vajadzīgie instrumenti, lai novērstu negodprātīgu piegādātāju dalību iepirkumos, katrā ziņā pasūtītājiem nebūs iespēja atsaukties uz nepilnībām Publisko iepirkumu likumā, kas liedz vērtēt kādus ar piegādātāja darbību saistītus aspektus.”³⁶ Publisko iepirkumu likumā grozījumi tiek veikti bieži, publisko iepirkumu veicēji teiktu, ka pat pārāk bieži, taču tieši šie grozījumi paredz izmaiņas, kurām ir būtiska ietekme uz iepirkumu norisi un pasūtītāju un pretendenta rīcību.

Mg.iur., publisko iepirkumu jomas speciāliste, Una Skrastiņa savā rakstā par pretendentu biežāk pieļautajām kļūdām publiskajos iepirkumos ir vairākkārt uzsvērusi, cik nozīmīgi gan pretendentam, gan pasūtītājam ir maksimāli novērst iespējamu pretendentu izslēgšanu – jo mazāk būs noraidīto pretendentu piedāvājumu, jo lielāka būs konkurence un efektīvāka valsts un pašvaldību līdzekļu izmantošana.³⁷ Neskatoties uz to, ka rakstā uzsvars likts uz pretendentu kļūdām iesniegtajos piedāvājumos, to pēc analogijas var vērst arī uz

³⁶ Lapiņš, A. Publisko iepirkumu likuma grozījumi: būtiskākie apsvērumi un sagaidāmā ietekme. // *Jurista Vārds* Nr. 01/02 (1267/1268) 10.01.2023.

³⁷ Skrastiņa, U. Pretendentu biežāk pieļautās kļūdas publiskajos iepirkumos // Starptautiskās zinātniskās konferences “Valsts un tiesību aktuālās problēmas” zinātnisko rakstu krājums. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds “Saule”, 2011. 131.-137.lpp

pretendentu izslēgšanu pēc būtības – tiek zaudēts laiks un nauda – gan pasūtītāja, gan pretendentu.

Par pretendentu izslēgšanas noteikumu mērķiem, kontekstā ar izpētīto publisko iepirkumu procedūras mērķiem, galvenokārt var uzskatīt publisko interešu aizsardzību un finanšu līdzekļu efektīvu izlietošanu, sekmējot iepirkuma līguma veiksmīgu un atbildīgu izpildi, kā arī individuālu un vispārēju prevenciju, pasargājot sevi kā pasūtītāju un liedzot konkrētām pazīmēm atbilstošu pretendentu dalību iepirkumā un tādējādi neatbilstošu, neuzticamu pretendentu piesaisti iepirkuma līguma izpildei. Tādējādi arī neveicinot negodprātīgu uzņēmēju atbalstīšanu, bet sekmējot atbildīgu un profesionālu uzņēmumu attīstību. Atbilstoši Eiropas Savienības Tiesas praksei, pretendentu izslēgšanas noteikumiem jābūt samērīgiem un vienlīdzīgi piemērotiem.³⁸ Jautājums par izslēgšanas iemeslu piemērošanu šobrīd ir viens no aktuālākajiem iepirkumu sistēmā. Tas ietekmē konkurētspēju pasūtītāju rīkotajos iepirkumos, līgumu pieejamību tirgus dalībniekiem un publisko iepirkumu sistēmas caurskatāmību. Publisko iepirkumu veicējiem rodas jautājumi par atsevišķu normu interpretāciju un praktisko piemērošanu.

Turpmāk šajā nodaļā tiks analizēti izslēgšanas noteikumi, kas stājās spēkā 2023. gada 1. janvārī ar Publisko iepirkumu likuma grozījumiem, šo izslēgšanas noteikumu tiesiskie aspekti un ar tiem saistītā problemātika.

2.1. Pretendentu izslēgšanas noteikumu ģenēze

Pretendentu izslēgšanas nosacījumi ir Publisko iepirkumu likuma 42. pantā noteikti iemesli, kuru dēļ pretendents ir jāizslēdz vai var tikt izslēgts no dalības publiskā iepirkuma procedūrā.

Una Skrastiņa savas monogrāfijas “Publiskie iepirkumi. Piedāvājuma izvēles kritēriji un vērtēšana publiskajā iepirkumā” noslēgumā secina: “Publiskajos iepirkumos ieguvējiem vajadzētu būt visiem – gan pasūtītājam, gan pretendentam, ar kuru noslēgts līgums, gan sabiedrībai, par kuras nodokļu naudu iepirkums tiek veikts. [...] Tiesību aktiem, kas regulē publisko iepirkumu norisi, jānodrošina, lai iepirkumu procedūras nav pārlietu sarežģītas, un jārada iespēja uzņēmumiem godīgas konkurences ceļā saņemt valsts pasūtījumus.”³⁹ Vienmēr,

³⁸ Eiropas Savienības Tiesas 10.07.2014. spriedums lietā Nr. C-358/12 “*Consorzio Stabile Libor Lavori Pubblici v Comune di Milano*”. Pieejams: <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=154820&pageIndex=0&doclang=LV&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=2711269> [sk. 26.11.2023.]

³⁹ Skrastiņa, U. *Publiskie iepirkumi. Piedāvājuma izvēles kritēriji un vērtēšana publiskajā iepirkumā*. Rīga: SIA “Biznesa augstskola Turība”, 2015, 268.lpp.

kontekstā ar publiskajiem iepirkumiem, tiek īpaši uzsvērti godīgas konkurences apstākļi. Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija (OECD) uzsver, ka godīga konkurence var sasniegt zemākas cenas un augstāku kvalitāti tikai tad, ja uzņēmumi patiesi konkurē, tas ir, viņi nosaka savus noteikumus godīgi un neatkarīgi viens no otra.⁴⁰ Tātad ir ļoti būtiski, ka publisko iepirkumu regulējošās tiesību normas ir vērstas uz konkurences veicināšanu un to nepamatoti neierobežotu. Tas ir būtiski, lai iepirkuma rezultātā saņemtu labākās cenas un kvalitātes proporciju precei vai pakalpojumiem, kas iepirkumā tiek iegādāts.

Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija (OECD) ir uzsvērusi, ka lēmums par pretendenta izslēgšanu no dalības publiskā iepirkuma konkursa procedūrā ir nopietns lēmums un to nekad nevajadzētu uztvert vieglprātīgi. Ietekme uz ekonomikas dalībnieku potenciāli ir ļoti nozīmīga, tā var ietekmēt pretendentu ne tikai tagad, bet arī nākotnē. Pretendenta neatbilstoša izslēgšana var negatīvi ietekmēt konkurenci un atstāt ietekmi uz pasūtītāju, izmainot iepirkuma cenas un kvalitātes līdzsvaru.⁴¹

Turpmāk tiks analizēti izslēgšanas noteikumi, izpētot to mērķi un piemērošanas problemātiku praksē.

2.1.1. Pretendentu izslēgšana nenokārtotu nodokļu saistību dēļ

Publisko iepirkumu likuma 42. panta otrās daļas 2. punktā noteiktais izslēgšanas iemesls, kas paredz pretendenta izslēgšanu nenokārtotu nodokļu saistību dēļ, ir obligāti piemērojams izslēgšanas iemesls.

Normas redakcijā, kas bija spēkā līdz 2022. gada 31. decembrim, bija paredzēta pretendentu izslēgšana no iepirkuma, ja kandidātam uz pieteikuma iesniegšanas dienu vai pretendentam uz piedāvājumu atvēršanas dienu ir nodokļu parādi, tai skaitā valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu parādi, kas kopsummā kādā no valstīm pārsniedz 150 *euro*.

Darba autore vēlas norādīt, ka turpmāk darbā ērtības dēļ kandidāta un pretendenta jēdzieni tiks apvienoti un darbā tiks izmantots viens jēdziens “pretendents” – kā persona, kura ir ieinteresēta noslēgt iepirkuma līgumu, jo šī pētījuma ietvaros nav būtiskas nozīmes šo jēdzienu izdalīšanai atkarībā no iepirkuma norises posma, jo izslēgšanas nosacījumi piemērojami gan kandidātam uz piedāvājuma iesniegšanas dienu, gan pretendentam uz piedāvājumu atvēršanas dienu.

⁴⁰ Competition and Procurement. 2011. Pieejams: <https://www.oecd.org/daf/competition/sectors/48315205.pdf> [sk.18.11.2023.] p. 7.

⁴¹ Use of Official Automatic Exclusion Lists in Public Procurement. 09.2016. Pieejams: <https://www.sigmaweb.org/publications/Public-Procurement-Policy-Brief-24-200117.pdf> [sk. 18.11.2023.] p. 2.

Jaunajā normas redakcijā ir noteikts šādi: “kandidātam pieteikumu un pretendentam piedāvājumu iesniegšanas termiņa pēdējā dienā vai dienā, kad pieņemts lēmums par iespējamu iepirkuma līguma slēgšanas tiesību piešķiršanu, Latvijā saskaņā ar likumu “Par nodokļiem un nodevām” vai valstī, kurā tas reģistrēts vai kurā atrodas tā pastāvīgā dzīvesvieta, saskaņā ar attiecīgās ārvalsts normatīvajiem aktiem ir neizpildītas saistības nodokļu (tai skaitā valsts sociālās apdrošināšanas) jomā.”⁴² Likuma “Par nodokļiem un nodevām” 7.⁴ pants skaidro, kas ir neizpildītas nodokļu saistības, ko likumdevējs izvēlēties atkārtoti neiekļaut Publisko iepirkumu likumā, lai izmaiņu gadījumā būtu jāgroza tikai viens likums. Tas paredz, ka nodokļu maksātājam ir neizpildītas saistības nodokļu jomā šādos gadījumos:

“1) nodokļu maksātājs nav iesniedzis nodokļu deklarācijas un attiecīgā informācija saskaņā ar šā likuma 18. panta pirmās daļas 30. punktu ir publiski pieejama;

2) nodokļu maksātājam ir Valsts ieņēmumu dienesta administrēto nodokļu (nodevu) parāds un pašvaldības administrēto nodokļu parāds, kura summa atsevišķi vai kopā pārsniedz 150 *euro*, izņemot nodokļu maksājumus, kuru maksāšanas termiņš saskaņā ar šā likuma 24. panta pirmo un 1.³ daļu ir pagarināts, sadalīts termiņos, atlikts vai atkārtoti sadalīts termiņos.”⁴³ Bet likuma 1. panta 14. punktā skaidrots, ka izvairīšanās no nodokļu vai nodevu maksāšanas ir apzināta nepatiesas informācijas sniegšana nodokļu deklarācijās, nodokļu deklarāciju, informatīvo deklarāciju vai nodokļu administrēšanai un kontrolei nepieciešamās pieprasītās informācijas neiesniegšana, nelikumīga nodokļu atvieglojumu, priekšrocību un atlaižu piemērošana vai jebkura cita apzināta darbība vai bezdarbība, kuras dēļ nodokļi vai nodevas nav samaksātas pilnā apmērā vai daļēji,⁴⁴ tātad ar jauno Publisko iepirkumu likuma normas redakciju pasūtītājam ir uzlikts pienākums pārbaudīt ne tikai pretendenta nodokļu parādu neesību, bet arī to, vai pretendents ir iesniedzis nodokļu deklarācijas.

Iepirkumu uzraudzības birojs plašāk skaidro, ka izslēgšanas iemeslus jāpārbauda un tie nedrīkst attiekties uz pretendentu vai kandidātu, kā arī pretendenta vai kandidāta valdes vai padomes locekli, pārstāvēttiesīgo personu, prokūristu vai personu, kura ir pilnvarota pārstāvēt pretendentu vai kandidātu darbībās, kas saistītas ar filiāli; personālsabiedrības biedru, ja kandidāts vai pretendents ir personālsabiedrība, kā arī minētās personālsabiedrības biedra valdes vai padomes locekli, pārstāvēttiesīgo personu, prokūristu vai personu, kura ir pilnvarota pārstāvēt personālsabiedrības biedru darbībās, kas saistītas ar filiāli; pretendenta norādīto apakšuzņēmēju (ja iesaiste līgumā ir vismaz 10 000 *euro* vērtībā), kā arī minētā apakšuzņēmēja valdes vai padomes locekli, pārstāvēttiesīgo personu, prokūristu vai personu, kura ir pilnvarota

⁴² *Publisko iepirkumu likums*: Latvijas Republikas likums. Latvijas Vēstnesis Nr. 254, 29.12.2016. 42. panta otrās daļas 2. punkts.

⁴³ *Par nodokļiem un nodevām*: Latvijas Republikas likums. Latvijas Vēstnesis Nr. 26, 18.02.1995. 7.⁴ pants.

⁴⁴ Turpat, 1. panta 14. punkts.

pārstāvēt apakšuzņēmēju darbībās, kas saistītas ar filiāli.⁴⁵ Darba autore no praktiskās puses vēlas norādīt, ka pretendentiem var būt grūtības pārliecināties par apakšuzņēmēju nodokļu saistībām, jo publiski ir pieejama informācija par juridisko personu un saimnieciskās darbības veicēju nenokārtotām nodokļu saistībām, taču par fizisko personu, kā valdes locekli u.c. personām informācija var nebūt iegūstama, lai pretendents par to varētu pārliecināties.

Turklāt, jaunā redakcija paredz, ka atsevišķi izslēgšanas nosacījumi piemērojami ne tikai pretendentiem, tās biedram, ja pretendents ir personālsabiedrība, apakšuzņēmējam un personai, uz kuras iespējām pretendents balstās, bet arī uz personām, kurām pretendenti ir izšķirošā ietekme uz līdzdalības pamata normatīvo aktu par koncerniem izpratnē un uz pretendenta patieso labuma guvēju. Pasūtītājam ir uzlikts lielāks slogs šo prasību pārbaudei, jo ir nepieciešamas atbilstošas zināšanas, lai izvērtētu, kuram pretendenti ir izšķirošā ietekme. Saskaņā ar Koncernu likumu, izšķirošā ietekme rodas uz koncerna līguma pamata, kā likumā noteiktajos gadījumos uz līdzdalības pamata.⁴⁶ Saskaņā ar Komerclikuma 134. panta pirmo daļu, kapitālsabiedrība ir komercsabiedrība, kuras pamatkapitāls sastāv no pamatkapitāla daļu vai akciju nominālvērtību kopsummas.⁴⁷ Saskaņā ar 186. panta trešo daļu, 211. panta pirmo daļu un 279. panta pirmo daļu, daļa vai minimālās nominālvērtības balsstiesīgā akcija dod dalībniekam un akcionārām tiesības piedalīties sabiedrības pārvaldē, peļņas sadalē un sabiedrības mantas sadalē sabiedrības likvidācijas gadījumā, kā arī citas likumā un statūtos paredzētās tiesības.⁴⁸ Ņemot vērā minētās normas, norādāms, ka kapitālsabiedrību gadījumā balsstiesību vairākumu nosaka pēc dalībniekam piederošo kapitāldaļu skaita, jo tieši piederošo kapitāla daļu vai balsstiesīgo akciju skaits dod dalībniekam vai akcionārām attiecīgu balsu skaitu sapulcē. Bez tam, pats Iepirkumu uzraudzības birojs skaidro, ka informāciju par personām, kurām pretendenti ir izšķirošā ietekme, pasūtītājs gūst, lūdzot norādīt to pieteikumā vai piedāvājumā, jo šāda informācija var nebūt citādi pieejama – ja izšķirošā ietekme ir izveidojusies uz līdzdalības pamata, koncernā iesaistītajām sabiedrībām ne visos gadījumos ir pienākums paziņot Uzņēmumu reģistram par izšķirošo ietekmi.⁴⁹ Protams, pasūtītājam ir tiesības pieprasīt papildu skaidrojumu, ja tam radušās aizdomas vai šaubas. Taču praksē izslēgšanas nosacījumu pārbaudi nereti veic iepirkumu speciālisti, kuriem nav ne juridiskās, ne ekonomiskās izglītības, tādējādi, šis nosacījums vairāk balstās uz pretendentu sirdsapziņas, jo pastāv iespēja, ka informācija par personu, kam pretendenti ir izšķirošā ietekme, tā arī netiks

⁴⁵ Kandidātu un pretendentu izslēgšanas noteikumi. 21.09.2023. 46. lpp. Pieejams: <https://www.iub.gov.lv/lv/media/7602/download?attachment> [sk. 28.10.2023.]

⁴⁶ *Koncernu likums*: Latvijas Republikas likums. Latvijas Vēstnesis Nr. 131/132, 13.04.2000. 3. panta pirmā daļa.

⁴⁷ *Komerclikums*: Latvijas Republikas likums. Latvijas Vēstnesis Nr. 158/160, 04.05.2000. 134. panta pirmā daļa.

⁴⁸ Turpat, 279. panta pirmā daļa.

⁴⁹ Kandidātu un pretendentu izslēgšanas noteikumi. 21.09.2023. 47. lpp. Pieejams: <https://www.iub.gov.lv/lv/media/7602/download?attachment> [sk. 28.10.2023.]

iegūta. Praktiski šādam nosacījumam, kurš ir grūti pierādāms, ir vairāk formāla nozīme, tas pat var radīt sarežģījumus un sekas pasūtītājam.

Tāpat kā par personu, kurai ir izšķiroša ietekme pretendētā, arī informāciju par ārvalstī reģistrēta kandidāta vai pretendenta patieso labuma guvēju pasūtītājs iegūst no kandidāta vai pretendenta. Iepirkumu uzraudzības birojs gan norāda, ka pasūtītāji vienlaikus var izmantot arī dažādas sistēmas un rīkus, kuros ir informācija par korporatīvo un citu juridisko personu, trastu un citu juridisko veidojumu formu faktiskajiem īpašniekiem, taču tas atkal uzliek pasūtītājam papildu slogu, kas patērē resursus vai arī liek paļauties uz pretendenta sniegto informāciju. Autore uzskata, ka nedrīkst pastāvēt izslēgšanas nosacījumi, par kuriem nav iespējams pārliecināties vai tā ir nesamērīga. Šajā gadījumā sanāk, ka par Latvijā reģistrētiem pretendentiem informāciju pasūtītājs var pārbaudīt, jo informācija ir reģistrēta Uzņēmumu reģistrā, bet ārvalstīs reģistrēti pretendenti paši var iesniegt informāciju, uz kuru pasūtītājam jāpaļaujas – tas ir pretrunā ar vienlīdzīgas attieksmes principu.

Grozījumu anotācijā norādīts, ka personu loks, uz kuriem attiecināmi izslēgšanas noteikumi, ir papildināts šāda iemesla dēļ: “Personu, kurai kandidātā vai pretendētā ir izšķirošā ietekme uz līdzdalības pamata normatīvo aktu par koncerniem izpratnē un patieso labuma guvēju identificēšana ir būtiska iepirkumu caurspīdīguma veicināšanai, interešu konflikta un korupcijas risku novēršanai. Esošais regulējums paredz, ka tikai kandidāts, pretendents vai persona, kura ir kandidāta vai pretendenta valdes vai padomes loceklis, pārstāvētiesīgā persona vai prokūrists, vai persona, kura ir pilnvarota pārstāvēt kandidātu vai pretendentu darbībās, kas saistītas ar filiāli tiek pārbaudīta, vai tā nav sodīta par attiecīgajiem noziedzīgajiem nodarījumiem. Līdz ar to, lai veicinātu iepirkumu caurspīdīgumu un novērstu interešu konflikta un korupcijas riskus izslēgšanas noteikumu pārbaude attiecībā uz pantā minētajiem noziedzīgajiem nodarījumiem tiek paplašināta un tā tiek attiecināta arī uz patieso labuma guvēju un personu, kurai kandidātā vai pretendētā ir izšķirošā ietekme uz līdzdalības pamata normatīvo aktu par koncerniem izpratnē. Tāpat arī nodokļu parādu pārbaude tiek paplašināta un attiecināta uz patieso labuma guvēju un uz personu, kurai kandidātā vai pretendētā ir izšķirošā ietekme uz līdzdalības pamata normatīvo aktu par koncerniem izpratnē.”⁵⁰ Ir saprotams norādītais arguments, kādēļ šīs personas noskaidrot, taču tā arī nav paskaidrots, kādēļ nepieciešams šīm personām veikt nodokļu saistību pārbaudi. Darba autore uzskata, ka pretendenta patiesā labuma guvēja un personas, kurai pretendētā ir izšķiroša ietekme, nenokārtotas nodokļu saistības nav saistāmas ar iespējamu interešu konfliktu vai korupcijas

⁵⁰ Likumprojekta “Grozījumi Publisko iepirkumu likumā” projekta sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija). Pieejams: <https://titania.saeima.lv/LIVS13/SaeimaLIVS13.nsf/0/5CC1C6D87B5BA749C2258616004DC062?OpenDocument> [sk. 29.10.2023.]

riskiem. Interesešu konflikts ir situācija, kurā valsts amatpersonai, pildot valsts amatpersonas amata pienākumus, jāpieņem lēmums vai jāpiedalās lēmuma pieņemšanā, vai jāveic citas ar valsts amatpersonas amatu saistītas darbības, kas ietekmē vai var ietekmēt šīs valsts amatpersonas, tās radnieku vai darījumu partneru personiskās vai mantiskās intereses.⁵¹ Tātad iespējams likumdevējs ir vēlējis novērst situācijas, kad pretendenta patiesais labuma guvējs vai persona, kurai pretendētā ir izšķiroša ietekme, ir ar pasūtītāja pārstāvjiem saistīta persona, kas, savukārt, varētu radīt korupcijas riskus. Taču likumdevējs nav paskaidrojis, kāda ir patiesā labuma guvēja un personas, kam pretendētā ir izšķiroša ietekme, nenokārtotu nodokļu saistību korelācija ar korupciju un interesešu konfliktu. Tādējādi secināms, ka normas mērķis nav skaidrs un norma ir nepamatota. Lai novērstu interesešu konfliktu un korupcijas riskus, pietiktu, ja šīs personas tiktu noskaidrotas un tiktu izslēgta iespēja, ka šīm personām ir saistība ar pasūtītāja pārstāvjiem, taču jāņem vērā, ka šādu saistību ar pretendentiem izslēdz jau ieviestais neieinteresētības paziņojums, ko paraksta iepirkuma komisija. Uzskatāms, ka minētais izslēgšanas noteikums nepamatoti sašaurina konkurenci.

Iepirkumu uzraudzības birojs, skaidrojumā par izslēgšanas nosacījumiem norāda šādi: “Izslēgšanas iemesls Latvijas subjektiem tiks piemērots, ja iestāsies jebkurš (vai arī abi kopā) no likumā “Par nodokļiem un nodevām” minētajiem gadījumiem – neiesniegta nodokļu deklarācija un informācija par šo faktu ir publiski pieejama vai nodokļu parāds pārsniedz 150 *euro*.”⁵² No kā iespējams secināt, ka šī nosacījuma mērķis iespējams nemaz nav saistīts ar pasūtītāja riskiem iepirkuma līguma izpildē, bet gan saistīts ar Valsts ieņēmumu dienesta kompetencē esošās kontroles papildu veikšanu. Jo pat gadījumā, ja nodokļu parāda nav, kas, kā izpētīts iepriekš, var kalpot kā šaubu iemesls pretendenta uzticamībai, pretendents ir jāizslēdz no turpmākas dalības iepirkuma procedūrā tikai tādēļ, ka tas nav iesniedzis nodokļu deklarāciju, kam nav faktiski nekāda izskaidrojuma, lai tas radītu negatīvas sekas pasūtītājam vai liktu apšaubīt pretendenta uzticamību. Lai arī tās uzskatāmas par nenokārtotām nodokļu saistībām, gadījumā, kad pretendents nav reālu nodokļu parādu, nav pamata domāt, ka deklarācija nav iesniegta, lai apzināti izvairītos no kādām saistībām pret valsti.

Likuma “Par nodokļiem un nodevām” 145. pants nosaka, ka administratīvā pārkāpuma procesu par izvairīšanos no nodokļu nomaksas un nodokļu deklarāciju iesniegšanas termiņu neievērošanu veic Valsts ieņēmumu dienests,⁵³ tātad šo noteikumu ievērošanas uzraudzība ir šīs institūcijas kompetencē, kā arī nodokļu un nodevu iekasēšana, nodokļu un nodevu

⁵¹ *Par interesešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā*: Latvijas Republikas likums. Latvijas Vēstnesis Nr. 69, 09.05.2002. 1. panta 5. punkts.

⁵² Kandidātu un pretendentu izslēgšanas noteikumi. 21.09.2023. Pieejams: <https://www.iub.gov.lv/lv/media/7602/download?attachment> [sk. 28.10.2023.] 15. lpp.

⁵³ *Par nodokļiem un nodevām*: Latvijas Republikas likums. Latvijas Vēstnesis Nr. 26, 18.02.1995. 145. pants.

administrēšana, noziedzīgu nodarījumu nodokļu jomā atklāšana un novēršana,⁵⁴ kā arī citi uzdevumi, kas noteikti likumā “Par Valsts ieņēmumu dienestu”.

Senāts norādījis: “Pretendentu atlases mērķis iepirkuma procedūrā ir izslēgt no dalības tālākajā iepirkuma procedūrā tos pretendentes, par kuru maksātnespēju, uzticamību un profesionālo godīgumu ir objektīvas šaubas. Tas, vai konkrētais pretendents ir godprātīgs nodokļu maksājumu izpildē, raksturo ne tikai tā maksātnespēju, bet arī – uzticamību. Noteikums, kas paredz izslēgt no pretendentu loka tādu komersantu, kas pienācīgi nemaksā nodokļus, vispirms sasniedz mērķi veicināt nodokļu iekasēšanu atbilstošā apmērā. Tas arī novērš, ka nodokļu maksājumus nepienācīgi veicis pretendents gūst nepamatotas priekšrocības iepretim citiem pretendentiem.”⁵⁵ No Senāta paustās atziņas secināms, ka iepriekšējā likuma redakcija, kas paredzēja izslēgt pretendentu, ja tam izveidojies nodokļu parāds vairāk kā 150 *euro* apmērā, ir izskaidrojams ar to, ka pretendents, kurš nemaksā visus valstī noteiktos nodokļus un nodevas, tādējādi, pirmkārt, rodas priekšrocības iesniegt lētāku piedāvājumu, kā arī tas parāda pretendenta uzticamību, rūpību un nopietnību un tā korekto attieksmi pret saviem darbiniekiem, un pretendentu atlases mērķis ir izslēgt no dalības tālākajā iepirkuma procedūrā tos pretendentes, par kuru maksātnespēju, uzticamību un profesionālo godīgumu ir objektīvas šaubas, ko apliecinājusi gan Eiropas Savienības tiesa, gan ģenerālvokāts kādas Eiropas Savienības tiesas lietas secinājumos.⁵⁶ Tātad pastāv praktiski aspekti, kādēļ izslēgt pretendentu nodokļu parādu dēļ, tas dod nepamatotas priekšrocības pretendents, dodot iespēju iesniegt lētāku piedāvājumu, tādējādi kropļojot konkurenci, bez tam arī dod iemeslu apšaubīt pretendenta uzticamību, kas ir svarīgs aspekts, lai pasūtītājs sasniegtu publiskā iepirkuma mērķi un samazinātu risku. Taču šajā gadījumā neizpratni rada jaunā izslēgšanas noteikumu redakcija, kas paredz šo noteikumu piemērošanu arī personām, kurām pretendents ir izšķirošā ietekme uz līdzdalības pamata normatīvo aktu par koncerniem izpratnē un uz pretendenta patieso labuma guvēju. Ņemot vērā, ka nodokļu parādi ietver arī nekustamā īpašuma nodokļa parādu, kā arī, kā iepriekš izpētīts, neiesniegtu nodokļa deklarāciju, rodas jautājums, vai pretendenta patiesā labuma guvēja laikus nenomaksāts privātīpašuma nekustamā īpašuma nodoklis ietekmē

⁵⁴ *Par Valsts ieņēmumu dienestu*: Latvijas Republikas likums. Latvijas Vēstnesis Nr. 105, 11.11.1993. 2. pants.

⁵⁵ Latvijas Republikas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2022. gada 28. janvāra spriedums lietā Nr. SKA-83/2022 *Nodokļu parāda esība kā pretendenta izslēgšanas noteikums publiskā iepirkuma procedūrā*. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs/administrativo-lietu-departaments/klasifikators-pec-lietu-kategorijam/publiskie-iepirkumi> [sk. 05.11.2023.]

⁵⁶ Ģenerālvokāta M. Pojareša Maduru 2005. gada 8. septembra secinājumi Eiropas Savienības Tiesas apvienotajās lietās „La Cascina un Zileh”, C-226/04 un C-228/04, 24. Punkts. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX:62004CC0226> [sk. 02.11.2023.]

un Eiropas Savienības Tiesas 2014. gada 10. jūlija sprieduma lietā „Consortio Stabile Libor Lavori Pubblici”, C-358/12, 32. punkts. Pieejams: <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=154820&pageIndex=0&doclang=LV&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=869747> [sk. 02.11.2023.]

uzņēmuma uzticamību un spēju uzņemties saistības un izpildīt iepirkuma līgumu. Vēl jo vairāk, ja norādām uz tādu praktisku aspektu, ka pretendents nebūs iespējams pārliecināties par fizisko personu nenokārtotām nodokļu saistībām, tādējādi tam var nākties tikt izslēgtam no iepirkuma pat nezinot par šādu nenokārtotu saistību esamību.

Publisko iepirkumu likuma grozījumu likumprojekta anotācijā sniegts pamatojums, ka pēdējā laikā aktualizējušās vairākas būtiskas problēmas, kas ļauj secināt, ka arvien biežāk faktiskajā publiskā iepirkuma procesā netiek sasniegts Publisko iepirkumu likumā noteiktais mērķis. Anotācijā teikts: “[..] varbūt situācijas, kad kandidātam vai pretendentiem nav laba reputācija, piemēram, nodokļu nomaksas vai līguma pienācīgas izpildes jautājumos, [..] bet pasūtītājiem, neskatoties uz to, ka tam pastāv šaubas, ka šāds kandidāts vai pretendents spēs pienācīgi vai vispār izpildīt līgumu, nav iespēju šādus kandidātus un pretendentes izslēgt no iepirkumu procedūras. Tāpat esošais regulējums pieļauj situācijas, ka no dalības iepirkumos netiek izslēgti tādi kandidāti un pretendenti, kuri nav iesnieguši tāds nodokļu deklarācijas no kurām ir iespējams pārliecināties par nodokļu nomaksu.”⁵⁷ Arī tālāk anotācijas teksts vēsta, ka tiek secināts – lai novērstu iepirkumu norisē konstatētās problēmas un nodrošinātu, ka arī faktiskajā publiskā iepirkuma procesā vienmēr tiek sasniegts Publisko iepirkumu likumā noteiktais mērķis, ir nepieciešams pilnveidot esošo kandidātu un pretendentu izslēgšanas iemeslu regulējumu, t.sk. papildinot to ar jauniem, Eiropas Parlamenta un Padomes 2014. gada 26. februāra Direktīvā 2014/24/ES par publisko iepirkumu un ar ko atceļ Direktīvu 2004/18/EK norādītajiem fakultatīvajiem izslēgšanas iemesliem, tādā veidā dodot pasūtītājiem plašākas iespējas izslēgt no iepirkumiem negodprātīgus kandidātus un pretendentes.⁵⁸ Šis pamatojums no valodnieciskā viedokļa vēsta par “iespējām” un viscaur sniedz sajūtu, ka pasūtītājam ir jādod iespēja jeb rīcības brīvība, izvērtēt visus faktiskos apstākļus katrā konkrētā situācijā un pieņemt pamatotu lēmumu, vai pretendentu izslēgt šo iepriekš minēto iemeslu dēļ vai atļaut dalību konkursā, ja faktiskie apstākļi liek pasūtītājam būt pārliecinātam, ka pretendents spēs pildīt saistības. Taču apskatot pieņemtos grozījumus, ir redzams, ka pasūtītājam ir nevis dotas tiesības jeb iespējas, bet vairumā gadījumu uzlikts pienākums pretendentu izslēgt noteiktajos gadījumos.

Likumprojekta anotācija paredz, ka ar šiem grozījumiem tiks novērsti negodprātīgu vai ar sliktu reputāciju saistītu kandidātu dalība iepirkumos, līdz ar ko iepirkumi sasniegs Publisko iepirkumu likumā noteikto mērķi. Ņemot vērā šī darba 1. nodaļā izpētīto publiskā iepirkuma

⁵⁷ Likumprojekta “Grozījumi Publisko iepirkumu likumā” projekta sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija).
Pieejams: <https://titania.saeima.lv/LIVS13/SaeimaLIVS13.nsf/0/5CC1C6D87B5BA749C2258616004DC062?OpenDocument> [sk. 29.10.2023.]

⁵⁸ Turpat.

mērķi, pasūtītājam ir svarīgi, lai iepirkumos piedalītos pēc iespējas plašāks pretendentu loks. Protams, ka var piekrist, ka valsts līdzekļi nebūtu jāpiešķir negodprātīgiem vai neuzticamiem pretendentiem, taču kā izpētīts iepriekš, daudzos gadījumos izslēgšanas nosacījumi būtiski samazina konkurenci tādu apstākļu dēļ, kas tiešā veidā neietekmē pretendenta uzticamību un neapdraud pasūtītāju.

Neskatoties uz to, ka Ministru kabineta 2017. gada noteikumu “Iepirkuma procedūru un metu konkursu norises kārtība” 2.12. un 2.13. punkts nosaka, ka konkursa nolikumā jāiekļauj izslēgšanas iemeslus un to pārbaudes kārtību vai atsauci uz šīm normām, kā arī norādi, ka pretendentu izslēgšanas iemesli tiks pārbaudīti Publisko iepirkumu likuma 42. pantā noteiktajā kārtībā,⁵⁹ šobrīd praksē ir redzams, ka pretendenti nav informēti par šiem grozījumiem, ar kuriem ir paplašināts personu loks, uz kuriem attiecināmi izslēgšanas nosacījumi, kā arī jau iepriekšējā tiesu praksē par iepriekšējo likuma redakciju ir vērojama tendence, ka pretendenti cenšas skaidrot neizpildīto nodokļu saistību iemeslus un tādējādi pierādīt, ka nodokļu parāds veidojies no pretendenta neatkarīgu apstākļu dēļ. Ārvalstu tiesībzinātnieku rakstos atrodama informācija, ka citu valstu prakse ir rīkot informatīvas apmācības pretendentiem par publisko iepirkumu procedūrām, jo nereti pretendentiem trūkst izpratnes un nepieciešamo zināšanu par to, kā pasūtītājs veic un ko izvērtē iepirkuma procedūrā. Tādēļ, lai veicinātu iepirkumu procesu, valsts pārvalde sāka regulāras apmācības privātā sektora darbiniekiem, kas varētu palielināt konkurenci. Šie pasākumi ir palīdzējuši atjaunot plašāku sabiedrības uzticību publisko iepirkumu sistēmai un palielinājis uzņēmumu vēlmi piedalīties.⁶⁰ Šajā kontekstā darba autore vēlas mudināt pasūtītājus padomāt par to, vai šādu būtisku Publisko iepirkumu likuma grozījumu gadījumā, kad tas ietekmē pretendentu iespējas konkursā uzvarēt, pretendents nav nepieciešams informēt par izmaiņām tiesību normās un tās izskaidrot.

Taču izpētot konkrēto normu, ir skaidrs, ka pasūtītājam gadījumā, ja ir konstatēta nodokļu saistību neizpilde, pretendents ir jāizslēdz, neskatoties uz saistību neizpildes cēloņiem – ir jāpieņem obligāts administratīvais akts par pretendenta izslēgšanu no iepirkuma un pasūtītājam nav tiesību vērtēt šo jautājumu pēc būtības. Taču Senāts norādījis: “Vērtējumam par to, vai konkrētajam pretendētājam ir konstatējamas pret budžetu neizpildītas saistības, būtu jābūt tādām, lai tiktu sasniegts kandidātu atlases mērķis – nodrošināt iespējami plašu konkurenci, nepieļaujot vienlīdzīgas attieksmes pārkāpumu. Ne vienmēr situācijā, kad parāda

⁵⁹ *Iepirkuma procedūru un metu konkursu norises kārtība*: Ministru kabineta 28.02.2017. noteikumi Nr. 107. Latvijas Vēstnesis Nr. 45, 01.03.2017. 12.2. un 12.3. punkts.

⁶⁰ Vah, S. Effective Public Procurement Policy implementation and its effect on Reducing Corruption in Public Agencies. 11.2023. Pieejams: https://www.researchgate.net/publication/375991750_Effective_Public_Procurement_Policy_implementation_and_its_effect_on_Reducing_Corruption_in_Public_Agencies [sk. 10.12.2023.] p. 7.

esība ir radusies kļūdainas vai nepilnīgas nodokļu deklarācijas dēļ, pretendenta izslēgšana no turpmākas dalības iepirkumā ir samērīga. Apstākļos, kad pierādījumi apstiprina secinājumu, ka nodokļu parāds sistēmā radies pretendenta nepareizas nodokļu deklarācijas iesniegšanas (nevis nodokļu maksātāja izvairīšanās no nodokļu samaksas pienākuma) dēļ, pretendents nebūtu liedzamas tiesības novērst šīs kļūdainās deklarēšanas sekas un tiesības uz līgumslēgšanu iepirkumā.”⁶¹ Senāts lietā norāda, ka izslēdzošs pamats pretendēt uz līgumslēgšanas tiesībām iepirkumā ir faktiskais nodokļu samaksas pārkāpums, savukārt, ja pretendents var pierādīt, ka reāli nodokļu samaksas pārkāpums uz konkrēto dienu nepastāvēja, tad pasūtītājam tas jāņem vērā un situācija jāizvērtē, tātad varam pieņemt, ka pasūtītāji bieži nepareizi interpretē šo normu un skata to pārāk šauri.

Taču tādējādi noteikums, ka pretendents jāizslēdz arī tādā gadījumā, ja pretendents vai tā patiesais labuma guvējs vai persona, kurai pretendents ir izšķiroša ietekme, nav iesnieguši nodokļu deklarāciju, nonāk pretrunā ar šo Senāta atziņu. Lai gan likuma “Par nodokļiem un nodevām” kontekstā nenokārtotas nodokļu saistības ir arī neiesniegta nodokļu deklarācija, un Iepirkumu uzraudzības birojs arī ir skaidrojis, ka izslēgšanas iemesls tiks piemērots, ja iestāties jebkurš no minētajiem gadījumiem – neiesniegta nodokļu deklarācija vai nodokļu parāds, kas pārsniedz 150 *euro*,⁶² tātad pretendents ir jāizslēdz no iepirkuma arī tad, ja tam nav nodokļu parāda, bet tas nav iesniedzis deklarāciju. Bet citā skaidrojumā, kuru Iepirkumu uzraudzības birojs sagatavojis sadarbībā ar Valsts ieņēmumu dienestu, atsaucas uz Senāta atziņu un norāda, ka pretendentu nevajadzētu izslēgt, ja nodokļu parāds radies kļūdainas deklarācijas dēļ, jo pasūtītājam jebkurā gadījumā jāvērtē tas, vai nodokļu parāds pats par sevi faktiski ir bijis.⁶³ Tas norāda uz to, ka pasūtītājam ir svarīgi noskaidrot, vai nodokļu parāds ir radies pretendenta izvairīšanās no to nomaksas dēļ un tādējādi tas norāda uz pretendenta uzticamību, godprātību un maksāspēju, kas ir svarīgi turpmāku saistību izpildei. Šis nosacījums liek apšaubīt norādīto normas mērķi un liek uzdot jautājumu, vai tiešām norma ir radīta, lai pasargātu pasūtītāju vai lai pasūtītājam netieši uzliktu pienākumu kontrolēt uzņēmumu un privātpersonu nenokārtotās saistības (neiesniegtas nodokļu deklarācijas), kas ir konkrētu institūciju pienākumos. Ņemot vērā iepriekš minēto, darba autore uzskata, ka neiesniegta nodokļu deklarācija, ja pasūtītājam ir iespējams pārliecināties, ka pretendents nav nodokļu parādu, nekādā veidā nepakļauj

⁶¹ Latvijas Republikas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2022. gada 28. janvāra spriedums lietā Nr. SKA-83/2022 *Nodokļu parāda esība kā pretendenta izslēgšanas noteikums publiskā iepirkuma procedūrā*. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs/administrativo-lietu-departaments/klasifikators-pec-lietu-kategorijam/publiskie-iepirkumi> [sk. 05.11.2023.]

⁶² Kandidātu un pretendentu izslēgšanas noteikumi. 21.09.2023. 15. lpp. Pieejams: <https://www.iub.gov.lv/lv/media/7602/download?attachment> [sk. 28.10.2023.]

⁶³ Skaidrojums “Nodokļu parādu neesības apliecināšana”. 10.06.2019. Pieejams: <https://www.iub.gov.lv/lv/skaidrojums-nodoklu-paradu-neesibas-apliecinasana> [sk. 04.11.2023.]

pasūtītāju riskam, ka pretendents nespēs pildīt iepirkuma līgumu vai citādi apdraudēs iepirkumu un tā rezultātus.

Praksē jau ir redzams, ka pretendentiem ir neizpratne par to, kas ir nenokārtotas saistības nodokļu jomā. Iepirkumu uzraudzības birojā pretendents iesniedzis sūdzību par akciju sabiedrības “Latvijas valsts meži” rīkoto iepirkumu, kur pretendents tika izslēgts, jo piedāvājuma iesniegšanas pēdējā dienā tam bijušas nenokārtotas saistības nodokļu jomā. Pretendents skaidro, ka uz konkrēto datumu nodokļu parāda tam faktiski nebija, jo pretendentam ir tekoša pievienotās vērtības nodokļa pārmaxa, kas ik mēnesi tiek atbilstoši deklarēta, savukārt Valsts ieņēmumu dienests no šīs pievienotās vērtības nodokļa pārmaxas dzēš aktuālos nodokļu maksājumus. Pretendents paskaidro, ka šāda nodokļu nomaksas kārtība ir atļauta un tiek veikta saskaņā ar Latvijas Republikā piemērojamajiem normatīvajiem aktiem. Darba autore norāda, ka šāda kārtība ir atļauta un noteikta Pievienotās vērtības nodokļa likuma 109. pantā un uzņēmēji sev zināmu grāmatvedības vai citu finansiālu apsvērumu dēļ šādu kārtību arī bieži piekopj. Taču ņemot vērā, ka ne vienmēr ir iespējams precīzi noteikt, kad Valsts ieņēmumu dienests apstiprinās pievienotās vērtības nodokļa deklarācijā norādīto nodokļa pārmaxu, nav iespējams paredzēt, kad institūcija novirzīs pārmaxu aktuālo nodokļu maksājumu segšanai. Ja aktuālie nodokļu maksājumi komersantam tiek aprēķināti pirms Valsts ieņēmumu dienests ir apstiprinājis jau iesniegtu pievienotās vērtības nodokļa deklarāciju, kurā deklarēta nodokļa pārmaxa, nodokļu maksātājam īslaicīgi uzrādās neizpildītas saistības nodokļu jomā, kas tiek automātiski dzēstas līdz ar pievienotās vērtības nodokļa deklarācijas apstiprināšanu. Tādējādi pretendents uzsver, ka, ja Valsts ieņēmumu dienests būtu apstiprinājis pretendenta deklarāciju ātrāk, nodokļu parāds tam neuzrādītos un tas nebūtu izslēdzams no dalības iepirkumā. Taču Iepirkumu uzraudzības biroja Iesniegumu izskatīšanas komisija norāda – apstāklim, ka pretendents bija iesniedzis pievienotās vērtības nodokļa deklarāciju, atbilstoši kurai izveidojās pievienotās vērtības nodokļa pārmaxa, nav nozīmes, vērtējot to, vai pretendentam piedāvājumu iesniegšanas termiņa pēdējā dienā pastāvēja nodokļu parāds. Deklarētā nodokļa pārmaxa varēja ietekmēt iesniedzēja nodokļu nomaksas stāvokli tikai pēc šīs pārmaxas apstiprināšanas Valsts ieņēmumu dienestā. Pretendents tikai pēc Valsts ieņēmumu dienesta apstiprinājuma saņemšanas varēja paļauties, ka tās deklarētā nodokļa pārmaxa ir atzīta par pamatotu un var tikt atmaksāta, vai izmantota citu iesniedzēja nodokļu saistību segšanai, bet līdz šāda Valsts ieņēmumu dienesta apstiprinājuma saņemšanai iesniedzējam bija pienākums nokārtot visas savas nodokļu saistības līdz piedāvājumu iesniegšanas termiņa pēdējai dienai.⁶⁴ Šis gadījums norāda uz to, ka iepirkumu veicējiem tomēr

⁶⁴ Iepirkumu uzraudzības biroja Iesniegumu izskatīšanas komisijas 02.10.2023. lēmums Nr. 4-1.2/23-184 Pieejams: <https://info.iub.gov.lv/lv/meklet/q/4-1.2%7B%7C%7D23-184/pt/complaint/> [sk. 21.11.2023.] 5. lpp.

ir uzlikts pienākums precīzi izvērtēt dažādas situācijas un izvēlēties pareizo risinājumu atkarībā no konkrētajiem tiesiskajiem apstākļiem. Pasūtītājs nedrīkst veikt pretendentu atbilstību izslēgšanas noteikumiem tikai formāli, paļaujoties uz Elektronisko iepirkumu sistēmas ģenerēto izziņu “krāsām” jeb izslēgt pretendentu gadījumā, ja sistēma konkrēto pretendentu parāda kā neatbilstošu – iekrāsojot sarkanu, pamatojoties, piemēram, uz informāciju par nodokļu parādu.

Ņemot vērā visu šajā nodaļā iepriekš izpētīto, darba autore secina, ka Publisko iepirkumu likuma 42. panta otrās daļas otrajā punktā noteiktā izslēgšanas nosacījuma mērķis ir tieši vērsts uz to, lai pasūtītājs varētu būt drošs, ka pretendents spēs pildīt noslēgto iepirkuma līgumu un tādējādi tiks sasniegts iepirkuma mērķis un līdz minimuma samazināts pasūtītāja risks par iepirkuma līguma neizpildi. Līdz ar to rodas pamats apšaubīt Publisko iepirkumu likuma 42. panta trešās daļas ceturtajā un piektajā punktā noteikto pienākumu attiecināt šo izslēgšanas nosacījumu arī uz personām, kurām pretendētā ir izšķiroša ietekme un pretendenta patieso labuma guvēju. Patiesais labuma guvējs ir fiziska persona, kurai juridiskajā personā tiešas vai netiešas līdzdalības veidā pieder vairāk nekā 25% no juridiskās personas kapitāla daļām vai balsstiesīgajām akcijām; vai kurai pieder, vai kuras interesēs ir izveidots vai darbojas juridisks veidojums; vai kura tiešā vai netiešā veidā īsteno kontroli pār juridisko personu vai juridisko veidojumu.⁶⁵ No definīcijas izriet, ka patiesais labuma guvējs vienmēr būs fiziska persona. Bet, atbilstoši kārtībai, kas noteikta Publisko iepirkumu likuma 42. panta piektās daļas 1. punkta “c” apakšpunktā, par Latvijā reģistrēta vai pastāvīgi dzīvojoša kandidāta vai pretendenta patieso labuma guvēju pasūtītājs ņem vērā informāciju, kas ievietota Elektronisko iepirkumu sistēmā, kurā informācija tiek izgūta no Valsts ieņēmumu dienesta publiskās nodokļu parādnieku datubāzes. Minētajā datu bāzē un Elektronisko iepirkumu sistēmas izziņā atbilstoši likuma “Par nodokļiem un nodevām” 22. pantam informācija par parādiem tiek atspoguļota tikai par fiziskām personām, kuras ir saimnieciskās darbības veicējas. Attiecīgi praksē veidojas situācijas, kad Elektronisko iepirkumu sistēmas izziņā par patiesā labuma guvēju attiecībā uz Valsts ieņēmumu dienesta administrētajiem nodokļiem parādās šāda informācija: “Persona nav reģistrēta kā saimnieciskās darbības veicējs”, un Iepirkumu uzraudzības birojs norāda, ka papildu rīcība no pasūtītāja puses nav nepieciešama – tāpat dati par patieso labuma guvēju nav jāiegūst, ja tas nav reģistrējies kā saimnieciskās darbības veicējs. Atbilstoši Valsts ieņēmumu dienesta skaidrojumam, saimnieciskā darbība ir tāda uzņēmējdarbība, ko veic cilvēks – fiziska persona, nedibinot uzņēmumu.⁶⁶ Tāpat no skaidrojuma izriet, ka persona varētu būt reģistrējusies kā saimnieciskās darbības veicēja tad,

⁶⁵ *Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma un proliferācijas finansēšanas novēršanas likums*: Latvijas Republikas likums. Latvian Vēstnesis Nr. 116, 30.07.2008. 1. panta 5. punkts.

⁶⁶ Saimnieciskās darbības veicēji. 17.02.2023. Pieejams: <https://www.vid.gov.lv/lv/saimnieciskas-darbibas-veiceji> [sk. 10.11.2023.]

ja tā veic ar pretendenta uzņēmumu nesaistītu saimniecisko darbību. Sniedz pakalpojumus vai veic produktu ražošanu individuāli un citos gadījumos. Apkopojot minēto, sanāk, ka informācija par patieso labuma guvēju kā fizisku personu nav jāiegūst, jo gada ienākumu deklarācija fiziskai personai nav obligāti iesniedzama, bet ja persona nesaistīti ar pretendenta uzņēmuma darbību veic savu individuālo uzņēmējdarbību un tādēļ tā ir reģistrējusies kā saimnieciskās darbības veicējs un informācija par to ir publiski pieejama, tā kļūst bīstama pasūtītājam un apdraud iepirkuma līguma izpildi, pretendentu padarot neuzticamu.

Papildus jāatzīmē šāds aspekts – Publisko iepirkumu likums nosaka, ka nodokļu saistību izpilde pārbaudāma piedāvājumu iesniegšanas termiņa pēdējā dienā un dienā, kad pieņemts lēmums par iespējamu iepirkuma līguma slēgšanas tiesību piešķiršanu,⁶⁷ tātad divas reizes konkrētos procedūras posmos. Ņemot vērā, ka iepirkuma procedūras rezultātā iespējams noslēgt arī vispārīgo vienošanos, tad tiesības to noslēgt iegūst uzvarējušie pretendenti, kuriem uz piedāvājumu iesniegšanas pēdējo dienu un lēmuma pieņemšanas dienu bijušas nokārtotas visas nodokļu saistības. Vispārīgo vienošanos var slēgt uz laiku līdz četriem gadiem vai ilgāk, ja objektīvu iemeslu dēļ (it sevišķi, ja to prasa iepirkuma līguma priekšmets) nepieciešams ilgāks termiņš.⁶⁸ Senāta judikatūrā atrodama šāda atziņa: “Vispārīgā vienošanās ir tāda vienošanās, kas paredz nosacījumus, balstoties uz kuriem laikposmā, uz kuru attiecas vispārīgā vienošanās, tiks slēgti iepirkuma līgumi. Vispārīgās vienošanās var būt dažādas, tostarp gan tādas, kas tiek noslēgtas ar vienu potenciālo piegādātāju, gan tādas, kas tiek noslēgtas ar vairākiem potenciālajiem piegādātājiem. Tāpat vispārīgās vienošanās var būt tādas, kas uzreiz jau noteic konkrētu piegādātāju, kurš attiecīgajā laika posmā uz iepirkuma līguma pamata piegādās pasūtītāja pasūtītās preces vai pakalpojumus, un tādas, kas paredz pirms katra iepirkuma līguma noslēgšanas vispārīgās vienošanās dalībnieku starpā rīkot atlases procedūru (būtībā – atsevišķu mazu konkursu) atbilstoši vispārīgās vienošanās nosacījumiem.”⁶⁹ Tātad noslēdzot vispārīgo vienošanos, tālākā administrēšana notiek atbilstoši vispārīgās vienošanās nosacījumiem. Arī Publisko iepirkumu likuma 1. panta 33. punkts nosaka, ka vispārīgā vienošanās ir tāda vienošanās starp vienu vai vairākiem pasūtītājiem un vienu vai vairākiem piegādātājiem, kuras mērķis ir noteikt un raksturot attiecīgā laikposmā slēdzamos iepirkuma līgumus un paredzēt noteikumus, saskaņā ar kuriem tie tiks slēgti (īpaši attiecībā uz cenām un,

⁶⁷ *Publisko iepirkumu likums*: Latvijas Republikas likums. Latvijas Vēstnesis Nr. 254, 29.12.2016. 42. panta otrās daļas 2. punkts.

⁶⁸ Turpat, 56. panta 4. daļa.

⁶⁹ Latvijas Republikas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2021. gada 1. jūlija lēmums lietā Nr. SKA-1117/2021. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs/administrativo-lietu-departaments/klasifikators-pec-lietu-kategorijam/publiskie-iepirkumi> [sk. 13.11.2023.]

ja nepieciešams, paredzēto daudzumu.⁷⁰ Un 29. pants nosaka, ka pasūtītājs 10 darbdienu laikā pēc tam, kad noslēgts iepirkuma līgums vai vispārīgā vienošanās, pieņemts lēmums par iepirkuma procedūras izbeigšanu vai pārtraukšanu vai dinamiskās iepirkumu sistēmas darbības pārtraukšanu, publicē paziņojumu par līguma slēgšanas tiesību piešķiršanu.⁷¹

Iepirkumu uzraudzības birojs, skaidrojumā par jauno izslēgšanas noteikumu piemērošanu, norāda: “Tādējādi pasūtītājs vispārīgajā vienošanās var paredzēt noteikumus, saskaņā ar kuriem tiks slēgti konkrētie līgumi, tai skaitā atkārtoti izvērtējot piedāvājumus. No tiesiskā regulējumu neizriet ierobežojums pasūtītājam paredzēt izslēgšanas iemeslu pārbaudi pirms konkrētā iepirkuma līguma slēgšanas tiesību piešķiršanas, to paredzot attiecīgās iepirkuma procedūras nolikumā.”⁷² Tātad teorētiski pretendenti, kuri ieguvuši līguma slēgšanas tiesības un noslēguši vispārīgo vienošanos, četrus gadus ir tiesības slēgt līgumus vispārīgās vienošanās ietvaros un tos pildīt bez izslēgšanas noteikumu atkārtotas pārbaudes, ja tā pasūtītājs noteicis iepirkuma dokumentācijā – tādējādi turpmākos 4 gadus pretendenti principā var nepildīt nodokļu saistības. Šāda situācija praksē var veidoties īpaši tādēļ, ka nodokļu saistību pārbaude aizņem laiku – ja saistības nav nokārtotas, jāpieprasa pretendenta paskaidrojumi jeb pierādījumi, ka nodokļu saistības ir nokārtotas un tādējādi tas pagarina līgumu noslēgšanas laiku, bet pasūtītāji izvēlas slēgt vispārīgo vienošanos tieši tādēļ, ka procedūra pēcāk, kad steidzami rodas konkrētā vajadzība, ir īsāka un pasūtītājs ātrāk var noslēgt līgumus un iegūt preci vai pakalpojumu. Darba autore uzskata, ka šī situācija liek apšaubīt šī izslēgšanas nosacījuma nozīmīgumu, ja vienā gadījumā pie līguma slēgšanas tiesību piešķiršanas tas ir obligāti piemērojams, bet citā gadījumā pasūtītājs var izvēlēties, vai to piemērot.

Publisko iepirkumu likuma 42. panta otrās daļas 5. punkts paredz, ka pretendentu izslēdz, ja pretendents ar tādu kompetentas institūcijas lēmumu vai tiesas spriedumu, kas stājies spēkā un kļuvis neapstrīdams un nepārsūdzams, ir atzīts par vainīgu vai atbild par naudas soda samaksu saistībā ar konkurences tiesību pārkāpumu, kas izpaužas kā horizontālā kartēļa vienošanās, izņemot gadījumu, kad attiecīgā institūcija, konstatējot konkurences tiesību pārkāpumu, par sadarbību iecietības programmā pretendentu ir atbrīvojusi no naudas soda vai naudas sodu ir samazinājusi.⁷³ Konkurences padome skaidro, ka iecietības programma ir iespēja uzņēmumam, kas ir vai bija iesaistīts aizliegtā vienošanā, pirmajam brīvprātīgi iesniegt

⁷⁰ *Publisko iepirkumu likums*: Latvijas Republikas likums. Latvijas Vēstnesis Nr. 254, 29.12.2016. 1. panta 33. punkts.

⁷¹ Turpat, 29. pants.

⁷² Kandidātu un pretendentu izslēgšanas noteikumi. 21.09.2023. Pieejams: <https://www.iub.gov.lv/lv/media/7602/download?attachment> [sk. 28.10.2023.] 59. lpp.

⁷³ *Publisko iepirkumu likums*: Latvijas Republikas likums. Latvijas Vēstnesis Nr. 254, 29.12.2016. 42. panta otrās daļas 5. punkts.

pierādījumus par šo pārkāpumu Konkurences padomei un saņemt pilnīgu atbrīvojumu no naudas soda, kā arī karteļa gadījumā, atbrīvojumu no lieguma piedalīties publiskajos iepirkumos un iespēja uzņēmumam, kas nevar pretendēt uz pilnīgu atbrīvojumu no soda (piemēram, uzņēmums ir bijis pārkāpuma iniciators, Konkurences padome jau ir ierosinājusi izpēti lietu par konkrēto pārkāpumu vai par pārkāpumu pirmais ziņojis cits uzņēmums), sadarboties ar Konkurences padomi un saņemt naudas soda samazinājumu.⁷⁴ Tātad Konkurences padome aicina uzņēmējus, kuri bijuši iesaistīti konkurences tiesību pārkāpumos (aizliegtas vienošanās) atzīties nodarījumā un tādējādi saņemt atbrīvojumu no soda, tajā skaitā arī no turpmākas izslēgšanas no publiskajiem iepirkumiem trīs gadus. Konkurences padome skaidro, ka iesaistīšanās aizliegtā vienošanā ir īpaši smags Konkurences likuma pārkāpums. Par dalību horizontālā aizliegtā vienošanā jeb kartelī paredzētais maksimālais soda apmērs ir 10 % no uzņēmuma iepriekšējā finanšu gada apgrozījuma. Līdz šim lielākais Konkurences padomes piemērotais naudas sods vienam uzņēmumam par dalību kartelī ir 5 833 692,96 *euro*. Šāds pārkāpums uzņēmumam uz trīs gadiem liedz arī iespēju piedalīties publiskajos iepirkumos.⁷⁵ Aizliegtas vienošanās ir īpaši smags konkurences tiesību pārkāpums, tas izkropļo konkurenci un tādējādi vienošanās dalībnieki gūst papildu peļņu, paaugstinot cenas un ierobežojot piedāvājumu, bet pasūtītāji cieš lielus zaudējumus. Karteļa vienošanās ir konkurentu vienošanās, kuras mērķis ir kavēt, ierobežot vai deformēt konkurenci, īstenojot, bet neaprobežojoties ar iepirkuma vai pārdošanas cenu vai citu tirdzniecības nosacījumu, tai skaitā saistībā ar intelektuālā īpašuma tiesībām, noteikšanu vai koordinēšanu, ražošanas vai pārdošanas kvotu sadali, tirgu un klientu sadali, tai skaitā piedalīšanos vai nepiedalīšanos konkursos vai izsolēs vai vienošanos par šīs darbības (bezdarbības) noteikumiem, importa vai eksporta ierobežošanu vai pret konkurenci vērstām darbībām attiecībā uz citiem konkurentiem.⁷⁶ Aizliegtas vienošanās, to cēloņi un sekas ir pēdējos gados īpaši aktuāla tēma, tā pētīta, piemēram, S. Kaminskas bakalaura darbā “Korupcijas riski būvniecībā un to novēršana”, kura noslēgumā autore min šādu secinājumu: “Šobrīd piegādātāji ir spiesti savstarpēji vienoties par piedāvājumu cenām un objektu sadali, ar mērķi gūt ienākumus, jo pašreizējā iepirkumu sistēmā piegādātājiem ir grūti konkurēt, lai uzvarētu publisko iepirkumu konkursos, nākas meklēt lētākos risinājumus un strādāt ar minimālu peļņu. Tās ir kopējās sistēmas problēmas, kuras laika gaitā izveidojušas vidi mazai konkurencei, kur iepirkumos startē tikai daži piegādātāji, kas, savukārt atsauca uz visu nozari un pasūtītāju, kā arī publisko

⁷⁴ Iecietības programma. 11.09.2020. Pieejams: <https://www.kp.gov.lv/lv/ieciestas-programma> [sk. 16.11.2023.]

⁷⁵ Turpat.

⁷⁶ *Konkurences likums*: Latvijas republikas likums. Latvijas Vēstnesis Nr. 151, 23.10.2001. 1. panta 2.¹ punkts.

līdzekļu izlietojumu.”⁷⁷ Aizliegtu vienošanos sekas ir graužošas ekonomikai un nozarei kopumā, kā norāda Konkurences padome, aizliegta vienošanās ir smagākais no konkurences tiesību pārkāpumiem un par šāda veida pārkāpumu ir paredzēts arī bargākais sods.⁷⁸ Arī A. Kriviņš norāda: “Korupcija publiskajā iepirkumā grauž brīvas konkurences mehānismus. Ierobežojot konkurenci, tiek mazinātas iespējas saņemt labāko piedāvājumu, ietaupīt pasūtītāja (t. i., nodokļu maksātāju) līdzekļus, iegūt kvalitatīvāko preci vai pakalpojumu.”⁷⁹ Zaudējumi valstij konkurences tiesību pārkāpumu dēļ ir mērāmi miljonos, arī sodi karteļu dalībniekiem var būt piemēroti vairāku simtu tūkstošu un pat miljonu apmēros, taču iecietības programma paredz, ka karteļa dalībniekam atzīstoties pārkāpumos un tādējādi iesaistoties informācijas sniegšanā, kas var palīdzēt karteli izmeklēt, tā sodu var samazināt vai pat atbrīvot no soda. Šādu situāciju darba autore vēlas salīdzināt ar uzņēmumu, kuram neapzinātu iemeslu dēļ, piemēram, nokavēta termiņa dēļ vai kādu tehnisku iemeslu dēļ, izveidojies nodokļu parāds 151 *euro* apmērā. Praksē, veicot iepirkumus, ļoti bieži pretendentu sniegtajos skaidrojumos novērots, ka nodokļu parādi radušies tehnisku iemeslu dēļ un tā nav bijusi apzināta izvairīšanās no nodokļu nomaksas. Pretendents šādā gadījumā tiek izslēgts no iepirkuma kā neuzticams un iepirkuma līguma izpildei neatbilstošs pretendents, un tam nav iespējas nodokļu parādu nomaksāt, lai turpinātu savu dalību iepirkuma procedūrā, jo Publisko iepirkumu likums šādu iespēju nedod. Darba autore uzskata, ka nav samērīgi, ka uzņēmums, kurš iespējams ir darbojies kartelī vairākus gadus, tādējādi nodarot valstij milzīgus zaudējumus un pastāvīgi kropļojis konkurenci nozarē, pēc iestāšanās iecietības programmā vairs nebūtu uzskatāms par neuzticamu līgumpartneri, bet uzņēmums, kuram uzkrājies nodokļu parāds virs 150 *euro* ir neuzticams līgumpartneris, tādējādi tas izslēdzams no iepirkuma procedūras, nedodot iespēju tam izpildīt nenokārtotās saistības.

Piemēram, 2023. gada sākumā AS “Latvijas valsts meži” rīkotajā atklātajā konkursā „Apaļo kokmateriālu ražošanas pakalpojumi bojātu koku cirsmās 2023.–2028.gadā” piedāvājumus iesniedza 49 pretendenti, taču par neatbilstību Publisko iepirkumu likuma 42. panta otrās daļas 2. punktam jeb par nenokārtotām nodokļu saistībām, pasūtītājam nācās izslēgt 8 pretendētus,⁸⁰ kas ir 16% no piedāvājumus iesniegušajiem pretendentiem. Šāda situācija pasūtītājam var radīt ļoti lielus zaudējumus, pamatojoties uz lētāko piedāvājumu izslēgšanu

⁷⁷ Kaminska, S. *Korupcijas riski būvniecībā un to novēršana: bakalaura darbs*. Rīga: Rīgas Stradiņa universitātes Juridiskā fakultāte, 2021, 47. lpp.

⁷⁸ Signālsaraksts jeb kā iepirkuma pasūtītājam atpazīt karteļa iespējamās pazīmes. 2022. Pieejams: <https://www.kp.gov.lv/lv/media/10127/download?attachment> 10. lpp. [sk. 16.11.2023.]

⁷⁹ Kriviņš, A. *Korupcijas novēršana un apkarošana publisko iepirkumu jomā*. Rīga: SIA “Izdevniecība Drukātava”, 2015. 148. lpp.

⁸⁰ Atklāta konkursa „Apaļo kokmateriālu ražošanas pakalpojumi bojātu koku cirsmās 2023.–2028.gadā” (identifikācijas numurs AS LVM MS RP_2023_58_Ak) ziņojums. Pieejams: <https://www.eis.gov.lv/EKEIS/Supplier/Procurement/97424> [sk. 10.12.2023.]

nenokārtotu nodokļu saistību dēļ, kas, iespējams, varēja būt tikai neiesniegta nodokļu deklarācija pretendenta patiesajam labuma guvējam. Šī konkursa ietvaros, atsaucoties uz iekšējo informāciju, pasūtītājs aprēķinājis vairāk kā 2 miljonu *euro* zaudējumus, pamatojoties uz lētāko piedāvājumu izslēgšanu nenokārtotu nodokļu saistību dēļ. Šādās situācijās pasūtītājam būtu jābūt piešķirtām tiesībām vērtēt samērīgumu – vai izslēgt pretendentu pāris simtu *euro* nodokļu parāda dēļ, ja tādēļ pasūtītājam var nākties zaudēt vairākus tūkstošus.

Bez tam, publisko iepirkumu veicēji norāda uz vēl kādu nepilnību praksē – šobrīd, ja uzņēmējs iesniedzis nodokļu deklarācijas precizējumu, tas tiek uztverts kā nenokārtotas nodokļu saistības. Šādās situācijās būtu lietderīgi izvērtēt, vai pasūtītājs, izslēdzot šos pretendentes, nesamērīgi neriskē ar konkurenci un saviem līdzekļiem, jo izslēgšanas noteikumu mērķis nav veicināt nodokļu nomaksas termiņus, bet pasargāt pasūtītāju. Šādā gadījumā pasūtītājs var palikt zaudētājs, ja tam ir iespēja pārliecināties par pretendenta uzticamību citā veidā, t.sk. saņemot atsauksmes no citiem pasūtītājiem vai sadarbības partneriem vai vērtējot pašam savu pieredzi ar konkrēto pretendentu.

Publisko iepirkumu likuma 42. panta piektās daļas 1. punkta “c” apakšpunkts nosaka, kārtību gadījumā, ja pasūtītājs konstatē, ka pretendentam vai citām personām, uz kurām attiecas šis izslēgšanas noteikums, pieteikumu vai piedāvājumu iesniegšanas termiņa pēdējā dienā vai dienā, kad pieņemts lēmums par iespējamu iepirkuma līguma slēgšanas tiesību piešķiršanu, ir neizpildītas saistības nodokļu jomā, pasūtītājs nosaka termiņu — trīs darbdienas pēc informācijas pieprasījuma nosūtīšanas dienas — pierādījumu iesniegšanai par to, ka pretendentam attiecīgajā dienā nebija neizpildītu saistību nodokļu jomā.⁸¹ Minētie pierādījumi, ar kuriem var apliecināt, ka pretendentam vai citai personai, uz kuru attiecas minētais izslēgšanas noteikums, attiecīgajā dienā nebija neizpildītu saistību nodokļu jomā, ir šādi:

- 1) izziņa no Valsts ieņēmumu dienesta elektroniskās deklarēšanas sistēmas;
 - 2) pašvaldības izdota izziņa par to, ka attiecīgajai personai nebija nekustamā īpašuma nodokļa parādu;
 - 3) citi objektīvi pierādījumi par nodokļu parādu neesību vai nodokļu saistību izpildi.⁸²
- Iepirkumu uzraudzības birojs skaidro, ka pasūtītājs var noteikt garāku termiņu par likumā paredzētajām trīs darbdienu, tāpat arī pretendents, norādot pamatojumu, var lūgt noteikto termiņu pagarināt, taču uzsver, ka Publisko iepirkumu likuma 42. panta piektās daļas 1. punkta “c” apakšpunktā noteiktais trīs darbdienu termiņš nav paredzēts, lai pretendents šajā termiņā novērstu neizpildītās nodokļu saistības, bet gan paredzēts minēto pierādījumu, ka neizpildītas

⁸¹ *Publisko iepirkumu likums*: Latvijas Republikas likums. Latvijas Vēstnesis Nr. 254, 29.12.2016. 42. panta piektās daļas 1. punkta “c” apakšpunkts.

⁸² Turpat, 42. panta sestā daļa.

nodokļu saistības konkrētajos datumos nebija, iesniegšanai.⁸³ Bez tam, var pastāvēt situācija, ka konkrētais pretendents ir jau iepriekš piedalījies pasūtītāja iepirkumos, iegūstot līguma slēgšanas tiesības un teicami pildījis līgumus, bet tad pasūtītājam nākas izslēgt pretendentu no iepirkuma nodokļu parāda dēļ, kā neuzticamu līguma partneri. Darba autore uzskata, ka šāda situācija ir absurda un šī izslēgšanas nosacījuma mērķis ir samazināt pasūtītāja risku, ka pretendents varētu nepildīt uzņemtās saistības, taču šādā situācijā pretendents tiktu izslēgts tikai šī noteikuma gramatiskās esības dēļ, nevis tā jēgas un būtības dēļ, tādējādi nepamatoti samazinot konkurenci un iespējams radot zaudējumus pasūtītājam, jo tam jāizvēlas cits piedāvājums, iespējams, dārgāks vai citādi nepiemērotāks. Darba autore uzskata, ka tomēr šim noteikumam nebūtu jābūt tik strikti definētam. Bez tam, analizējot direktīvu, uz kuras pamata izslēgšanas noteikumi iekļauti un grozīti Publisko iepirkumu likumā, 57. panta otrās daļas trešais teikums nosaka: “Šo punktu vairs nepiemēro, ja ekonomikas dalībnieks ir izpildījis savus pienākumus, samaksājot vai noslēdzot saistošu vienošanos, lai samaksātu attiecīgos nodokļus vai attiecīgos sociālā nodrošinājuma iemaksu maksājumus, tostarp attiecīgos gadījumos jebkādu uzkrātos procentus vai soda naudu.”⁸⁴ No kā secināms, ka direktīva faktiski pieļauj iespēju pretendentam nodokļu saistības nokārtot, taču Publisko iepirkumu likums pretendentam liedz šādu iespēju.

Nemot vērā iepriekš apskatīto situāciju ar karteļu dalībniekiem, kam ir iespēja iecietības programmas ietvaros tikt atbrīvotiem no soda sankcijām, darba autore vēlas analogiski piedāvāt iespēju pretendentiem šobrīd Publisko iepirkumu likumā noteikto 3 dienu termiņu pierādījumu iesniegšanai ļaut izmantot arī radušos nenokārtoto nodokļu saistību nokārtošanai. Gadījumos, kad pretendents būs apzināti izvairījies no nodokļu nomaksas un sev zināmu apstākļu dēļ to nevēlēsies darīt, vai tam nepietiek līdzekļu, lai tās nokārtotu, kas tādējādi varētu radīt draudus pasūtītājam, tas nodokļu saistības arī nenokārtos šo trīs dienu laikā un pasūtītājs to izslēgs tāpat kā iepriekš. Taču gadījumā, kad nodokļu saistības nav nokārtotas nejaušu vai ar pretendentu nesaistītu iemeslu dēļ, tam tiktu dota iespēja nodokļu saistības nokārtot, tādējādi pierādot savu vēlmi konkursā tomēr piedalīties un iegūt līguma slēgšanas tiesības. Turklāt, tas arī vairāk motivētu šīs saistības nokārtot.

Protams, lai rosinātu šādas idejas ieviešanu normatīvajos aktos, kompetento nozaru pārstāvjiem būtu jāvērtē tās praktiskā ieviešana. Ņemot vērā, ka informācijas aprīte valsts iestāžu informācijas sistēmās bieži vien nenotiek reāllaikā un dati tiek atspoguļoti ar noteiktu

⁸³ Kandidātu un pretendentu izslēgšanas noteikumi. 21.09.2023. Pieejams: <https://www.iub.gov.lv/lv/media/7602/download?attachment> [sk. 28.10.2023.] 16. lpp.

⁸⁴ *Par publisko iepirkumu un ar ko atceļ Direktīvu 2004/18/EK*: Eiropas Parlamenta un Padomes direktīva 2014/24/ES. Pieņemta 26.02.2014. Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis 28.03.2014., L 94/65. 57. panta otrā daļa.

laika nobīdi vai dati tiek atjaunoti noteiktās dienās, jāvērtē, kādā veidā pasūtītājam būtu iespējams pārliecināties par to, ka pretendents saistības ir nokārtojis.

2.1.2. Reputācijas apsvērumi pretendentu izslēgšanā

Pretendentu reputācijai ir būtiska nozīme publiskajā iepirkumā. Pretendenta reputācija var norādīt uz pretendenta spējām, attieksmi, atbildību un tas var ietekmēt publiskā iepirkuma rezultātu un to, vai mērķis tiks sasniegts veiksmīgi. Pasūtītājam ir svarīgi, ka līgums tiks noslēgts ar uzticamu piegādātāju, ne tikai tāpēc, ka tas ļaus veiksmīgāk sasniegt iepirkuma mērķi, bet radīs arī sabiedrības uzticību publisko iepirkumu sistēmai un valsts pārvaldei kopumā.

Publisko iepirkumu likuma 42. pants tika papildināts ar otrās daļas 7., 8., 9., 10. un 13. punktu, kas ietver šādus izslēgšanas noteikumus:

- pasūtītāja rīcībā ir pietiekami pārliecinošas norādes, lai secinātu, ka pretendents ir ar citiem piegādātājiem noslēdzis vienošanos, kas vērsta uz konkurences kavēšanu, ierobežošanu vai deformēšanu;
- pasūtītājs to ir norādījis paziņojumā par līgumu vai iepirkumu procedūras dokumentos un ar jebkādiem atbilstošiem līdzekļiem var pierādīt, ka pretendents ir pārkāpis Latvijas vai Eiropas Savienības normatīvos aktus vides, sociālo vai darba tiesību jomā, darba koplīgumu, ģenerālvienošanos vai prasības, kas noteiktas starptautiskajās konvencijās;
- pasūtītājs to ir norādījis paziņojumā par līgumu vai iepirkumu procedūras dokumentos un ar jebkādiem atbilstošiem līdzekļiem var pierādīt, ka pretendents savā profesionālajā darbībā ir pieļāvis tādas būtiskus pārkāpumus, kuru dēļ ir pamatoti apšaubāma tā godprātība atbilstoši izpildīt iepirkuma līgumu vai vispārīgo vienošanos;
- pretendents, tā dalībnieks vai biedrs (ja pretendents ir piegādātāju apvienība vai personālsabiedrība) kā līgumslēdzēja puse vai līgumslēdzējas puses dalībnieks vai biedrs (ja līgumslēdzēja puse ir bijusi piegādātāju apvienība vai personālsabiedrība) nav pildījis ar pasūtītāju, sabiedrisko pakalpojumu sniedzēju, publisko partneri vai publiskā partnera pārstāvi noslēgtu iepirkuma līgumu, vispārīgo vienošanos, partnerības iepirkuma līgumu vai koncesijas līgumu un tādēļ pasūtītājs, sabiedrisko pakalpojumu sniedzējs, publiskais partneris vai publiskā partnera pārstāvis ir vienpusēji atkāpies no iepirkuma līguma, vispārīgās vienošanās, partnerības iepirkuma līguma vai koncesijas līguma;

- pretendents ir mēģinājis prettiesiski ietekmēt pasūtītāja vai iepirkuma komisijas, vai iepirkuma komisijas locekļa lēmumu attiecībā uz iepirkuma procedūru vai mēģinājis iegūt tādu konfidenciālu informāciju, kas tam sniegtu nepamatotas priekšrocības iepirkuma procedūrā, vai sniedzis maldinošu informāciju, kas varētu būtiski ietekmēt lēmumu par pretendenta turpmāko dalību iepirkuma procedūrā vai iepirkuma līguma slēgšanas tiesību piešķiršanu.⁸⁵

Šos nosacījumus vieno viens mērķis – dot iespēju pasūtītājam vērtēt un izslēgt no iepirkuma procedūras pretendentu tā reputācijas dēļ, ja pasūtītāja rīcībā ir pamatota informācija, kas liek to apšaubīt.

Jau sākot ar gramatisko normu interpretāciju, jautājumi rodas pie nosacījuma “pietiekami pārliecinošas norādes”, kas faktiski dod vietu plašām interpretācijām, kas tad ir pārliecinošas norādes. Taču Publisko iepirkumu likuma 42. panta septītā daļa nosaka, ka: “Pasūtītājs var izslēgt kandidātu vai pretendentu šā panta otrās daļas 7. punktā minētā izslēgšanas iemesla dēļ jebkurā no šādiem gadījumiem:

1) ir pieejama informācija par kompetentās institūcijas konkurences jomā lēmumu, ar kuru kandidāts vai pretendents ir atzīts par vainīgu konkurences tiesību pārkāpumā, kas izpaužas kā horizontālā kartēļa vienošanās, izņemot gadījumu, kad attiecīgā institūcija, konstatējot konkurences tiesību pārkāpumu, par sadarbību iecietības programmas ietvaros kandidātu vai pretendentu ir atbrīvojusi no naudas soda vai naudas sodu samazinājusi;

2) izvērtējot pieteikumu, piedāvājumu vai citu pieejamo informāciju, ir konstatētas norādes, kas var liecināt par tādas vienošanās esību, kas vērsta uz konkurences kavēšanu, ierobežošanu vai deformēšanu konkrētajā iepirkuma procedūrā un ir saņemts Konkurences padomes viedoklis, ka pasūtītāja konstatētās norādes var liecināt par attiecīgas vienošanās esību. Konkurences padome viedokli sniedz 10 darbdienu laikā no attiecīga pasūtītāja pieprasījuma saņemšanas dienas.”⁸⁶ Šī norma dod pasūtītājam sava veida rīcības brīvību, uz ko norāda frāze “var izslēgt”. Tātad neskatoties uz obligāti piemērojamo procedūru klāstu iepirkuma uzvarētāja noteikšanā, iepirkumu veicējiem paliek arī zināma rīcības brīvība. Administratīvā procesa likums publiskajās tiesībās plaši pielietoto jēdzienu “rīcības brīvība” tieši nedefinē, bet tiesībzinātnieki to skaidrojuši šādi: “Rīcības brīvība ir saistīta ar tiesību normas tiesisko seku daļu. Proti, rīcības brīvība nozīmē to, ka, esot noteiktiem tiesiskajiem apstākļiem, tiesību norma paredz nevis vienas konkrētas tiesiskas sekas, bet gan valsts pārvaldei piešķir tiesības izvēlēties vienas no vairākām alternatīvām tiesiskajām sekām. Tādējādi rīcības

⁸⁵ *Publisko iepirkumu likums*: Latvijas Republikas likums. Latvijas Vēstnesis Nr. 254, 29.12.2016. 42. panta otrās daļas 7., 8., 9., 10., 13. punkts.

⁸⁶ Turpat, 42. panta septītā daļa.

brīvības piešķiršana valsts pārvaldei ļauj ņemt vērā visus konkrētos faktiskos apstākļus un atbilstoši tiesību normas mērķim rast konkrētajiem apstākļiem atbilstošāko (taisnīgāko un lietderīgāko) risinājumu.”⁸⁷

Tātad pretendentu var izslēgt, ja pasūtītājs, izvērtējot apstākļus un sekas, nolemj, ka tāda rīcība būs atbilstošākā pie konkrētajiem apstākļiem, un tam ir pieejama informācija par kompetentās institūcijas konkurences jomā lēmumu, ar kuru kandidāts vai pretendents ir atzīts par vainīgu konkurences tiesību pārkāpumā. Saskaņā ar Konkurences likuma 27.¹ pantu Konkurences padomes lēmums stājas spēkā ar tā paziņošanas brīdi un lēmuma pārsūdzēšana neaptur tā izpildi.⁸⁸ Tātad attiecībā uz šo izslēgšanas noteikumu nav būtiski konstatēt, vai lēmums ir kļuvis neapstrīdams vai nepārsūdzams. Šobrīd, piemēram, pamatojoties uz šo iepriekš minēto normu, no iepirkumiem var izslēgt Konkurences padomes 2021. gadā atklātā karteļa būvniecības nozarē⁸⁹ un 2023. gadā atklātā karteļa ceļu būves nozarē⁹⁰ iesaistītos uzņēmumus. Tas nozīmē, ka, neskatoties uz lēmuma pārsūdzēšanu un statusu tiesvedībā, Konkurences padomes lēmumā norādītie uzņēmumi, kā piemēram, SIA “SKONTO BŪVE”, SIA “LATVIJAS ENERGOCELTNIEKS”, SIA “RERE BŪVE”, SIA “RE&RE”, SIA “ARČERS”, AS “LNK Industries” un vēl citi pretendenti būtu izslēdzami no iepirkumiem, pamatojoties uz Publisko iepirkumu likuma 42. panta septītās daļas 1. punktu, jo Konkurences padome izdevusi lēmumu, ka šāds kartelis eksistē un apliecinājusi aizliegtas vienošanās esību. Tas nozīmē, ka Konkurences padomes lēmuma pārsūdzība tiesā vairs nepasargā karteļa dalībnieku no izslēgšanas, pastāv risks, ka pretendentu var izslēgt no iepirkuma arī pirms Konkurences padomes lēmums kļuvis nepārsūdzams. Izņēmums Publisko iepirkumu likuma 43. panta ceturtās daļas ietvaros varētu būt SIA “VELVE”, par kuru Konkurences padome ir sniegusi atzinumu, ka tā veikusi visas nepieciešamās darbības uzticamības atjaunošanai.⁹¹ Šis noteikums pirmšķietami ir saprotams un loģisks, jo tas dod iespēju izslēgt negodprātīgus pretendentes situācijā, kad ilgstoši norit tiesas process un nav iespējams piemērot Publisko iepirkumu likuma 42. panta otrās daļas 5. punktu un izslēgt pretendentu, kurš ar tādu kompetentas institūcijas lēmumu vai tiesas spriedumu, kas stāties spēkā un kļuvis neapstrīdams un nepārsūdzams, ir atzīts par vainīgu vai atbild par naudas soda samaksu saistībā ar

⁸⁷ Briede, J., Danovskis, E., Kovaļevska A. *Administratīvās tiesības. Mācību grāmata*. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2016. 29. lpp.

⁸⁸ *Konkurences likums*: Latvijas republikas likums. Latvijas Vēstnesis Nr. 151, 23.10.2001. 27.¹ pants.

⁸⁹ Konkurences padomes 2021. gada 30. jūlija lēmums Nr. 22 lietā Nr. KL\2.2-3\19\18 “Par pārkāpuma konstatēšanu un naudas soda uzlikšanu”. Latvijas Vēstnesis Nr. 156, 16.08.2021.

⁹⁰ Konkurences padomes 2023. gada 1. jūnija lēmums Nr. 13 lietā Nr. KL\2.2-3\21\9 “Par pārkāpuma konstatēšanu un naudas soda uzlikšanu”. Latvijas Vēstnesis Nr. 116, 16.06.2023.

⁹¹ Konkurences padomes atzinums Nr. 2.2-3/1217. “Atzinums par veiktajiem pasākumiem uzticamības atjaunošanai”. Pieejams: https://lemumi.kp.gov.lv/files/documents/20210314_KP%20atzinums%20Velve%20uzticamibas%20atjaunosana.pdf [sk. 10.11.2023.]

konkurences tiesību pārkāpumu, kas izpaužas kā horizontālā karteļa vienošanās.⁹² Taču darba autore uzskata, ka jāizvērtē šāda nosacījuma piemērošanas samērīgums pret pretendentiem.

Konkurences padomes lēmums par konstatētajiem pārkāpumiem ir pietiekami pamatots iemesls, piemēram, “Būvnieku karteļa” lietā, ņemot vērā, ka masu medijos tika runāts par to, ka šis izslēgšanas nosacījums tika virzīts tieši pēc šīs karteļa lietas, lai dotu iespēju pasūtītājiem šos iesaistītos uzņēmumus no iepirkumiem izslēgt, neskatoties uz potenciāli gadiem ilgiem tiesas procesiem. Šajā situācijā, kā darbā minēts iepriekš, SIA “VELVE” savu dalību kartelī apstiprināja, taču pārējie uzņēmumi, kuri Konkurences padomes lēmumā minēti, šo lēmumu ir pārsūdzējuši tiesā. Tātad šie uzņēmumi lēmumam nepiekrīt. Darba autore uzskata, ka šādā gadījumā, kad tiesas process norisinās un lēmums tiek apstrīdēts, pasūtītājs nevar būt pilnīgi pārliecināts par to, kā tiesas process noslēgsies un vai visi Konkurences padomes lēmumā norādītie uzņēmumi tiks atzīti par vainīgiem konkurences tiesību pārkāpšanā. Pasūtītāji šos pretendentes var izslēgt, taču tad tiem jārēķinās ar iespējamu zaudējumu atlīdzināšanu pretendenta, ja lēmums par izslēgšanu izrādīsies kļūdainis. Zvērināta advokāte Sandija Novicka, kas specializējusies arī publisko iepirkumu jomā, par grozījumiem raksta: “Iepriekš Publisko iepirkumu likums paredzēja izslēgšanu no iepirkumiem tikai uz vienu gadu pēc tam, kad Konkurences padomes lēmums, ar kuru konstatēts kartelis, ir kļuvis galīgs un neapstrīdams. Konkurences padomes veiktā izmeklēšana var ilgt divus gadus, bet tiesvedības process var ilgt četrus gadus vai pat ilgāk. Ievērojot minēto, pasūtītāji nevarēja izslēgt no iepirkumiem kandidātus un pretendentes, pret kuriem tika veikta izmeklēšana par dalību kartelī vai kuri tiesā bija apstrīdējuši Konkurences padomes lēmumu. Tas radīja šaubas par to, vai pastāvošie noteikumi ir pietiekami, lai nodrošinātu godīgu konkurenci iepirkumos.”⁹³ Darba autore uzskata, šajā gadījumā ir pareizi ļaut pasūtītājam pieņemt lēmumu, vai pretendentu izslēgt no iepirkuma vai nē, ja šis lēmums nāk ar risku, ka tas var izrādīties nepareizs un pasūtītājam var nākties atlīdzināt pretendenta zaudējumus. Turklāt, pastāv risks, ka šādā situācijā sāks veidoties tiesu prakse, ka tad, ja pasūtītājs nepamatoti ir izslēdzis pretendentu un tādējādi liedzis tam piedalīties iepirkumā, šim uzņēmumam ir tiesības prasīt zaudējumu atlīdzību.

Attiecībā uz Publisko iepirkumu likuma 42. panta septītās daļas 2. punktu, kas paredz, ka pretendentu var izslēgt, ja pasūtītājs, piemēram, izvērtējot piedāvājumus, ir konstatējis norādes, kas var liecināt par tādas vienošanās esību, kas vērsta uz konkurences kavēšanu, ierobežošanu vai deformēšanu konkrētajā iepirkuma procedūrā, likumdevējs uzskata, ka tieši pasūtītāji, strādājot ar pretendentu iesniegtajiem dokumentiem, var visātrāk pamanīt pazīmes,

⁹² *Publisko iepirkumu likums*: Latvijas Republikas likums. Latvijas Vēstnesis Nr. 254, 29.12.2016. 42. panta otrās daļas 5. punkts.

⁹³ Novicka, S. Jauni izslēgšanas noteikumi konkurences tiesību pārkāpumu dēļ // *Jurista Vārds* Nr. 01/02 (1267/1268) 10.01.2023.

kas liecina par iespējamu aizliegtu vienošanos. Līdz ar to šis izslēgšanas noteikums ieviests, lai pasūtītājs, izvērtējot tā rīcībā jau esošo informāciju, no dalības iepirkuma procedūrā varētu izslēgt tādus pretendētus, attiecībā uz kuriem tam ir pietiekami pārliecinošas norādes, lai secinātu, ka pretendents ir pārkāpis konkurences tiesības.⁹⁴ Attiecībā uz pretendentu izslēgšanu, ja ir konstatētas norādes, kas var liecināt par tādas vienošanās esību, kas vērsta uz konkurences kavēšanu, ierobežošanu vai deformēšanu, likumprojekta anotācijā norādīts šādi: “Minētie izslēgšanas noteikumi dod plašas iespējas pasūtītājiem vērtēt to rīcībā esošo informāciju un, konstatējot, ka pretendents nav bijis godprātīgs un zaudējis uzticamību, jo ir vienojies ar citiem piegādātājiem, lai ierobežotu vai deformētu konkurenci vai pārkāpis normatīvos aktu vides, sociālo vai darba tiesību jomā vai savā profesionālajā darbībā ir pieļāvis tādus būtiskus pārkāpumus, kā dēļ ir pamatoti apšaubāma tā godprātība atbilstoši izpildīt iepirkuma līgumu, izslēgt tādu kandidātu vai pretendentu no dalības iepirkuma procedūrā. Vienlaikus regulējums neuzliek pasūtītājam pienākumu meklēt, ievākt vai pieprasīt minēto informāciju. Regulējums uzliek pasūtītājam pienākumu vērtēt tikai to informāciju, kas jau ir tā rīcībā. Tas nozīmē, ka, ja pasūtītāja rīcībā nav šādas informācijas, tad tālākas darbības attiecībā uz minētiem izslēgšanas iemesliem no pasūtītāja puses nav jāveic. Turpretim, ja pasūtītāja rīcībā ir šāda informācija, tā pienākums ir katrā konkrētā gadījumā rūpīgi izvērtēt, vai tā ir pietiekama un objektīva, lai konstatētu pārkāpumu.”⁹⁵ Vienlaikus arī norādīts, ka uzdevums novērtēt, vai ekonomikas dalībnieks ir jāizslēdz no iepirkuma procedūras, ir uzticēts līgumslēdzējām iestādēm, nevis valsts tiesai, un līgumslēdzēja iestāde būs atbildīga par sekām, kas var iestāties tās iespējami kļūdaina lēmuma dēļ. Tātad secināms, ka tieši pasūtītāja uzdevums ir veikt konkrētā pretendenta novērtējumu, izvērtējot tā godprātību un uzticamību. Protams, jāņem vērā, ka likumā ir noteikts – ir jāsaņem Konkurences padomes viedoklis, ka pasūtītāja konstatētās norādes var liecināt par attiecīgas vienošanās esību. Konkurences padome sniegs viedokli desmit darba dienu laikā, kas neapšaubāmi ir samērīgs laiks, ja tai jāveic pierādījumu izvērtēšana, taču praksē nereti iepirkumi tiek rīkoti steidzamības kārtā, un ņemot vērā jau tā salīdzinoši garos termiņus dažādos iepirkumu posmos, darba autore uzskata, ka praksē bieži varētu rasties situācijas, kad pasūtītāji šo viedokli Konkurences padomei sniegt nelūgs, lai nepagarinātu procesu līdz līguma noslēgšanai. Šādas situācijas jo īpaši var veidoties iestādēs, kurās budžets tiek piešķirts uz kalendāro gadu, kad ir ierobežots laiks, kurā veikt iepirkumus, lai paspētu līgumus noslēgt un pat izpildīt noteiktā kalendārā gada ietvaros.

⁹⁴ Likumprojekta “Grozījumi Publisko iepirkumu likumā” projekta sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija).
Pieejams: <https://titania.saeima.lv/LIVS13/SaeimaLIVS13.nsf/0/5CC1C6D87B5BA749C2258616004DC062?OpenDocument> [sk. 29.10.2023.]

⁹⁵ Turpat.

Tā kā iepirkumos nereti tiek atklāti karteļi jeb aizliegtas vienošanās, ir svarīga pasūtītāja iesaiste šo pārkāpumu atklāšanā un tāpēc ir būtiski, ka pasūtītāji izprot konkurences tiesību pamatprincipus un spēj saskatīt iespējamus riskus. Likumdevējs grozījumu likumprojektā pat ir norādījis piemērus, pēc kuriem pasūtītājs varētu konstatēt iespējamus konkurences tiesību pārkāpumus, jeb pats atklāt karteli – piemēram, iepirkumā ir zems piedāvājumu skaits, ja ievērojot tirgu būtu bijis jābūt lielsam pretendentu skaitam, konkurējošos piedāvājumos vienādas kļūdas (gramatiskas, aritmētiskas), neparasti augstas cenas, kā arī iepirkuma procedūras laikā saņemti divi vienādi piedāvājumi vai piedāvājumā tiek norādīta vienāda kontaktinformācija vai kontaktpersona, viena un tā pati pilnvarotā persona, piedāvājumā parādās viena uz tā pati persona, piemēram, koordinators, darba aizsardzības speciālists vai viens un tas pats pretendents regulāri piedāvā zemāko cenu un tādā veidā uzvar iepirkumā. Ja pasūtītājam rodas aizdomas, ka pastāv iepriekš minētā situācija, tam ir jāizvērtē minētā informācija un, ja tā, pēc pasūtītāja domām, ir pietiekama un objektīva, jāizslēdz šādu kandidātu vai pretendentu no iepirkuma procedūras. Vienlaikus jāņem vērā, ka pasūtītājam nav pienākuma meklēt vai pieprasīt konkrētu informāciju, pasūtītājs izslēgšanas iemeslu esamību vērtē tikai, ja tā rīcībā ir minētā informācija.⁹⁶ Arī Lietuvas Republikas Konkurences padome norādījusi uz līdzīgām pazīmēm, kā pasūtītājam ir iespēja ievērot un konstatēt situācijas, kurās pastāv aizdomas par piegādātāju savstarpēju aizliegtu vienošanos,⁹⁷ kas liecina par to, ka šādi gadījumi ir izplatīti arī citās valstīs. Šobrīd, darba autores uzskatā, pasūtītāji ar šiem izslēgšanas nosacījumiem var savā veidā manipulēt un izmantot tos sev par labu. Iepirkumu uzraudzības biroja vadītājs par šādu situāciju ir teicis šādi: “Attiecībā uz piegādātāju bažām, ka pasūtītāji savus pienākumus var nepildīt godprātīgi un nepamatoti izmantot jaunus izslēgšanas iemeslus, lai atbrīvotos no sev nevēlamiem piegādātājiem, jāatbild, ka tieši tāpēc, lai novērstu šādas situācijas, iepirkuma rezultātus iespējams apstrīdēt Iepirkumu uzraudzības birojā, bet tā lēmumus savukārt var pārsūdzēt tiesā. Laika gaitā noteikti izveidosies patstāvīga prakse un attiecīgās bažas mazināsies. Vienlaikus jāuzsver, ka, lai arī regulējums neizslēdz, ka katrs pasūtītājs piegādātāja situāciju var novērtēt atšķirīgi, īpaši jau izvērtējot uzticamības nodrošināšanas pasākumus, tomēr būtiski ir iedzīvināt skaidru izpratni, ka nav jāuztraucas par iespējamu izslēgšanu tiem piegādātājiem, kas savā darbībā nepieļauj pārkāpumus, savukārt pārējiem nav iespējas paļauties, ka tie automātiski varēs turpināt dalību publiskajos iepirkumos un saņemt publisko

⁹⁶ Likumprojekta “Grozījumi Publisko iepirkumu likumā” projekta sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija). Pieejams: <https://titania.saeima.lv/LIVS13/SaeimaLIVS13.nsf/0/5CC1C6D87B5BA749C2258616004DC062?OpenDocument> [sk. 29.10.2023.]

⁹⁷ How to recognize bid rigging in public procurement procedures? 08.06.2021. Pieejams: <https://kt.gov.lt/en/how-to-recognize-bid-rigging-in-public-procurement-procedures> [sk.18.11.2023.]

finansējumu, neskatoties uz pieļautiem pārkāpumiem.”⁹⁸ Taču šajā sakarā darba autores uzskatā ir ļoti būtiski norādīt uz tiesībzinātnieka A. Kriviņa viedokli par šo publisko iepirkumu sistēmā paredzēto procedūras tiesiskuma kontroles principu: “[...] šāda kontroles mehānisma galvenais trūkums ir nepieciešamība saņemt pretendenta sūdzību attiecībā uz iepirkuma veicēja darbībām (t.i. mehānisms netiks iedarbināts, iekams nav saņemts “trauksmes signāls”). Būtu loģiski uzskatīt, ka tieši pretendenti ir visvairāk ieinteresēti savu aizskārumu novēršanai, bet viņi, neatrodoties pasūtītāja pakļautībā, var brīvi izmantot savas tiesības uz sūdzības iesniegšanu. Tomēr prakse liecina, ka pretendents ne vienmēr uzsāk savu subjektīvo tiesību realizāciju. Pirmkārt, neuzvarējušais pretendents var būt ieinteresēts neiesniegt sūdzību [...]. Otrkārt, ņemot vērā to, ka pasūtītājiem (valstij vai pašvaldībām) ir plašas pilnvaras vairākās jomās (piem. būvatļauju izsniegšana, tematisko pārbaužu veikšana attiecībā uz komersantiem, zemesgabalu vai telpu iedalīšana nomā), neuzvarējušais pretendents, izvērtējot citus ar konkrēto iepirkumu nesaistītus riskus, var nonākt pie secinājuma, ka sūdzības iesniegšana apdraudēs viņa saimniecisko pamatdarbību. Pie šādiem apstākļiem jāatzīst, ka arī gadījumos, ja attiecībā uz iepirkuma rezultātiem neviens no pretendentiem nav iesniedzis sūdzību, pastāv teorētiska varbūtība, ka iepirkumā ir pieļauti pārkāpumi.”⁹⁹ Vai tieši otrādi – pasūtītājs var apzināti neievērot šādas pazīmes, kas tiešām var liecināt par konkurences pārkāpumiem pretendentu vidū, un neviens cits to nevarēs pamanīt un uz to vērst uzmanību, jo iepirkumu dokumentācija nav publiski pieejama informācija, piekļuve tai vispār ir nodrošināta tikai iepirkuma komisijai, kura, kā jau par to sabiedrībā runāts arī iepriekš, ne vienmēr ir godprātīga. Līdz ar to šāda izslēgšanas noteikuma, kurš balstās lielākā vai mazākā mērā tikai uz pasūtītāja godprātību vai subjektīvismu, efektivitāte tomēr ir apšaubāma un raisa bažas, ka tas tik tiešām var tikt izmantots ļaunprātīgi, turklāt, tas var palikt bez sekām. Turklāt, šeit atkāroti jāuzsver iepirkumu speciālistu kompetence konkurences tiesībās, lai šādus potenciālos pārkāpumus vispār pamanītu.

Abos apskatītajos gadījumos, neatkarīgi no tā, vai pasūtītājam ir pieejams kompetentās institūcijas konkurences jomā lēmums, vai tikai ir radušās aizdomas par iespējamu konkurences tiesību pārkāpumu – regulējums neparedz obligātu rīcību. Arī šobrīd praksē pasūtītāji nonāk situācijā, kad iespējamās pārkāpuma pazīmes ir konstatētas, Konkurences padome sniegusi viedokli, ka pārkāpums ir konstatēts, bet lēmuma pieņemšana tālāk balstās uz pasūtītāju, tam jāizvērtē, kādi būs riski, ja pretendentu izslēgs, kādi – ja neizslēgs no iepirkuma. Jāņem vērā,

⁹⁸ Lapiņš, A. Publisko iepirkumu likuma grozījumi: būtiskākie apsvērumi un sagaidāmā ietekme. // *Jurista Vārds* Nr. 01/02 (1267/1268) 10.01.2023.

⁹⁹ Kriviņš, A. *Korupcijas problemātika publiskajos iepirkumos* // Starptautiskās zinātniskās konferences “Valsts un tiesību aktuālās problēmas” zinātnisko rakstu krājums. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds “Saule”, 2011. 121.-127. lpp.

ka Latvijā tirgus ir salīdzinoši mazs un pretendenti, kas piedalās valsts pārvaldes iestāžu publiskajos iepirkumos, ir skaitliski maz un lielākoties tie konkrētās nozares ietvaros ir nemainīgi gadiem ilgi. Pasūtītājam ir jāvērtē, vai nezaudē finansiāli, vai būs citi atbilstoši pretendenti. Šobrīd arī līgumos tiek iekļauta norāde, ka pasūtītājam ir tiesības lauzt noslēgto līgumu, ja tiek konstatētas pazīmes par konkurences tiesību pārkāpumu, kas ir vēl sarežģītāks jautājums – vai lauzt jau noslēgtu un izpildē esošu līgumu, jo līguma laušana gandrīz vienmēr nes zaudējumus pasūtītājam, un atkarībā no nozares tirgus plašuma, pasūtītājam skeptiski jāvērtē, vai būs atrodamas cits līguma izpildītājs, ja līgums ar esošo partneri tiks lauzts. Šādā gadījumā lielākā nozīme varētu būt pasūtītāja ētikai un “iekšējai pārliecībai”, vai sadarbību ar šādu partneri turpināt. Taču šobrīd praksē redzams, ka noslēgtie līgumi ar karteļu uzņēmējiem tiek turpināti. Iespējams tādēļ, ka noslēgtā līguma turpināšana pasūtītājam ir mazāk riskanta nekā jauna līguma noslēgšana.

Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2014/24/ES par publisko iepirkumu un ar ko atceļ Direktīvu 2004/18/EK preambulā norādīts: “Līgumslēdzējām iestādēm būtu jāizmanto visi iespējamie saskaņā ar valsts tiesību aktiem to rīcībā esošie līdzekļi, lai novērstu publiskā iepirkuma procedūru izkropļojumus, kas izriet no interešu konfliktiem. Tostarp varētu izmantot procedūras, ar ko konstatētu, novērstu un labotu interešu konfliktus.”¹⁰⁰ Faktiski šādām situācijām būtu jābūt novērstām, nav pieļaujami interešu konflikti publiskajos iepirkumos, taču izslēgšanas nosacījumi attiecībā uz konkurences tiesību pārkāpumiem ir formulēti ar jēdzienu “var izslēgt”, faktiski ļaujot pasūtītājam arī neizslēgt pretendētus no dalības iepirkumā, ja pasūtītājs izvērtējot savus riskus pie šāda lēmuma ir nonācis.

Vienlaikus darba autore norāda uz Publisko iepirkumu likuma 42. panta otrās daļas 10. punkta grozījumiem, kas paredz: “kandidāts vai pretendents, tā dalībnieks vai biedrs (ja kandidāts vai pretendents ir piegādātāju apvienība vai personālsabiedrība) kā līgumslēdzēja puse vai līgumslēdzējas puses dalībnieks vai biedrs (ja līgumslēdzēja puse ir bijusi piegādātāju apvienība vai personālsabiedrība) nav pildījis ar pasūtītāju, sabiedrisko pakalpojumu sniedzēju, publisko partneri vai publiskā partnera pārstāvi noslēgtu iepirkuma līgumu, vispārīgo vienošanos, partnerības iepirkuma līgumu vai koncesijas līgumu un tādēļ pasūtītājs, sabiedrisko pakalpojumu sniedzējs, publiskais partneris vai publiskā partnera pārstāvis ir vienpusēji atkāpies no iepirkuma līguma, vispārīgās vienošanās, partnerības iepirkuma līguma vai koncesijas līguma.”¹⁰¹ Iepriekšējā normas redakcija noteica, ka, lai pasūtītājs varētu izslēgt

¹⁰⁰ *Par publisko iepirkumu un ar ko atceļ Direktīvu 2004/18/EK*: Eiropas Parlamenta un Padomes direktīva 2014/24/ES. Pieņemta 26.02.2014. Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis 28.03.2014., L 94/65. Preambulas 16. punkts.

¹⁰¹ *Publisko iepirkumu likums*: Latvijas Republikas likums. Latvijas Vēstnesis Nr. 254, 29.12.2016. 42. panta otrās daļas 10. punkts.

pretendentu par iepriekš nepildītu līgumu, pasūtītājam tas bija jānorāda paziņojumā par līgumu vai iepirkuma procedūras dokumentos un noteikums bija attiecināms tikai uz paša pasūtītāja lauztajiem līgumiem. Šobrīd normas regulējums ir plašāks, tas dod iespēju vērtēt ne tikai savus, bet arī citu pasūtītāju lauztos līgumus. Šis, autores uzskatā, ir pozitīvi vērtējams izslēgšanas noteikums, jo tas tiešā veidā ir saistīts ar izslēgšanas noteikumu mērķiem un varētu sasniegt vēlamo rezultātu, ja pasūtītāji to pareizi piemērotu.

Taču šeit jānorāda, ka būtiski šīs situācijas par vienpusēji lauztiem līgumiem izvērtēt skeptiski, jo var pastāvēt situācijas, kad ne vienmēr līgums lauzts piegādātāja nevērības dēļ. To apliecina arī Eiropas Savienības tiesa: “Līgumslēdzējai iestādei pašai ir jāizvērtē tā ekonomikas dalībnieka rīcība, kuru skārusi agrākā publiskā līguma izbeigšana. Šajā ziņā ir rūpīgi un objektīvi jāpārbauda, pamatojoties uz visiem attiecīgajiem elementiem, jo īpaši lēmumu par līguma izbeigšanu, un ņemot vērā samērīguma principu, vai šis ekonomikas dalībnieks, pēc tās domām, ir atbildīgs par būtiskiem vai pastāvīgiem trūkumiem, kas pieļauti, pildot būtisku pienākumu, kas tam uzlikts attiecīgā līguma ietvaros, un vai šie trūkumi ir tādi, kas var izraisīt uzticības saiknes zaudēšanu ar attiecīgo ekonomikas dalībnieku.”¹⁰² No minētā izriet, ka pasūtītāja ziņā ir pienākums izvērtēt, vai konstatētais fakts ir uzskatāms par pietiekami būtisku un vai pie līguma izbeigšanas apstākļiem varētu būt vainojams pretendents. Būtiski arī vērtēt šo informāciju kopsakarā ar iepirkuma priekšmetu un vēlamo rezultātu, nepieejot šim noteikumam tikai burtiski.

Iepirkumu uzraudzības birojs šīs informācijas pārbaudīšanai ir izveidojis līgumu reģistru,¹⁰³ kura uzturēšanu paredz Publisko iepirkumu likuma 60.¹ pants, tas nosaka: “Iepirkumu uzraudzības birojs vienas darbdienu laikā pēc tam, kad publicēts paziņojums par līguma slēgšanas tiesību piešķiršanu, paziņojums par līguma slēgšanas tiesību piešķiršanu attiecībā uz sociālajiem un citiem īpašiem pakalpojumiem, informatīvs paziņojums par līguma slēgšanas tiesību piešķiršanu, paziņojums par izmaiņām līguma darbības laikā vai paziņojums par līguma izpildi, attiecīgi izveido vai papildina līgumu reģistra ierakstu par noslēgto iepirkuma līgumu, vispārīgo vienošanos vai to grozījumiem un līguma izpildi ar attiecīgajā paziņojumā norādīto informāciju.”¹⁰⁴ Faktiski šis izslēgšanas noteikums no iepriekš – fakultatīvā – šobrīd noteikts kā obligātais izslēgšanas iemesls, taču likumdevējs pats norāda, ka šāda informācija pasūtītājam nav speciāli jāiegūst, tā tikai izmanto savā rīcībā jau esošu

¹⁰² Eiropas Savienības Tiesas 03.10.2019. spriedums lietā Nr. C-267/18 “*Delta v Compania Națională de Administrare a Infrastructurii Rutiere SA*” Pieejams: <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=BEFCF2DB8EC444966EE12ABC4DE04926?text=&docid=218622&pageIndex=0&doclang=lv&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=865014> [sk. 18.11.2023.]

¹⁰³ Līgumu reģistrs. Pieejams: <https://info.iub.gov.lv/lv/contracts> [sk. 18.11.2023.]

¹⁰⁴ *Publisko iepirkumu likums*: Latvijas Republikas likums. Latvijas Vēstnesis Nr. 254, 29.12.2016. 60.¹ pants.

informāciju.¹⁰⁵ Iepriekšējā normas redakcijā tika paredzēts pasūtītāja pienākums papildināt līguma reģistru ar informāciju par līguma izbeigšanas iemeslu, taču ar grozījumiem, kas stājās spēkā 2023. gada 25. oktobrī, tika noteikts, ka šo informāciju iegūs, ieviešot jaunu paziņojuma formu – paziņojumu par līguma izpildi, tā mērķis ir sniegt informāciju par iepirkuma līguma vai vispārīgās vienošanās laikā veiktajiem maksājumiem, līgumsodu vērtību u.c. ar līguma izpildi saistītu informāciju.¹⁰⁶ Par šo izslēgšanas noteikumu mg.iur. Ronalds Vītols un mg.iur. Jānis Uzulēns norādījuši šādi: “Tāpat vērtējums un secinājumi var tikt definēti relatīvi. Ja pretendents ir veiksmīgi izpildījis saistības pret citiem pasūtītājiem, piemēram, 20 iepirkumu līgumu ietvaros un viena līguma ietvaros ir pieļāvis pārkāpumu, kura rezultātā pasūtītājs ir vienpusēji atkāpies no līguma, tad šāda statistika nav vērtējama citādi kā, ja ir bijuši kopā trīs līgumi, no kuriem vienā pasūtītājs ir vienpusēji atkāpies no līguma. Protams, tikai skaitliskā statistika nav noteicošā, ļoti būtisks vērtējums ir konstatētajam pārkāpumam pēc būtības. Ņemot vērā minēto, autori secina, ka iepriekšēji vienpusēji lauza līguma vērtējums paredz augstu subjektivisma risku. Proti, pasūtītāja iepirkuma komisijas vērtējums par faktu, ka cits pasūtītājs vienpusēji ir izbeidzis līgumu ar pretendentu, rada paildzinātu iepirkuma procedūras termiņu.”¹⁰⁷ Papildus tam, līgumu reģistrs paredz informāciju tikai par Latvijas iepirkumiem, līdz ar to šis ir vēl viens izslēgšanas noteikums, par kuru ir grūtības saņemt informāciju no ārvalstu pretendentiem.

Apkopojot iepriekš minēto, darba autore neuzskata, ka par obligātu izslēgšanas iemeslu var noteikt tādu apstākli, par kuru informāciju nav pienākuma pārbaudīt. Bez tam šī noteikuma izvērtēšana ir pasūtītāja ziņā, tādējādi rezultāts ir tikai subjektīvs, jo šobrīd nav izstrādāti nekādi informatīvie materiāli kā vadlīnijas vai citi palīg līdzekļi iepirkumu veicējiem, kuros būtu izskaidrots, kā šo noteikumu vērtēt. Attiecīgi šis noteikums autores ieskatā būtu saglabājams kā fakultatīvs, atstājot pasūtītājam rīcības brīvību, kas arī būtu saskaņā ar iepriekš minēto Eiropas Savienības tiesas spriedumā ietverto atziņu, ka pasūtītājam ir kritiski jāvērtē, kādēļ līgums ticis laužts, tādējādi, veicot izvērtēšanu un izdarot secinājumus, vai šī situācija var ietekmēt arī pasūtītāja līguma izpildi, lemt, vai pretendentu šī iemesla dēļ izslēgt. Arī kāda Gdaņskas Universitātes Juridiskās fakultātes doktorante savā publikācijā norādījusi, ka pretendenta

¹⁰⁵ Likumprojekta “Grozījumi Publisko iepirkumu likumā” projekta sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija). Pieejams: <https://titania.saeima.lv/LIVS13/SaeimaLIVS13.nsf/0/5CC1C6D87B5BA749C2258616004DC062?OpenDocument> [sk. 29.10.2023.]

¹⁰⁶ Likumprojekta “Grozījumi Publisko iepirkumu likumā” (05.10.2023.) sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija). Pieejams: <https://titania.saeima.lv/LIVS14/SaeimaLIVS14.nsf/0/4BD5BE663CFB300AC2258A15002216B2?OpenDocument> [sk. 18.11.2023.]

¹⁰⁷ Vītols, R., Uzulēns, J. Līguma nepildīšana kā pamats izslēgt no dalības iepirkumā. // *Jurista Vārds* Nr. 27 (1293) 04.07.2023.

izslēgšana no iepirkuma tikai pamatojoties uz faktu, ka pretendents lauza kādu līgumu, nebūtu pietiekama. Pasūtītājam būtu jāpierāda, ka līgums izbeigts tieši pretendenta neizpildes, neatbilstošas darbības vai pārkāpuma dēļ. Pasūtītājam būtu jāpārlicinās, kādus tieši pārkāpumus pretendents izdarīja, kādēļ līgums tika laužts.¹⁰⁸ Darba autore uzskata, ka pasūtītājiem rūpīgi jāizvērtē, kāds ir bijis pretendenta pārkāpums un vai šis pārkāpums, kādēļ līgums iepriekš ticis laužts, tiešām varētu liecināt par pretendenta neuzticamību un nespēju pildīt uzņemtās saistības.

Arī SIA "ZAB Ellex Kļaviņš" asociētais partneris Māris Brizgo par šo izslēgšanas noteikumu norādījis: "Jaunajiem likuma noteikumiem vajadzētu veicināt pretendentu lielāku rūpību un profesionālo godīgumu līgumu izpildē, vairojot godīgu pretendentu skaitu, kam ir svarīga laba reputācija. Tajā pašā laikā jaunā kārtība par izslēgšanu nepildītu līgumsaistību dēļ kā obligātu prasību noteikti palielinās korupcijas risku, jo negodīgi pretendenti būs ieinteresēti, lai līgumi netiek vienpusēji izbeigti pārkāpumu dēļ. Jāsaka, ka ārvalstu pretendenti atradīsies izdevīgākā stāvoklī nekā vietējie pretendenti, jo informācija par ārvalsts pretendentu līgumu neizpildi nebūs viegli un brīvi pieejama. Ļoti iespējams, ka nākotnē jautājums par līgumu reģistru var kļūt aktuāls Eiropas Savienības līmenī, lai nodrošinātu šī izslēgšanas gadījuma efektīvu un vienlīdzīgu piemērošanu visu dalībvalstu pretendentiem."¹⁰⁹ Izdodot arvien jaunus noteikumus un ierobežojumus, pasūtītājs tiek nolikts arvien sarežģītākā stāvoklī. Notiek cīņa par korupcijas izskaušanu no publiskajiem iepirkumiem, bet ar jaunajiem noteikumiem jau sākotnēji tiek paredzēta korupcijas paaugstināšanās.

Darba autore vēlas norādīt uz citā pētnieciskajā darbā par korupcijas riskiem publiskajos iepirkumos secināto: "Ņemot vērā iepriekš izpētīto, darba autore uzskata, ka piegādātāju savstarpējas aizliegtas vienošanās tiek radītas kopējās iepirkumu sistēmas trūkumu dēļ, piemēram, pienākums izvēlēties zemākās cenas piedāvājumus, kas liek piegādātājiem vienoties par piedāvājumu cenām, lai spētu gūt peļņu, bet pie tā nav vainojams pasūtītājs un tam nav iespēju šādas vienošanās konstatēt. Pasūtītājs atbilstoši normatīvajiem aktiem izvēlas piedāvājumu no tiem, kuri iepirkumā tiek iesniegti, tādēļ publisko iepirkumu sistēma būtu jārada tāda, kurā pastāvētu liela konkurence, konkursos startētu daudz uzņēmumu, starp kuriem vienošanās nebūtu iespējamas."¹¹⁰ Minētā pētnieciskā darba secinājumi bija vērsti uz to, ka

¹⁰⁸ Bójko, J., Puto, M. Exclusion of a contractor from participation in a public procurement procedure as a result of contract termination for reasons attributable to them. 02.2021. Pieejams: https://www.researchgate.net/publication/358079956_Exclusion_of_a_contractor_from_participation_in_a_public_procurement_procedure_as_a_result_of_contract_termination_for_reasons_attributable_to_them [sk. 10.12.2023.] p. 20.

¹⁰⁹ Brizgo, M. Izslēgšana nepildītu līgumsaistību dēļ // *Jurista Vārds* Nr. 01/02 (1267/1268) 10.01.2023.

¹¹⁰ Kaminska, S. *Korupcijas riski būvniecībā un to novēršana: bakalaura darbs*. Rīga: Rīgas Stradiņa universitātes Juridiskā fakultāte, 2021, 35. lpp.

publisko iepirkumu sistēma ir jāveido tāda, kurā valdītu liela konkurence, bet šajā pētnieciskajā darbā izpētītais norāda uz to, ka publiskā iepirkuma regulējums tiek papildināts ar tik daudz jauniem izslēgšanas iemesliem, ar mērķi it kā samazināt pasūtītāju risku, taču rezultātā tas samazina iepirkumu efektivitāti un nonāk pretrunā ar publisko iepirkumu mērķiem.

Starptautiskā korupcijas novēršanas organizācija “*Transparency International*” ir norādījusi, ka jebkurā iepirkumā, lai no tā gūtu maksimālu ieguvumu un maksimāli samazinātu korupcijas iespējamību, ir jābūt skaidri definētiem noteikumiem un procedūrām, novēršot jebkādas neskaidrības.¹¹¹ Taču redzams, ka publiskos iepirkumus regulējošie tiesību akti tiek papildināti ar sarežģītiem noteikumiem, kurus ir ne tikai grūti viennozīmīgi interpretēt, bet tie arī saduras ar pasūtītāja reālo vajadzību iegādāties precī, pakalpojumus vai būvdarbus, un pasūtītājs tiek ielikts situācijās, kad tam jāizšķiras, vai iegūt sev nepieciešamo pakalpojumu un riskēt ar reputācijas riskiem, vai rīkoties tā, lai pilntiesīgi ievērotu konkurences tiesības un tādējādi ne tikai zaudēt savus resursus, bet arī spēt novērtēt nākotnes riskus, apdraudējumus un iespējams zaudējumus, kas šī lēmuma dēļ var draudēt. Cīņai ar konkurences tiesību pārkāpumiem un nodokļu saistību neizpildi tomēr būtu jābūt stratēģiski citādi veidotai, lai publisko iepirkumu veicējus nenostādītu situācijā, kad tie nevar iegūt sev nepieciešamo precī, pakalpojumu vai būvdarbus, vai procedūras ievēlības nesamērīgi garas, tas nonāk pretrunā ne tikai ar publiskā iepirkuma mērķi, bet šī institūta jēgu pēc būtības.

Publisko iepirkumu likuma 42. panta otrās daļas 8. punktā iekļauts jauns fakultatīvais izslēgšanas noteikums: “Pasūtītājs to ir norādījis paziņojumā par līgumu vai iepirkumu procedūras dokumentos un ar jebkādiem atbilstošiem līdzekļiem var pierādīt, ka kandidāts vai pretendents ir pārkāpis Latvijas vai Eiropas Savienības normatīvos aktus vides, sociālo vai darba tiesību jomā, darba koplīgumu, ģenerālvienošanos vai prasības, kas noteiktas šā likuma 3. pielikumā minētajās starptautiskajās konvencijās”.¹¹²

Publisko iepirkumu likuma 42. panta otrā daļa tika papildināta ar 9. punktu, kas nosaka, ka pretendentu izslēdz, ja: “pasūtītājs to ir norādījis paziņojumā par līgumu vai iepirkumu procedūras dokumentos un ar jebkādiem atbilstošiem līdzekļiem var pierādīt, ka kandidāts vai pretendents savā profesionālajā darbībā ir pieļāvis tādus būtiskus pārkāpumus, kuru dēļ ir pamatoti apšaubāma tā godprātība atbilstoši izpildīt iepirkuma līgumu vai vispārīgo vienošanos”.¹¹³ Šis ir fakultatīvs izslēgšanas noteikums, kurā likumdevējs ir ietvēris divas

¹¹¹ Problems in procurement: reflections from the transparency international school on integrity. 11.11.2019. Pieejams: <https://www.transparency.org/en/blog/problems-in-procurement-reflections-from-the-transparency-international-school-on-integrity> [sk. 23.11.2023.]

¹¹² Publisko iepirkumu likums: Latvijas Republikas likums. Latvijas Vēstnesis Nr. 254, 29.12.2016. 42. panta otrās daļas 8. punkts.

¹¹³ Turpat, 42. panta otrās daļas 9. punkts.

ģenerālklausulas: “būtisks pārkāpums” un “apšaubāma godprātība”, tādēļ, lai to piemērotu, jāsaprot, kas šajā kontekstā var kalpot par pierādījumu, lai apšaubītu pretendenta godprātību. Ģenerālklausulas likumdevējs ierasti izmanto tādēļ, lai izvairītos no specifisku pazīmju uzskaitīšanas konkrētā normā, tādējādi neierobežojot normu ar noteiktām pazīmēm, bet ļaujot to piemērot atkarībā no situācijas, normu padarot elastīgāku un deleģējot šo normas papildīšanu ar saturu publisko iepirkumu veicējiem. Tomēr ģenerālklausulas var radīt sava veida neskaidrību par to objektīvu piemērošanu.

Abu minēto izslēgšanas iemeslu kontekstā jāatzīmē, ka izslēgšanas iemesli ir noteikti kā fakultatīvi, tādējādi, ja pasūtītājs izvēlas tos piemērot, tie jānorāda paziņojumā par līgumu vai iepirkuma dokumentos. Pasūtītājs var piemērot abus minētos izslēgšanas iemeslus vai arī neparedzēt neviena no tiem piemērošanu.

Publisko iepirkumu likuma iepriekšējā redakcija noteica, ka pasūtītājs, ja to ir norādījis paziņojumā par līgumu vai iepirkuma procedūras dokumentos, ir tiesīgs izslēgt kandidātu vai pretendentu no turpmākās dalības iepirkuma procedūrā, ja kandidāts vai pretendents ir izdarījis smagu profesionālās darbības pārkāpumu, kas liek apšaubīt tā godīgumu. Attiecībā uz šo formulējumu Eiropas Savienības Tiesa ir norādījusi: “Šajā ziņā ir jānorāda, kā to pamatoti apgalvo Polijas valdība, ka jēdziens “profesionālo pienākumu pārkāpums” ietver jebkuru pārkāpjošu rīcību, kurai ir ietekme uz konkrētā komersanta profesionālo uzticamību, nevis tikai šīs profesijas, kurai pieder komersants, profesionālās ētikas normu pārkāpumus šaurā nozīmē, kurus konstatējušas šīs profesijas ietvaros paredzētā disciplināriestāde vai kuri konstatēti ar tiesas lēmumu, kam ir *res judicata* spēks.”¹¹⁴

Sākot ar gramatisko interpretāciju, jādomā, ka noteikums var attiekties gan uz pārkāpumiem, ko pretendents pieļāvis savā tiešajā profesionālajā darbībā, gan vispārīgi, veicot saimniecisko darbību pēc būtības. Tomēr, ievērojot samērīguma principu, pasūtītājam būtu jāpārlicinās, ka pārkāpums ir saistīts ar konkrētā iepirkuma līguma priekšmetu vai iepirkuma procedūru, lai pretendentu izslēgtu uz šī noteikuma pamata. Taču jāatzīmē svarīga nianse – būtiski pārkāpumi minēti daudzskaitlī, tātad, lai izslēgtu pretendentu, pasūtītāja rīcībā jābūt pierādījumiem par pretendenta pieļautiem vismaz diviem pārkāpumiem.

Jānoskaidro, ko likumdevējs šīs normas ietvaros ir domājis ar vārdu “pārkāpums”. Pārkāpums ir negatīva, sodāma rīcība, likumu u.c. tiesību normu neievērošana. Likumdevējs ir domājis šādi: “Pie profesionālas darbības pārkāpumiem būtu atzīmējams sekojošas situācijas, kā, piemēram, pretendents ir pārkāpis piemērojamos normatīvos aktus (darba drošības,

¹¹⁴ Eiropas Savienības Tiesas 2012. gada 13. decembra spriedums lietā Nr. C-465/11 “*Forposta SA un ABC Direct Contact sp. z o.o. pret Poczta Polska SA*”. 27. punkts. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX:62011CJ0465> [sk. 25.11.2023.]

intelektuālā īpašuma tiesību vai informācijas aizsardzības jomā) vai tādus ētikas standartus, ko piemēro profesijā, kurā darbojas attiecīgā persona vai ir iesaistījies jebkādā prettiesiskā rīcībā, kurai ir ietekme uz tā profesionālo uzticamību, ja šāda rīcība liecina par ļaunprātīgu nodomu vai rupju neuzmanību. Šādi pārkāpumi var liecināt, ka konkrētais kandidāts vai pretendents nav atbilstošs, jo zaudējis savu profesionālo uzticamību.”¹¹⁵ Šajā kontekstā jādomā, vai ziņas plašsaziņas līdzekļos, piemēram, pētnieciskās žurnālistikas veiktās darbības un radītie sižeti vai aculiecinieku fotogrāfijas sociālajos tīklos, kurās neapšaubāmi redzams pretendents kāda pārkāpuma vai neētiskas rīcības izdarīšanas brīdī, var kalpot par uzticamu pamatu izslēgt pretendentu no turpmākas dalības iepirkuma procedūrā? Publisko iepirkumu likuma 42. panta astotā daļa nosaka, ka pasūtītājs var izslēgt pretendentu minēto izslēgšanas iemeslu dēļ, ja tā rīcībā ir tāda pietiekama un objektīva informācija, ar kuru ir pierādāms, ka pastāv attiecīgais izslēgšanas iemesls. Latvijā reģistrētu pretendentu var izslēgt minēto iemeslu dēļ, ja pasūtītāja rīcībā ir kompetentās iestādes lēmums, ar kuru konstatēts attiecīgais pārkāpums. Ja pasūtītājam, izvērtējot tā rīcībā esošo informāciju, ir pamatotas šaubas par pierādījumu pietiekamību vai arī konkrētās personas pieļautie pārkāpumi ir maznozīmīgi, pasūtītājs neizslēdz pretendentu no turpmākās dalības iepirkuma procedūrā.¹¹⁶ Analogiski darbā iepriekš izpētītajam, minēto izslēgšanas iemeslu gadījumā būtu pietiekoši konstatēt, ka kompetentās iestādes lēmums ir stājies spēkā, lai pretendentu izslēgtu arī tad, ja lēmums ir pārsūdzēts tiesā. Šim lēmumam nav jāklūst neapstrīdamam un nepārsūdzamam.

Savukārt, jēdzienu “apšaubāma godprātība” publisko iepirkumu kontekstā varētu tulkot kā iespējamību, ka pretendents nevēlēsies vai tam nebūs iespēju izpildīt uzņemtās saistības pret pasūtītāju. Godprātība līgumu izpildē ir svarīgs aspekts, lai pasargātu abas puses. Apšaubāma godprātība līguma izpildē varētu būt situācija, kad uzņēmums neizturas pret saviem līgumā noteiktajiem pienākumiem godprātīgi un neizpilda savus pienākumus, kas var radīt šaubas par tā nodomiem. Tā var būt gan atsevišķu pienākumu jeb līguma punktu neievērošana, neizpildīšana vai pārkāpšana, vai rezultāta (sniegtā pakalpojuma, saņemtās preces u.c. līguma priekšmeta) neatbilstība izvirzītajām prasībām. Vārds “apšaubāma” norāda uz iespējamu nepārlicību jeb pierādījumu trūkumu – tāpat tā var būt situācija, kad pastāv aizdomas par uzņēmēja godprātību, bet nav zināmi konkrēti fakti vai apstākļi. Šādā gadījumā būtu nepieciešams izvērtēt informāciju, kuru pretendents iesniedzis iepirkumā, ar kuru apliecina

¹¹⁵ Likumprojekta “Grozījumi Publisko iepirkumu likumā” projekta sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija). Pieejams: <https://titania.saeima.lv/LIVS13/SaeimaLIVS13.nsf/0/5CC1C6D87B5BA749C2258616004DC062?OpenDocument> [sk. 29.10.2023.]

¹¹⁶ *Publisko iepirkumu likums*: Latvijas Republikas likums. Latvijas Vēstnesis Nr. 254, 29.12.2016. 42. panta astotā daļa.

savu atbilstību – kvalifikāciju un pieredzi konkrēto darbu vai pakalpojumu veikšanai. Informācija, ko pretendents ir sniedzis, principā pierāda, ka pretendents ir gan atbilstoša kvalifikācija, gan pozitīva pieredze saistību izpildē iepriekš. No kā iespējams secināt, ka ar savas pieredzes pierādīšanu pretendents novērš pasūtītāja šaubas par to, ka pretendents uzņemtas saistības nespēs izpildīt, tādējādi iepirkuma nolikums jau sākotnēji paredz kritērijus, ar kuriem tiks pārbaudīta pretendenta profesionālā darbība un spēja izpildīt saistības līdz šim. Līdz ar to, šim izslēgšanas iemeslam nav būtiskas nozīmes, jo gadījumā, ja pretendents būtu iepriekš pieļāvis tādus pārkāpumus, kuru dēļ ir pamatoti apšaubāma tā godprātība atbilstoši izpildīt iepirkuma līgumu, pretendents visticamāk nemaz neizturētu pieredzes un kvalifikācijas prasību pārbaudi iepirkumā.

Likumdevējs arī norādījis, ka norma iepriekšējā redakcijā kā izslēgšanas noteikums praktiski netika izmantota, tādēļ tā grozīta, lai šis izslēgšanas iemesls būtu pilnvērtīgi izmantojams un dotu pasūtītājam iespēju izslēgt no iepirkumu procedūras tādu kandidātu vai pretendentu, kurš pasūtītāja acīs ir zaudējis profesionālo uzticamību.¹¹⁷ Vērtējot pārkāpuma būtiskumu, savukārt, pastāv liels subjektīvisma risks, taču darba autore uzskata, ka ir maz iespējama situācija, kad pasūtītāja rīcībā būs tāda informācija par pretendenta profesionālās darbības pārkāpumu, par kuru pretendents nebūtu bijis jāuzņemas atbildība likuma priekšā vai pēc līgumā noteiktajiem nosacījumiem, bet būtu samērīgi šāda pārkāpuma dēļ liegt pretendents dalību iepirkumā.

Publisko iepirkumu likuma 42. panta otrās daļas 9. punkta gadījumā pārkāpumu saraksts, par kuriem pretendentu var izslēgt, nav noteikts, tātad šeit arī pastāv pasūtītāja subjektīvisms noteikuma piemērošanā. Līdz ar to izslēgšanas iemeslu pārkāpumu veids nav izsmeļošs, sanāc, ka pārkāpums var nebūt saistīts ar iepirkuma priekšmetu tiešā veidā, un likumdevējs uzliek pasūtītājam pienākumu un atbildību veikt izvērtējumu, vai konkrētajā gadījumā izslēgšanas iemesls uz pretendentu būtu attiecināms. Attiecībā uz iepriekš pastāvējušo izslēgšanas noteikumu, kurš paredzēja pretendentu izslēgšanu smagu profesionālās darbības pārkāpumu dēļ, atsevišķās valstīs bija ieviests detalizēts “katalogs” ar pārkāpumiem, kuri tika uzskatīti par tik smagiem, lai pretendentu izslēgtu no iepirkuma. Piemēram, Bulgārija (kas ierobežoja šādus pasākumus ar diskvalifikāciju), Francija (ar atsauci uz konkrētām likuma normām), Lietuva (norādot tiesību jomas, piemēram, konkurences noteikumu pārkāpumus,

¹¹⁷ Likumprojekta “Grozījumi Publisko iepirkumu likumā” projekta sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija). Pieejams: <https://titania.saeima.lv/LIVS13/SaeimaLIVS13.nsf/0/5CC1C6D87B5BA749C2258616004DC062?OpenDocument> [sk. 29.10.2023.]

intelektuālā īpašuma vai profesionālās ētikas standartiem), un Latvija (ar atsauci uz īpašiem administratīvi sodāmiem likuma pārkāpumiem).¹¹⁸

Kādā no Eiropas Savienības Tiesas lietām ģenerālvokāta secinājumos ir izteiktas šādas tēzes: “Tā ir taisnība, ka Savienības tiesībās vispārējā administratīvo līgumu slēgšanas sistēmā īpaša nozīme ir piešķirta brīvībai veikt uzņēmējdarbību un pakalpojumu sniegšanas brīvībai, kā arī konkurences starp saimnieciskās darbības subjektiem veicināšanai. Šis mērķis nosaka to, lai iepirkumu procedūras pēc iespējas plaši būtu atvērtas konkurencei, un pārmērīga fakultatīvu izslēgšanas iemeslu piemērošana to var kavēt. Tomēr fakultatīvi izslēgšanas iemesli ļauj dalībvalstīm sasniegt vispārējo interešu mērķus un katrā ziņā sniegt pretendenta uzticamības, rūpības, profesionālā godīguma un nopietnības garantijas.”¹¹⁹ Tātad gadījumos, kad pasūtītājs lems par šī izslēgšanas noteikuma iekļaušanu iepirkuma dokumentācijā, varētu tikt apdraudēta iespēja nodrošināt pēc iespējas plašāku konkurenci. Šis ģenerālvokāta secinājums apstiprina autores bažas, ka šobrīd ieviestie izslēgšanas noteikumi rada būtiskus draudus publiskajiem iepirkumiem – paaugstina korupcijas riskus un samazina konkurenci. Tādēļ pasūtītājam būtu nopietni jāizvērtē, vai šādu noteikumu iepirkumu dokumentācijā iekļaut, jāizvērtē, vai pastāv tādi apstākļi, lai konkrētā iepirkuma mērķa sasniegšanai būtu nepieciešams īpaši paaugstināt prasības pretendentu reputācijai, iekļaujot arī fakultatīvos izslēgšanas noteikumus.

Šobrīd speciālisti norāda uz šādu risku: “Nav izslēgta iespēja, ka konkurējošie pretendenti izmantos iespēju ievākt kompromitējošu informāciju par konkurentiem, lai nodotu to pasūtītājiem. Tad pasūtītājam tiek uzlikta būtiska atbildība izvērtēt, vai attiecīgā informācija var tikt izmantota, lai izslēgtu pretendentu no dalības iepirkumā. Tā kā regulējumā nav precīzi paredzēts, kādā veidā “pierādāmā informācija” tiek saņemta, tad secināms, ka to varētu iesniegt arī trešās personas. Secīgi šāda situācija radītu pasūtītājam vēl lielāku atbildību, novērtējot informācijas sniegšanas iemeslus, proti, vai gadījumā informācija nav sniegta ar mērķi panākt konkurenta izslēgšanu no dalības konkrētajā iepirkuma procedūrā. Attiecīgi kritiski būtu apsverams, vai informācija ir pilnīga un nav sagrozīta. Šādās situācijās arī rastos jautājums par pretendenta, kura godprātība tiek apšaubīta, tiesībām sniegt skaidrojumu.”¹²⁰ Likumdevējs

¹¹⁸ Exclusion grounds – the practice of application in the EU and EFTA states. 2019. Pieejams: https://www.stowarzyszeniepzp.pl/images/Konferencja_Wykluczenia/Report_on_exclusion_grounds.pdf [sk. 26.11.2023. p. 16.

¹¹⁹ Ģenerālvokāta M. Kamposa Sančesa-Bordonas 2019. gada 11. jūlija secinājumi Eiropas Savienības Tiesas lietā C-395/18 “*Tim v. Consip SpA*”. 42., 43. punkts. Pieejams: <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=7A35AD6C09EB7B720DE9F51A407BCCA6?text=&docid=216087&pageIndex=0&doclang=LV&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=2450599> [sk. 25.11.2023.]

¹²⁰ Petrauska, U. Vītols, R. Profesionālās darbības pārkāpumi kā pamats izslēgšanai no dalības iepirkumā // *Jurista Vārds* Nr. 01/02 (1267/1268) 10.01.2023.

neuzliek pasūtītājam pienākumu šādu informāciju meklēt, norma paredz tikai pretendenta izslēgšanu gadījumā, ja pasūtītāja rīcībā jau ir šāda informācija, bet neliek šādu informāciju iegūt, ja rīcībā tādas nav. Tātad pasūtītājs šo izslēgšanas noteikumu var izmantot ļaunprātīgi un iekļaut to iepirkuma dokumentācijā, ja tā rīcībā ir šāda informācija, un pasūtītājs nevēlas, lai iepirkuma līguma slēgšanas tiesības iegūtu konkrētais uzņēmējs, kurš potenciāli var piedalīties iepirkumā. Ņemot vērā, ka pasūtītāji parasti pārzina savas nozares uzņēmumus, un iepirkumos lielākoties piedalās vieni un tie paši uzņēmumi, tad šāda situācija ir ticama. Tas dod tiesības pasūtītājam izslēgt sev nevēlamu pretendentu, vai tieši otrādi, šādu nosacījumu neiekļaut, ja ir zināms, ka iepirkumā var piedalīties pretendents, kuram šādi pārkāpumi ir, taču nepieciešams, lai tas iegūtu līguma slēgšanas tiesības. Arī A. Kriviņš ir norādījis, ka viens no veidiem, kā pasūtītāji sašaurina pretendentu loku sev vēlama rezultāta sasniegšanai, ir “nevajadzīgu” pretendentu izslēgšana no vērtēšanas, balstoties uz formāliem un mazsvarīgiem motīviem.¹²¹ Attiecīgi darba autore uzskata, ka šāda noteikuma iekļaušanas nepieciešamība ir apšaubāma, lai arī tā mērķis ir pasargāt pasūtītāju, tas ir papildu rīks, ar kuru pasūtītājiem rīkoties negodīgi tiesiskā aizsegā. Ņemot vērā iepriekš minēto, autore uzskata, ka ir nepieciešams nodrošināt izslēgšanas noteikumu vienveidīgu piemērošanu, lai izvairītos no plašām variācijām, interpretācijām un subjektīvisma, kā arī lai samazinātu iespējamās negodīgas rīcības ar izslēgšanas noteikumu interpretēšanu. Šobrīd praksē jau redzamas situācijas, kad pretendents, kurš nav ieguvis līguma slēgšanas tiesības, iesniedz sūdzību Iepirkumu uzraudzības birojam par to, ka līguma slēgšanas tiesības ieguvušais pretendents var nebūt uzticams.¹²²

Attiecībā uz izslēgšanas noteikumu piemērošanu, ir paredzēts arī izņēmums, kad pasūtītājs var lemt par izslēgšanas noteikumu nepiemērošanu konkrētam pretendentam. Publisko iepirkumu likuma 43. pants paredz, ka pretendents var pierādīt savu uzticamību un garantēti novērst nākotnē tādu pašu un līdzīgu gadījumu atkārtošanos. Tas paredz, ka gadījumā, ja pretendents atbilst kādam no izslēgšanas noteikumiem, pasūtītājs dod pretendentam tiesības termiņā, kas ir vismaz 10 dienas pēc informācijas pieprasījuma nosūtīšanas dienas, iesniegt skaidrojumu un pierādījumus, kas apliecina kandidāta vai pretendenta uzticamību vai noslēgtu vienošanos par nodarītā kaitējuma atlīdzināšanu, sadarbošanos ar izmeklēšanas iestādēm un veiktajiem tehniskajiem, organizatoriskajiem vai personālvadības pasākumiem, lai pierādītu savu uzticamību un novērstu tādu pašu un līdzīgu gadījumu atkārtošanos nākotnē.¹²³

¹²¹ Kriviņš, A. *Korupcijas novēršana un apkarošana publisko iepirkumu jomā*. Rīga: SIA “Izdevniecība Drukātava”, 2015. 123. lpp.

¹²² Iepirkumu uzraudzības biroja 2023. gada 30. oktobra lēmums lietā Nr. 4-2.2/23-23. Pieejams: <https://info.iub.gov.lv/lv/meklet/q/uzticam%C4%ABbu/ctxt/uzticam%C4%ABbu/adv/1/> [sk. 26.11.2023.]

¹²³ *Publisko iepirkumu likums*: Latvijas Republikas likums. Latvijas Vēstnesis Nr. 254, 29.12.2016. 43. panta pirmā un otrā daļa.

Pasūtītājam, savukārt, jāizvērtē pretendenta skaidrojumā sniegtā informācija, veiktie pasākumi un iesniegtie pierādījumi, ņemot vērā pārkāpuma smagumu un konkrētos apstākļus. Pasūtītājs var pieprasīt no attiecīgā pārkāpuma jomā kompetentajām institūcijām atzinumus par to, vai pretendenta veiktie pasākumi ir pietiekami uzticamības atjaunošanai un tādu pašu un līdzīgu gadījumu novēršanai nākotnē.¹²⁴ Šobrīd nav izdotas vienotas vadlīnijas par to, kas būtu uzskatāms par uzticamības pierādīšanas pietiekamu pamatu un pēc kādiem principiem pasūtītājam to vērtēt, taču direktīvā, uz kuras pamata normas iekļautas Publisko iepirkumu likumā, ir minēts, ka šādi pasākumi jo īpaši varētu būt ar personālu un organizāciju saistīti pasākumi, piemēram, visu saikņu saraušana ar personām vai organizācijām, kas ir iesaistītas neatbilstīgajā rīcībā, atbilstīgi personāla reorganizācijas pasākumi, ziņojumu sniegšanas un kontroles sistēmu ieviešana, iekšējās revīzijas struktūras izveide, lai uzraudzītu atbilstību, un iekšējo atbildības un kompensācijas noteikumu pieņemšana. Ja šādi pasākumi nodrošina pietiekamas garantijas, pretendents vairs nebūtu jāizslēdz tikai minēto iemeslu dēļ, vajadzētu būt iespējai lūgt, lai tiktu izskatīti atbilstības pasākumi, kas veikti ar mērķi potenciāli piedalīties iepirkuma procedūrā. Tomēr direktīvā minēts, ka dalībvalstīm būtu jāļauj pašām noteikt precīzus procesuālos un materiālos nosacījumus, kas piemērojami šādos gadījumos. Tām jo īpaši vajadzētu būt brīvai izvēlei lemt, vai atļaut, lai attiecīgos novērtējumus veic atsevišķas līgumslēdzējas iestādes, vai minēto uzdevumu uzticēt citām iestādēm centralizētā vai decentralizētā līmenī.¹²⁵ Lai arī Publisko iepirkumu likumā ir iekļauta iespēja šādu lēmumu pieprasīt kompetentai iestādei, izvērtēšana tāpat ir jāveic pasūtītājam un no tā lēmuma atkarīga pretendenta izslēgšana no iepirkuma procedūras.

Pretendents var veikt uzticamības nodrošināšanu gan obligāto, gan fakultatīvo noteikumu piemērošanas gadījumā, taču izņēmums ir nenokārtotas nodokļu saistības un ja pretendents atbilst Publisko iepirkumu likuma 42. panta otrās daļas 3. punktā paredzētajam izslēgšanas iemeslam un ir ārzonā reģistrēta juridiskā persona vai personu apvienība vai arī Latvijā reģistrēta kandidāta vai pretendenta vairāk nekā 25 procentu kapitāla daļu (akciju) īpašnieks vai turētājs ir ārzonā reģistrēta juridiskā persona vai personu apvienība. Publisko iepirkumu likuma 43. panta piektā daļa arī neparedz, ka uzticamības nodrošināšanu varētu veikt pretendenta izvēlētais apakšuzņēmējs vai persona, uz kuras spējām pretendents balstās. Norma paredz, ka šādā gadījumā uzticamība nodrošināma, nomainot izvēlēto apakšuzņēmēju.

¹²⁴ *Publisko iepirkumu likums*: Latvijas Republikas likums. Latvijas Vēstnesis Nr. 254, 29.12.2016. 43. panta trešā daļa.

¹²⁵ *Par publisko iepirkumu un ar ko atceļ Direktīvu 2004/18/EK*: Eiropas Parlamenta un Padomes direktīva 2014/24/ES. Pieņemta 26.02.2014. Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis 28.03.2014., L 94/65. Preambulas 102. punkts.

Papildus tam, autore vērš uzmanību, ka, izvērtējot pretendentu atbilstību jebkuriem izslēgšanas noteikumiem, jo sevišķi tiem, kuri attiecas uz pretendenta reputāciju, ir jāatceras, ka pretendentam ir arī veiksmīga profesionālā pieredze un tas noteiktā laika posmā ir spējis uzņemties saistības un tās veiksmīgi pildīt, citādi pretendentam nebūtu pieredzes un tas neatbilstu kvalifikācijas prasībām, tādēļ ir svarīgi šo informāciju par pretendenta pārkāpumiem vērtēt kritiski, un izvērtēt arī iespējamās situācijas cēloņus, ne tikai formāli piemērot izslēgšanas noteikumus. Varbūt ir jāpadomā par to, ka iepirkuma rezultātus būtiskāk ietekmē nevis pretendenta reputācija, bet gan zemākās cenas kritērija izvēle iepirkumos, kas nereti nozīmē arī zemāko kvalitāti un vismazāk uzticamo piegādātāju, kurš var nebūt ieinteresēts līgumu saglabāt pie pirmajiem apgrūtinājumiem, piemēram, cenu svārstībām.

Iepirkumu noteikumu modernizācija ir vienlīdz svarīga, cik stiprināta iepirkumu un konkurences uzraudzība tajos. Šobrīd redzam, cik bieži tiek grozīts Publisko iepirkumu likums, taču sasniegtie rezultāti praksē rada daudz diskusiju. Ekonomikas tiesību pētnieks *Albert Sánchez Graells* jau 2012. gada publikācijā par konkurenci publiskajos iepirkumos norāda uz to, ka pretējā gadījumā noteikumi var būt “uz papīra” labi, bet tas nenozīmē, ka tie veicinās iepirkumu efektivitāti vai realizēsies citos konkurētspējas ieguvumos praksē. Pietiekami augsta konkurences saglabāšana publiskajā iepirkumā ir pastāvīgs un grūts izaicinājums, kas prasa ciešu saskaņošanu ar citiem konkurences politikas aspektiem un nozīmīgu resursu ieguldījumu. Tomēr ekonomikas teorija un daži empīriskie pētījumi skaidri norāda, ka ieguvumi bieži pārsniedz izmaksas, bet tos nevar iegūt bez nepieciešamajiem laika un resursu (ekonomisko un cilvēkresursu) ieguldījumiem.¹²⁶

Lai arī fakultatīvie izslēgšanas noteikumi ļauj pasūtītājam, visbiežāk valstij, sasniegt vispārējo interešu mērķus un saņemt pretendenta rūpības, uzticamības un profesionālā godīguma garantijas, pasūtītājiem būtu nopietni jāapsver, kādos iepirkumos šos izslēgšanas noteikumus iekļaut, vai tas ir samērīgi ar iepirkuma priekšmetu un sasniedzamo mērķi, lai netiktu nepamatoti ierobežota konkurence un pasūtītājs, it kā gribot nodrošināties pret negodprātīgiem pretendentiem, nezaudētu daudz vairāk un neapdraudētu iepirkuma procedūru un savu reputāciju.

¹²⁶ Sánchez Graells, A. Competitive Neutrality in Public Procurement and Competition Policy: An Ongoing Challenge Analysed in View of the Proposed New Directive. 01.2012. Pieejams: https://www.researchgate.net/publication/228124363_Competitive_Neutrality_in_Public_Procurement_and_Competition_Policy_An_Ongoing_Challenge_Analysed_in_View_of_the_Proposed_New_Directive [sk. 11.12.2023.] p. 27.

2.2. Izslēgšanas noteikumu interpretēšana

Kā izpētīts iepriekš darbā, jaunie izslēgšanas noteikumi ir ļoti vispārīgi un paredz, ka pasūtītājam jāveic to interpretēšana jeb katrā konkrētajā situācijā jāvērtē konkrētie apstākļi un jāizlemj, vai norma piemērojama vai nē – pretendents ir jāizslēdz vai tas var turpināt dalību iepirkuma procedūrā. Publisko iepirkumu tiesiskais regulējums paredz, ka publisko iepirkumu procedūru pielietošana garantēs, ka iepirkumā uzvarēs visatbilstošākais pretendents, taču, kā redzams šajā darbā, procedūras efektivitāte lielā mērā balstās uz iepirkuma komisijas locekļu kompetences. Lai sasniegtu vienu no publiskā iepirkuma mērķiem – publisko līdzekļu efektīvu izlietošanu – ir jāpanāk efektīva procedūra, ar kuru sasniegt kvalitatīvu rezultātu. Līdz ar to, tulkojot publisko iepirkumu tiesību normas, svarīgi, ka pasūtītājs izmanto ne tikai visiem zināmo gramatisko interpretācijas metodi, bet arī citas tiesību normu interpretācijas metodes, piemēram, teleoloģisko, ar kuru noskaidro tiesību normas jēgu, pamatojoties uz lietderīgu un taisnīgu mērķi, kas ar attiecīgo tiesību normu sasniedzams, kā arī citas metodes.

Viens no pašiem svarīgākajiem posmiem publiskajā iepirkumā ir tieši pretendentu piedāvājumu pārbaude un vērtēšana, kad iepirkuma komisijas locekļi lemj, vai pretendenta piedāvājums nav noraidāms, pretendents no iepirkuma izslēdzams un vai piedāvājums ir atbilstošs iepirkumā izvirzītajām prasībām. Šajā posmā īpaši svarīga ir normu interpretācija, jo šo lēmumu pieņemšana ir atbildīga, tas rada sekas gan pasūtītājam, gan pretendentiem. Tiesību normu interpretācija ir svarīgs priekšnoteikums tiesību sistēmā, lai nodrošinātu tiesību aktu pareizu piemērošanu un sasniegtu taisnīgu rezultātu katrā situācijā, atkarībā no konkrētiem apstākļiem.

Augstākās tiesas judikatūrā ietverta atziņa: “Tiesību norma, neatkarīgi no tā, vai tā ietver vai neietver nenoteikto tiesību jēdzienu, tiesību piemērotājam ir jāinterpretē, izmantojot tiesību teorijā vispārzināmās interpretēšanas metodes. Likumdevējs to *expressis verbis* ir ierakstījis arī Administratīvā procesa likuma 17.pantā, papildus izskaidrojot arī, kura no metodēm ir jāizmanto, ja pēc dažādām metodēm tiek iegūti dažādi rezultāti. [...] Tādējādi tiesību normu interpretēšana ne vien gramatiski (filoloģiski), bet arī, ņemot vērā tiesību normu sistēmu, vēsturiskos apstākļus un jēgu un mērķi, ir ne vien atļauta, bet arī likumdevēja sekmēta. Savukārt iztulkošana, izmantojot tikai gramatisko metodi, var novest pie prettiesiska rezultāta.”¹²⁷ Tiesību normu piemērošana nav iespējama bez tiesību normas satura noskaidrošanas jeb tiesību normu iztulkošanas. Tiesību zinātnes nozares pārstāvji tiesību normu tulkošanu ir apguvuši

¹²⁷ Latvijas Republikas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2020. gada 10. marta rīcības sēdes lēmums lietā Nr. SKA-159/2020. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs/administrativo-lietu-departaments/klasifikators-pec-lietu-kategorijam/administrativais-process/tiesibu-normu-piemerosana> [sk. 26.11.2023.]

augstā līmenī, taču būtisks paliek jautājums, vai iepirkumu komisija vienmēr ir kompetenta tulkot tiesību normas, jo sevišķi, ja vēl nav izveidojusies tiesu prakse par konkrētu normu piemērošanu.

Senāts kādā lietā par pretendenta izslēgšanu no iepirkuma procedūras nepatiesas informācijas sniegšanas dēļ ir norādījis: “Līdz ar to, lai atzītu pretendenta iesniegto informāciju par nepatiesu piemērotās normas izpratnē, nepietiek tikai ar formālo apstākļu konstatēšanu par to, ka kāda pretendenta sniegtā informācija ir neatbilstoša īstenībai, bet ir nepieciešams noskaidrot, vai sniegtajai informācijai, kas neatbilst īstenībai, ir būtiska nozīme pretendenta kvalifikācijas izvērtēšanai. Senāts uzskata, ka pretendenta automātiska izslēgšana no turpmākās dalības iepirkuma procedūrā, pamatojoties uz piemēroto normu, tikai nebūtiskas neprecizitātes (neuzmanības kļūdas) dēļ pretendenta iesniegtajā informācijā kvalifikācijas novērtēšanai, būtu pārlieku formāla un neatbilstoša samērīguma principam.”¹²⁸ Šajā piemērā redzams, ka iepirkumu komisijai jāpiepilda ar saturu vairāki nenoteikta vērtējuma jēdzieni, jāizvērtē, vai sniegtajai informācijai ir būtiska nozīme iepirkuma mērķa sasniegšanā un vai pieļauta neapzināta kļūda, kas vērtējama kā nebūtiska neprecizitāte vai kā apzināti sniegta nepatiesa informācija.

Ņemot vērā, ka tiesu praksē iepirkuma nolikums ir atzīts kā pielīdzināms tiesību aktam, uz kuru tiek balstīta turpmākā iepirkuma procedūra un kurš līdztekus normatīvajam regulējumam (un vienlaikus tam atbilstoši) reglamentē iepirkuma procedūras norisi, jāsecina, ka iepirkuma komisija, vērtējot iesniegtos piedāvājumus, darbojas kā tiesību piemērotājs, attiecīgi veicot faktisko apstākļu izvērtēšanu atbilstoši normas sastāvā iekļauto pazīmju viedokļa. Tādējādi jāsecina, ka minēto izvērtējumu var veikt vienīgi balstoties uz normas satura un jēgas noskaidrošanu normu interpretējot jeb tulkojot. Nolikumā ietvertie noteikumi, t. sk. kritēriji, kurus pasūtītājs vērtē, lai piešķirtu līguma slēgšanas tiesības, ir saistoši līdz pat brīdim, kad tiek izpildīts vai kļuvis neapstrīdams lēmums par līguma slēgšanas tiesību piešķiršanu.

Publisko iepirkumu likums ir bagāts ar nenoteiktiem juridiskiem jēdzieniem, kuru piemērošanai dažkārt ir izdotas vadlīnijas, citkārt ir izveidojusies stabila tiesu prakse, bet reizēm visa interpretēšana un atbildība par sasniegto rezultātu gulstas uz pasūtītāja pleciem. Darba autore uzskata, ka tādā gadījumā, ja normatīvais regulējums nav konkrēts un skaidri saprotams, bet paredz plašas interpretācijas un nav pieejams atbildīgo iestāžu nepārprotams viedoklis, t.sk. skaidrojums vai vadlīnijas par normu piemērošanu, no kura skaidri izriet normas interpretēšana, pasūtītājs un tā iepirkuma komisija nebūtu vainojama. Agrākais noteikums, kas bija ietverts

¹²⁸ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2010. gada 16. jūlija spriedums lietā Nr. SKA – 296/2010. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs/administrativo-lietu-departaments/klasifikators-pec-lietu-kategorijam/publiskie-iepirkumi?lawfilter=0&year=2010> [sk. 27.11.2023.]

Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksā, un paredzēja naudas soda piemērošanu par publisko iepirkumu un publiskās un privātās partnerības jomas normatīvajos aktos noteikto pretendentu izslēgšanas noteikumu neievērošanu,¹²⁹ šobrīd ietverts Publisko iepirkumu likuma 86. panta pirmajā daļā, un tas tāpat nosaka, ka par Publisko iepirkumu likumā noteikto kandidātu un pretendentu izslēgšanas noteikumu neievērošanu, ja kandidāts vai pretendents nepamatoti izslēgts vai nepamatoti nav izslēgts no dalības iepirkumā un tas ir ietekmējis lēmumu par kandidātu atlases rezultātiem vai lēmumu par līguma slēgšanas tiesību piešķiršanu, piemēro naudas sodu no četrpadsmit līdz septiņdesmit naudas soda vienībām.¹³⁰ Analizējot šo normu, ir jāsecina, ka ir jābūt pierādītai iepirkuma komisijas vainai, jābūt konstatētam nodomam vai neuzmanībai. Protams, iepirkumu komisijai, pieņemot lēmumus pretendentu iesniegto piedāvājumu procesā, ir izvēle izšķirties, taču lai izdarītu pareizu izvēli, ir jāvar saskatīt savas rīcības iespējamo nepareizību. Taču publisko iepirkumu procedūrās, ņemot vērā normu vispārīgo dabu un nepieciešamību normas katrā konkrētajā situācijā interpretēt, lēmumu nepareizība nav acīmredzama, jo sevišķi, pretendentu izslēgšanā. Normu interpretēšana un izslēgšanas noteikumu piemērošana, kā izpētīts šajā darbā, ir daudzdimensiju process, tas var radīt un praksē arī rada daudz diskusiju, bet ņemot vērā niansēto interpretāciju, atbildes ne vienmēr ir viennozīmīgas.

Administratīvā atbildība bieži vien ir vienīgais līdzeklis, kas var nodrošināt tiesību normas saistošo saturu. Atbildībai ir noteikti jābūt paredzētai, lai preventīvi nodrošinātu tiesību normu ievērošanu, taču darba autore uzskata, ka atbildībai būtu jābūt paredzētai tādos gadījumos, kad iepirkumu komisija vai noteikti tās pārstāvji ir pieļāvuši tīšu tiesību normas pārkāpumu. Normu dažādas interpretācijas, pat ja tās ir kļūdainas, ir bieži sastopama un neizbēgama prakse ikdienas darbā, jo sevišķi, ja pasūtītājiem nav vienotas izpratnes par noteikumu piemērošanu. Taču gadījumā, kad pierādāma personas tīša rīcība vai nolaidība minētās normas kontekstā, jāvērtē, vai norādītais sods ir samērīgs, ja persona to, visticamāk, darījusi koruptīvos nolūkos ar mērķi iegūt sev kādu labumu, un tas ieguvums, visticamāk, būs būtiski nozīmīgāks nekā šobrīd normā paredzētais soda apmērs.

Laika posms starp pasūtītāja lēmumu par iepirkuma rezultātiem un līguma noslēgšanu ir laiks, kurā iespējama rezultātu apstrīdēšana. Šajā laikā pretendenti var iesniegt sūdzību, ja tas uzskata, ka tā tiesības ir aizskartas. Iepirkumu uzraudzības birojs kā augstākā iestāde ar administratīvo aktu var atcelt iepirkuma komisijas lēmumu un nodot šo jautājumu atkārtotai – pareizai – izlemšanai no jauna. Satversmes tiesa ir norādījusi: “Iepirkuma procedūras

¹²⁹ *Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodekss*: Latvijas Republikas likums. Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs Nr. 51, 20.12.1984. 166.²³ pants.

¹³⁰ *Publisko iepirkumu likums*: Latvijas Republikas likums. Latvijas Vēstnesis Nr. 254, 29.12.2016. 86. panta pirmā daļa.

apstrīdēšana ir līdzeklis, ar kuru tiesiska valsts nodrošina taisnīgumu un objektivitāti. Iepirkuma procedūras ietvaros pieņemto lēmumu un veiktās rīcības apstrīdēšana Birojā ir iespēja valsts pārvaldes iekšienē labot kļūdu un nodrošināt efektīvu un pieejamu lēmuma pārskatīšanu, kas galvenokārt ir valsts un sabiedrības interesēs. Šādā veidā tiek nodrošināts efektīvs budžeta līdzekļu izlietojums un novērsta konkurences izkropļošana.”¹³¹

Pastāv arī iepirkumu pēcpārbaudes, ko veic, piemēram, Iepirkumu uzraudzības birojs un Centrālā finanšu un līgumu aģentūra, kas vērtē, vai pasūtītājs iepirkumā, kura rezultātā tiek izlietoti Eiropas Savienības fondu līdzekļi, rīkojies godīgi, pamatojoties uz saņemtiem iesniegumiem, un vai pasūtītāja pieņemtie lēmumi iepirkuma procedūras norisē nevarētu radīt Eiropas Savienības fondu līdzfinansējuma samazinājuma risku, un šo pēcpārbažu rezultātā, konstatējot pārkāpumus, pasūtītājiem var tikt piemērotas sankcijas. Bez tam ir paredzēta arī kriminālatbildība par dažādiem amatpersonu pārkāpumiem, kas saistīti ar korupciju.

Darbā izpētītie negatīvie aspekti, kas saistīti ar jaunajiem izslēgšanas noteikumiem, piemēram, iepirkuma procedūras pagarināšanās, nopietni apdraud publiskos iepirkumus. Jo ilgāk notiek iesniegto piedāvājumu vērtēšana, gaidot kompetento iestāžu atzinumus, veicot normu interpretēšanu u.t.t., jo vairāk samazinās iepirkumu efektivitāte, ņemot vērā kaut vai inflāciju, kas ietekmē cenu izmaiņas. Lielos iepirkumos var paiet pat pusgads no piedāvājumu iesniegšanas dienas līdz līgumu noslēgšanai, kas ir nesamērīgi ilgs laiks un apdraud rezultātus, kas tiks sasniegti līgumu izpildes rezultātā.

Viennozīmīgi, pasūtītājam dota pārāk liela rīcības brīvība ir saistāma ar korupcijas riskiem. Kā izpētīts darbā, jaunie izslēgšanas noteikumi ir tik plaši interpretējami, ka tas neapšaubāmi veido labu augsni negodprātīgai rīcībai un iespējas manipulēt ar nevēlamu pretendentu izslēgšanu, taču atbildība par apzinātu korupcijas veicināšanu ir noteikta citos tiesību aktos un tādēļ darba autore uzsver, ka Publisko iepirkumu likumā paredzētā administratīvā atbildība par tiesību normu neatbilstošu interpretēšanu var iebiedēt komisijas locekļus un tādējādi radīt citus riskus.

Līdz ar to darba autore vēlas norādīt uz to, ka šobrīd pastāv vairāki efektīvi līdzekļi, ar kuriem nodrošināt tiesiskumu publiskajos iepirkumos un izslēgšanas noteikumu piemērošanā, līdz ar to ir diskutabla vajadzība pēc administratīvās atbildības noteikšanas iepirkumu komisijas locekļiem par nepareizu normu interpretāciju un piemērošanu, jo īpaši ņemot vērā biežos grozījumus Publisko iepirkumu likumā, ieviešot tajā arvien jaunus noteikumus un prasības, kas nozīmē, ka tiesu prakse par to pareizu interpretāciju un piemērošanu nevar izveidoties ātri.

¹³¹ Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2010. gada 19. aprīļa spriedums lietā Nr. 2009-77-01. Pieejams: https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=/wp-content/uploads/2016/02/2009-77-01_Spriedums.pdf#search= [sk.27.11.2023.] 29. punkta 3. rindkopa.

Administratīvā atbildība par iepirkuma komisijas pieņemtajiem lēmumiem un to kvalitāti nav efektīvs līdzeklis lēmumu tiesiskuma uzraudzībai, kļūdaini un nepareizi lēmumi rodas dažādu iemeslu dēļ, t. sk. normu interpretācijas dēļ. Darba autore uzskata, ka tā vietā ir jāveicina efektīva lēmumu apstrīdēšanas sistēma. Ir jādomā par kvalitatīvu metodisko materiālu izstrādi publisko iepirkumu veicējiem par izslēgšanas noteikumu piemērošanu, lai radītu vienotu praksi un savā veidā atvieglotu iepirkumu komisiju darbu un varbūt pat saīsinot iepirkumu procedūras ilguma ziņā, kas veicinātu publisko iepirkumu efektivitāti un tas dotu arī lielāku ticamību un caurspīdīgumu publiskajos iepirkumos, tādējādi nebūtu nepieciešamība pēc atbildības noteikšanas iepirkuma komisijai par normu interpretēšanu.

Nobeigums

Izstrādājot šo pētniecisko darbu, tā autore ir izpildījusi darbā izvirzītos uzdevumus un nonākusi pie šādiem secinājumiem un priekšlikumiem:

1. Publiskā iepirkuma mērķis ir efektīvs valsts finanšu līdzekļu izlietojums, kā arī tas ir nozīmīgs ekonomikas instruments, ar kuru veicināt uzņēmējdarbību, situāciju darba tirgū un veicināt kopējo valsts attīstību un izaugsmi. Tas ir instruments, ar kuru iespējams palīdzēt valstij atkopties pēc būtiskiem satricinājumiem finanšu jomā.
2. Pasūtītājam būtu nopietni jāizvērtē, vai katra konkrētā iepirkuma mērķa sasniegšanai būtu nepieciešams īpaši paaugstināt prasības pretendentu reputācijai, iekļaujot arī fakultatīvos izslēgšanas noteikumus, un to jāspēj pamatot, lai nepamatoti neapdraudētu iepirkuma procedūras mērķi un nepaaugstinātu korupcijas riskus.
3. Publisko iepirkumu likuma 42. panta trešās daļas 4. un 5. punktā noteiktā prasība, ka atsevišķi izslēgšanas noteikumi ir attiecināmi arī uz personām, kurām kandidātā vai pretendētā ir izšķirošā ietekme uz līdzdalības pamata normatīvo aktu par koncerniem izpratnē vai uz kandidāta vai pretendenta patieso labuma guvēju, ir pretrunā ar vienlīdzīgas attieksmes principu, pamatojoties uz šobrīd paredzēto informācijas iegūšanas veidu.
4. Publisko iepirkumu likuma 42. panta trešās daļas 4. un 5. punktā iekļautais noteikums, ka izslēgšanas noteikumu par noziedzīgiem nodarījumiem, nenokārtotām nodokļu saistībām un ārzonā reģistrētu juridisko personu, pārbaude veicama arī uz personām, kurām kandidātā vai pretendētā ir izšķirošā ietekme uz līdzdalības pamata normatīvo aktu par koncerniem izpratnē un uz kandidāta vai pretendenta patieso labuma guvēju, nav pamatots un tas nesamērīgi ierobežo konkurenci publiskajos iepirkumos.

Pamatojoties uz secināto, darba autore izvirza šādu priekšlikumu:

Izslēgt Publisko iepirkumu likuma 42. panta trešās daļas 5. punktu un izteikt 42. panta trešās daļas 4. punktu šādā redakcijā:

“4) šā panta otrās daļas 11. punkts – uz personām, kurām kandidātā vai pretendētā ir izšķirošā ietekme uz līdzdalības pamata normatīvo aktu par koncerniem izpratnē un uz kandidāta vai pretendenta patieso labuma guvēju.”.

5. Ņemot vērā publiskā iepirkuma mērķi, pasūtītājam ir svarīgi, lai iepirkumos piedalītos pēc iespējas plašāks pretendentu loks, taču jaunā izslēgšanas noteikumu redakcija vairākos gadījumos samazina konkurenci tādu apstākļu dēļ, kas nav tieši saistīti ar pasūtītāja riskiem, tādējādi ir pretrunā ar izslēgšanas noteikumu sākotnējo mērķi.
6. Publisko iepirkumu likuma 42. panta otrās daļas 2. punkts, kas paredz pretendentu izslēgšanu no publiskā iepirkuma, ja tam ir nenokārtotas nodokļu saistības saskaņā ar likumu “Par nodokļiem un nodevām” nav samērīgs ar Publisko iepirkumu likuma 42. panta otrās daļas 5. punktā iekļauto izņēmumu, kas paredz, ka pretendents, kurš ir atzīts par vainīgu vai atbild par naudas soda samaksu saistībā ar konkurences tiesību pārkāpumu, kas izpaužas kā horizontālā karteļa vienošanās, ir tiesīgs piedalīties publiskajos iepirkumos, ja tas sadarbojies iecietības programmas ietvaros un tādēļ ir atbrīvots no soda.

Pamatojoties uz secināto, darba autore izvirza šādu priekšlikumu:

Dot iespēju pretendentiem noteiktā termiņā nokārtot neizpildītās nodokļu saistības, papildinot Publisko iepirkumu likuma 42. panta piektās daļas pirmā punkts “c” apakšpunktu ar vārdiem “neizpildīto saistību nodokļu jomā izpildīšanai vai” izsakot to šādā redakcijā:

“c) informāciju par šā panta otrās daļas 2. punktā minēto izslēgšanas iemeslu pasūtītājs, kā arī piegādātājs par sevi iegūst no Valsts ieņēmumu dienesta un Latvijas pašvaldībām. Pasūtītājs ņem vērā informāciju, kas ievietota Ministru kabineta noteiktajā informācijas sistēmā Valsts ieņēmumu dienesta publiskās nodokļu parādnieku datubāzes un Nekustamā īpašuma nodokļa administrēšanas sistēmas pēdējās datu aktualizācijas datumā. Ja pasūtītājs konstatē, ka Ministru kabineta noteiktajā informācijas sistēmā saskaņā ar Valsts ieņēmumu dienesta publiskās nodokļu parādnieku datubāzes vai Nekustamā īpašuma nodokļa administrēšanas sistēmas pēdējās datu aktualizācijas datumā ievietoto informāciju kandidātam, pretendentam vai šā panta trešajā daļā minētajai personai pieteikumu vai piedāvājumu iesniegšanas termiņa pēdējā dienā vai dienā, kad pieņemts lēmums par iespējamu iepirkuma līguma slēgšanas tiesību piešķiršanu, ir neizpildītas saistības nodokļu jomā, pasūtītājs nosaka termiņu — trīs darbdienas pēc informācijas pieprasījuma nosūtīšanas dienas — neizpildīto saistību nodokļu jomā izpildīšanai vai šā panta sestajā daļā minēto pierādījumu iesniegšanai par to, ka kandidātam,

pretendentam vai šā panta trešajā daļā minētajai personai attiecīgajā dienā nebija neizpildītu saistību nodokļu jomā,”.

7. Šobrīd Publisko iepirkumu likums neparedz, ka noslēdzot vispārīgo vienošanos, kuras ietvaros tiek atkārtoti iesniegti un izvērtēti piedāvājumi, lai noslēgtu iepirkuma līgumus, ir atkārtoti jāpārbauda pretendenta atbilstība Publisko iepirkumu likuma 42. panta otrās daļas 2. punktā noteiktajam izslēgšanas noteikumam par nenokārtotām nodokļu saistībām, kas rada situāciju, ka iepirkuma līgumus četrus gadus var noslēgt un pildīt uzņēmēji, kuriem ir nenokārtotas nodokļu saistības saskaņā ar likumu “Par nodokļiem un nodevām”, kas ir pretrunā ar izslēgšanas noteikumu mērķi.

Pamatojoties uz šo secinājumu, darba autore izvirza šādu priekšlikumu:

Papildināt Publisko iepirkumu likuma 56. panta septītās daļas 4. punktu ar vārdiem “un uz kuru nav attiecināms šā likuma 42. panta otrās daļas 2. punktā noteiktais izslēgšanas iemesls” un izteikt to šādā redakcijā:

“4) pasūtītājs konkrēto iepirkuma līgumu slēdz ar to pretendentu, kurš ir iesniedzis atbilstošāko piedāvājumu un uz kuru nav attiecināms šā likuma 42. panta otrās daļas 2. punktā noteiktais izslēgšanas iemesls, pamatojoties uz piedāvājuma izvērtēšanas kritērijiem, ko paredz vispārīgā vienošanās.”.

Izmantoto avotu un bibliogrāfijas saraksts

Normatīvie akti

1. *Par publisko iepirkumu un ar ko atceļ Direktīvu 2004/18/EK*: Eiropas Parlamenta un Padomes direktīva 2014/24/ES. Pieņemta 26.02.2014. Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis 28.03.2014., L 94/65.
2. Eiropas parlaments. Jaunākās norises saistībā ar publisko iepirkumu. Eiropas Parlamenta 2010. gada 18. maija rezolūcija (2009/2175 (INI)). (2011/C 161 E/06). ES Oficiālais Vēstnesis, 31.05.2011., C 161 E/39. 2. lpp. Pieejams: (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.CE.2011.161.01.0038.01.LAV&toc=OJ%3AC%3A2011%3A161E%3ATOC>) [sk. 04.11.2023.]
3. *Publisko iepirkumu likums*: Latvijas Republikas likums. Latvijas Vēstnesis Nr. 254, 29.12.2016.
4. *Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma un prolifērācijas finansēšanas novēršanas likums*: Latvijas Republikas likums. Latvijas Vēstnesis Nr. 116, 30.07.2008.
5. *Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā*: Latvijas Republikas likums. Latvijas Vēstnesis Nr. 69, 09.05.2002.
6. *Konkurences likums*: Latvijas republikas likums. Latvijas Vēstnesis Nr. 151, 23.10.2001.
7. *Komerclikums*: Latvijas Republikas likums. Latvijas Vēstnesis Nr. 158/160, 04.05.2000.
8. *Koncernu likums*: Latvijas Republikas likums. Latvijas Vēstnesis Nr. 131/132, 13.04.2000.
9. *Publiskas personas finanšu līdzekļu un mantas izšķērdēšanas novēršanas likums*: Latvijas Republikas likums. Latvijas Vēstnesis Nr. 114. 02.08.1995.
10. *Par nodokļiem un nodevām*: Latvijas Republikas likums. Latvijas Vēstnesis Nr. 26, 18.02.1995.
11. *Par Valsts ieņēmumu dienestu*: Latvijas Republikas likums. Latvijas Vēstnesis Nr. 105, 11.11.1993.
12. *Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodekss*: Latvijas Republikas likums. Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs Nr. 51, 20.12.1984.
13. *Iepirkuma procedūru un metu konkursu norises kārtība*: Ministru kabineta 28.02.2017. noteikumi Nr. 107. Latvijas Vēstnesis Nr. 45, 01.03.2017.

Literatūra

1. Avena, L. *Legal Problems of Quality Aspect in Public Procurement Contracts: Summary of the Doctoral Thesis*. Rīga: Rīga Stradiņš University, 2023, p. 90.
2. Briede, J., Danovskis, E., Kovaļevska A. *Administratīvās tiesības. Mācību grāmata*. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2016. 351 lpp.
3. Danovskis, E. *Publisko un privāto tiesību dalījuma nozīme un piemērošanas problēmas Latvijā*. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2015. 288 lpp.
4. Danovskis, E. *Publisko un privāto tiesību nošķiršanas veidi un nozīme Latvijā* // Starptautiskās zinātniskās konferences “Valsts un tiesību aktuālās problēmas” zinātnisko rakstu krājums. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds “Saule”, 2011. 364 lpp.
5. Dišlers, K. *Ievads administratīvo tiesību zinātnē*. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2002, 274 lpp.
6. Graells Sanchez, A. *Public procurement and the EU competition rules*. UK: Hart Publishing Ltd., 2015, p. 570.
7. Kaminska, S. *Korupcijas riski būvniecībā un to novēršana: bakalaura darbs*. Rīga: Rīgas Stradiņa universitātes Juridiskā fakultāte, 2021, 55 lpp.
8. Kelsen, H. *Pure theory of law*. USA: The Lawbook Exchange, Ltd., 2009, p. 356.
9. Kriviņš, A. *Korupcijas novēršana un apkarošana publisko iepirkumu jomā*. Rīga: SIA “Izdevniecība Drukātava”, 2015. 389 lpp.
10. Kriviņš, A. *Korupcijas problemātika publiskajos iepirkumos* // Starptautiskās zinātniskās konferences “Valsts un tiesību aktuālās problēmas” zinātnisko rakstu krājums. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds “Saule”, 2011. 364 lpp.
11. Pleps, J., Pastars, E., Plakane, I. *Konstitucionālās tiesības*. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2014. 448 lpp.
12. Skrastiņa, U. *Publiskie iepirkumi. Piedāvājuma izvēles kritēriji un vērtēšana publiskajā iepirkumā*. Rīga: SIA “Biznesa augstskola Turība”, 2015, 302 lpp.
13. Skrastiņa, U. *Pretendentu biežāk pieļautās kļūdas publiskajos iepirkumos* // Starptautiskās zinātniskās konferences “Valsts un tiesību aktuālās problēmas” zinātnisko rakstu krājums. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds “Saule”, 2011. 364 lpp.

Periodika

1. Brizgo, M. Izslēgšana nepildītu līgumsaistību dēļ // *Jurista Vārds* Nr. 01/02 (1267/1268) 10.01.2023.
2. Lapiņš, A. Publisko iepirkumu likuma grozījumi: būtiskākie apsvērumi un sagaidāmā ietekme. // *Jurista Vārds* Nr. 01/02 (1267/1268) 10.01.2023.
3. Novicka, S. Jauni izslēgšanas noteikumi konkurences tiesību pārkāpumu dēļ // *Jurista Vārds* Nr. 01/02 (1267/1268) 10.01.2023.
4. Petrauska, U. Vītols, R. Profesionālās darbības pārkāpumi kā pamats izslēgšanai no dalības iepirkumā // *Jurista Vārds* Nr. 01/02 (1267/1268) 10.01.2023.
5. Vītols, R., Uzulēns, J. Līguma nepildīšana kā pamats izslēgt no dalības iepirkumā. // *Jurista Vārds* Nr. 27 (1293) 04.07.2023.

Judikatūra un tiesu prakse

1. Eiropas Savienības Tiesas 2014. gada 10. jūlija spriedums lietā „*Consorzio Stabile Libor Lavori Pubblici*”, C-358/12. Pieejams: <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=154820&pageIndex=0&doclang=LV&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=869747> [sk. 02.11.2023.]
2. Eiropas Savienības Tiesas 2019. gada 3. oktobra spriedums lietā Nr. C-267/18 “*Delta v Compania Națională de Administrare a Infrastructurii Rutiere SA*” Pieejams: <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=BEFCF2DB8EC444966EE12ABC4DE04926?text=&docid=218622&pageIndex=0&doclang=lv&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=865014> [sk. 18.11.2023.]
3. Eiropas Savienības Tiesas 2012. gada 13. decembra spriedums lietā Nr. C-465/11 “*Forposta SA un ABC Direct Contact sp. z o.o. pret Poczta Polska SA*”. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX:62011CJ0465> [sk. 25.11.2023.]
4. Eiropas Savienības Tiesas 2014. gada 10. jūlija spriedums lietā Nr. C-358/12 “*Consorzio Stabile Libor Lavori Pubblici v Comune di Milano*”. Pieejams: <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=154820&pageIndex=0&doclang=LV&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=2711269> [sk. 26.11.2023.]
5. Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2010. Gada 19. Aprīļa spriedums lietā Nr. 2009-77-01. Pieejams: https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=/wp-content/uploads/2016/02/2009-77-01_Spriedums.pdf#search= [sk.27.11.2023.]

6. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2010. gada 29. oktobra lēmums lietā Nr. SKA – 862/2010 *Publisko un privāto tiesību robeža publisko iepirkumu jomā*. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs/administrativo-lietu-departaments/hronologiska-seciba?lawfilter=0&year=2010> [sk. 05.11.2023.]
7. Latvijas Republikas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2021. gada 1. jūlija lēmums lietā Nr. SKA-1117/2021. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs/administrativo-lietu-departaments/klasifikators-pec-lietu-kategorijam/publiskie-iepirkumi> [sk. 13.11.2023.]
8. Latvijas Republikas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2022. gada 4. aprīļa spriedums lietā Nr. SKA-226/2022 *Valsts vai pašvaldības kapitālsabiedrība kā atbildētājs publisko iepirkumu lietā*. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs/administrativo-lietu-departaments/klasifikators-pec-lietu-kategorijam/publiskie-iepirkumi> [sk. 01.11.2023.]
9. Latvijas Republikas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2022. gada 28. janvāra spriedums lietā Nr. SKA-83/2022 *Nodokļu parāda esība kā pretendenta izslēgšanas noteikums publiskā iepirkuma procedūrā*. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs/administrativo-lietu-departaments/klasifikators-pec-lietu-kategorijam/publiskie-iepirkumi> [sk. 05.11.2023.]
10. Latvijas Republikas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2020. Gada 10. Marta rīcības sēdes lēmums lietā Nr. SKA-159/2020. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs/administrativo-lietu-departaments/klasifikators-pec-lietu-kategorijam/administrativais-process/tiesibu-normu-piemerosana> [sk. 26.11.2023.]
11. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2010. Gada 16. Jūlija spriedums lietā Nr. SKA – 296/2010. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs/administrativo-lietu-departaments/klasifikators-pec-lietu-kategorijam/publiskie-iepirkumi?lawfilter=0&year=2010> [sk. 27.11.2023.]

Interneta resursi

1. Aktuālie iepirkumu dati. Rezultātu paziņojumos publicētā līgumsumma no 01.01. līdz 30.09.2023. Pieejams: <https://www.iub.gov.lv/lv/aktualie-iepirkumu-dati> [sk. 04.11.2023.]

2. Atklāta konkursa „Apaļo kokmateriālu ražošanas pakalpojumi bojātu koku cīsmās 2023.–2028.gadā” (identifikācijas numurs AS LVM MS RP_2023_58_Ak) ziņojums.
Pieejams: <https://www.eis.gov.lv/EKEIS/Supplier/Procurement/97424> [sk. 10.12.2023.]
3. Atveseļošanas un noturības mehānisms. Pieejams: https://commission.europa.eu/business-economy-euro/economic-recovery/recovery-and-resilience-facility_lv [sk. 17.11.2023.]
4. Bójko, J., Puto, M. Exclusion of a contractor from participation in a public procurement procedure as a result of contract termination for reasons attributable to them. 02.2021. Pieejams: https://www.researchgate.net/publication/358079956_Exclusion_of_a_contractor_from_participation_in_a_public_procurement_procedure_as_a_result_of_contract_termination_for_reasons_attributable_to_them [sk. 10.12.2023.]
5. Can an Increase in Public Investment Sustainably Lift Economic Growth? Pieejams: <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/a25a7723-en.pdf?expires=1700214448&id=id&accname=guest&checksum=C9B062A7F580C141FFEDD2650EF5794F> [sk. 17.11.2023.]
6. Competition and Procurement. 2011. Pieejams: <https://www.oecd.org/daf/competition/sectors/48315205.pdf> [sk.18.11.2023.]
7. Exclusion grounds – the practice of application in the EU and EFTA states. 2019. Pieejams: https://www.stowarzyszeniepzp.pl/images/Konferencja_Wykluczenia/Report_on_exclusion_grounds.pdf [sk. 26.11.2023.]
8. Graells Sánchez, A. Competitive Neutrality in Public Procurement and Competition Policy: An Ongoing Challenge Analised in View of the Proposed New Directive. 01.2012. Pieejams: https://www.researchgate.net/publication/228124363_Competitive_Neutrality_in_Public_Procurement_and_Competition_Policy_An_Ongoing_Challenge_Analised_in_View_of_the_Proposed_New_Directive [sk. 11.12.2023.]
9. Grandia, J., Kuitert, L., Schotanus, F., volker, L. Introducing Public Procurement. 06.2023. Pieejams: https://www.researchgate.net/publication/371620246_Introducing_Public_Procurement [sk. 10.12.2023.]

10. Ģenerālvokāta M. Kamposa Sančesa-Bordonas 2019. gada 11. jūlija secinājumi Eiropas Savienības Tiesas lietā C-395/18 “Tim v Consip SpA”. Pieejams: <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=7A35AD6C09EB7B720DE9F51A407BCCA6?text=&docid=216087&pageIndex=0&doclang=LV&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=2450599> [sk. 25.11.2023.]
11. Ģenerālvokāta M. Pojareša Maduru 2005. gada 8. septembra secinājumi Eiropas Savienības Tiesas apvienotajās lietās „La Cascina un Zilch”, C-226/04 un C-228/04. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX:62004CC0226> [sk. 02.11.2023.]
12. How to recognize bid rigging in public procurement procedures? 08.06.2021. Pieejams: <https://kt.gov.lt/en/how-to-recognize-bid-rigging-in-public-procurement-procedures> [sk.18.11.2023.]
13. Iecietības programma. 11.09.2020. Pieejams: <https://www.kp.gov.lv/lv/iecietas-programma> [sk. 16.11.2023.]
14. Iepirkumu uzraudzības biroja Iesniegumu izskatīšanas komisijas 02.10.2023. lēmums Nr. 4-1.2/23-184 Pieejams: <https://info.iub.gov.lv/lv/meklet/q/4-1.2%7B%7C%7D23-184/pt/complaint/> [sk. 21.11.2023.]
15. Iepirkumu uzraudzības biroja 2023. gada 30. oktobra lēmums lietā Nr. 4-2.2/23-23. Pieejams: <https://info.iub.gov.lv/lv/meklet/q/uzticam%C4%ABbu/ctxt/uzticam%C4%ABbu/adv/1/> [sk. 26.11.2023.]
16. Kandidātu un pretendentu izslēgšanas noteikumi. 21.09.2023. Pieejams: <https://www.iub.gov.lv/lv/media/7602/download?attachment> [sk. 28.10.2023.]
17. Konkurences padomes atzinums Nr. 2.2-3/1217. “Atzinums par veiktajiem pasākumiem uzticamības atjaunošanai”. Pieejams: https://lemumi.kp.gov.lv/files/documents/20210314_KP%20atzinums%20Velve%20uzticamibas%20atjaunosana.pdf [sk. 10.11.2023.]
18. Konkurences padomes 2021. gada 30. jūlija lēmums Nr. 22 lietā Nr. KL\2.2-3\19\18 “Par pārkāpuma konstatēšanu un naudas soda uzlikšanu”. Latvijas Vēstnesis Nr. 156, 16.08.2021.
19. Konkurences padomes 2023. gada 1. jūnija lēmums Nr. 13 lietā Nr. KL\2.2-3\21\9 “Par pārkāpuma konstatēšanu un naudas soda uzlikšanu”. Latvijas Vēstnesis Nr. 116, 16.06.2023.
20. Likumprojekta “Grozījumi Publisko iepirkumu likumā” (05.10.2023.) sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija). Pieejams:

- <https://titania.saeima.lv/LIVS14/SaeimaLIVS14.nsf/0/4BD5BE663CFB300AC2258A15002216B2?OpenDocument> [sk. 18.11.2023.]
21. Likumprojekta “Grozījumi Publisko iepirkumu likumā” projekta sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija). Pieejams: <https://titania.saeima.lv/LIVS13/SaeimaLIVS13.nsf/0/5CC1C6D87B5BA749C2258616004DC062?OpenDocument> [sk. 29.10.2023.]
 22. Līgumu reģistrs. Pieejams: <https://info.iub.gov.lv/lv/contracts> [sk. 18.11.2023.]
 23. Mucha, K. Legal Aspects of the Evaluation of Tenders in Public Procurement Procedures in the Polish Mining Industry. 10.2023. Pieejams: https://www.researchgate.net/publication/375089782_Legal_aspects_of_the_evaluation_of_tenders_in_public_procurement_procedures_in_the_Polish_mining_industry [sk. 11.12.2023.]
 24. Problems in procurement: reflections from the transparency international school on integrity. 11.11.2019. Pieejams: <https://www.transparency.org/en/blog/problems-in-procurement-reflections-from-the-transparency-international-school-on-integrity> [sk. 23.11.2023.]
 25. Procurement as a critical function in government. Pieejams: <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/0d83e1f9-en/index.html?itemId=/content/component/0d83e1f9-en> [sk. 26.11.2023.]
 26. Public Procurement Recommendation. Pieejams: <https://www.oecd.org/gov/public-procurement/recommendation/> [sk. 12.11.2023.]
 27. Signālsaraksts jeb kā iepirkuma pasūtītājam atpazīt karteļa iespējamās pazīmes. 2022. Pieejams: <https://www.kp.gov.lv/lv/media/10127/download?attachment> [sk. 16.11.2023.]
 28. Skaidrojums “Nodokļu parādu neesības apliecināšana”. 10.06.2019. Pieejams: <https://www.iub.gov.lv/lv/skaidrojums-nodoklu-paradu-neesibas-apliecinasana> [sk. 04.11.2023.]
 29. Tátrai, T., Vörösmarty, G., Juhász, P. Intensifying Competition in Public Procurement. 08.2023. Pieejams: https://www.researchgate.net/publication/373417462_Intensifying_Competition_in_Public_Procurement?_tp=eyJjb250ZXh0Ijp7ImZpcnN0UGFnZSI6ImhvbWUiLCJwYWdlIjoic2VhcmNoIiwicG9zaXRpb24iOiJwYWdlSGVhZGVyIn19 [sk. 10.12.2023.]

30. Use of Official Automatic Exclusion Lists in Public Procurement. 09.2016. Pieejams:
<https://www.sigmaweb.org/publications/Public-Procurement-Policy-Brief-24-200117.pdf> [sk. 18.11.2023.]
31. Vah, S. Effective Public Procurement Policy implementation and its effect on Reducing Corruption in Public Agencies. 11.2023. Pieejams:
https://www.researchgate.net/publication/375991750_Effective_Public_Procurement_Policy_implementation_and_its_effect_on_Reducing_Corruption_in_Public_Agencies [sk. 10.12.2023.]

Galvojums

Ar parakstu es apliecinu, ka maģistra darbs ir izstrādāts patstāvīgi, par izmantotajiem informācijas avotiem, materiāliem un datiem ir dotas atsauces. Šis darbs nekādā veidā nekad nav ticis iesniegts nevienai citai komisijai un nekad nav publicēts.

Piekrītu, ka iesniegtais darbs tiks pakļauts tekstuālajam salīdzinājumam ar Turnitin.com un Latvijas „Vienoto datorizēto plaģiātisma kontroles sistēmu”, lai pārbaudītu, vai iesniegtais darbs nav plaģiāts.

2023. gada 12. decembrī